İNSANCIL

AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ

YIL 3, SAYI 35, EYLÜL 1993, 12.000 TL. (KDV DAHİL)

KIZIL ÖTESİ ALGI

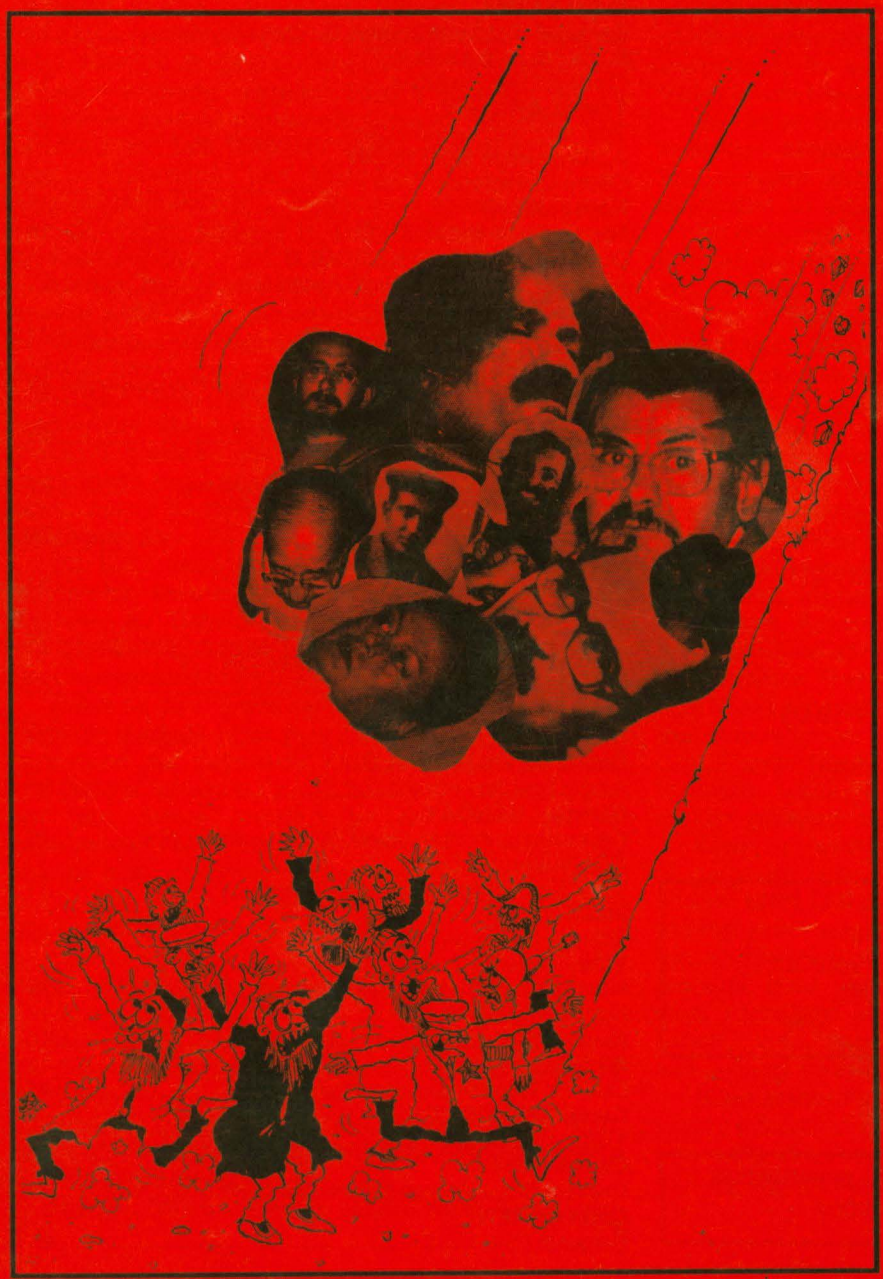

Ayancık'ta iki genç kızla hekimliği tartışıyorduk. Biri hemşire... biri Tıb Fakültesi son sınıfında öğrenci. Tartışırken genç kızlardan biri... Tıb Fakültesinde okuyan "Siz hekim olmak istemişsiniz... olamamışsınız" dedi çekti gitti... ben hiç hekim olma özlemi çekmedim. Bunu hiç düşünmedim. Peki, ama genç kız neden böyle düşünüyor... Ortada bir gerçeklik var. Bozuk. Gerçekliğin dönüştürülmesi gerekiyor. Ama bu çok zor. Önce gerçekliğe doğru bir yöntemle bakmak gerekiyor. Sonra bir yığın çözümleme... verileri tarihi süreçte değerlendirme. Soyutlama... somutlama... bireşim... Bu sayımızda İlker Belek bunu yapıyor. İlker Belek bunu yaparken eksiğimizi de söylüyor. Yazı, baştan başa Türkiye'nin düşünce dünyasına ağır vuruşlarla ilerliyor. Bunu görmek gerekiyor İlker Belek'in yazısında. Eksiğimizi...

Sivas olayları eksiğimizi net bir şekilde ortaya

• **Sahibi - Yazıişleri Sorumlu Yönetmeni**
BERRİN TAŞ

• **Genel Yayın Yönetmeni**
CENGİZ GÜNDOĞDU

• **Kurum Yazmanı**
ŞADİYE GÜLE

• **Görsel Yönetmen**
H. ALİ ŞİMŞEK

• **Teknik Danışman**
MUSTAFA DOKUMACI

• **Katkıda Bulunanlar**
B. SADIK ALBAYRAK
İSA ÇELİK
İBRAHİM AKYÜREK
SEDAT TOSUNOĞLU
NECMETTİN BORTEÇİN
MÜFİT GÜRGÜN
TURGAY TOPAL
HIDIR GEVİŞ

• **GENEL DAĞITIM**
YAY-SAT

•**Yönetim Yeri:**
Mollafenari Sok. Nadir Han
No: 40-42 Kat: 5 34410 Cağaloğlu / İST
Tel: 511 79 94 - 513 93 99
Posta Çeki No: 666 043

Dizgi: Sel Dizgi ve Yayıncılık, 511 10 05
Baskı: Ekinci Ofset

Abone olmak için PTT'den 666 043 Nolu Posta çeki hesabına Berrin Taş adına 120.000 TL. yatırmanız yeterlidir. (Öğrenci - Öğretmen 100.000 TL, Yurtdışı: 50 Mark)

İnsancıl'a gönderilen ürünler, yayımlansın ya da yayımlanmasın geri verilmez.

İÇİNDEKİLER

Cengiz GÜNDOĞDU
Kızıl Ötesi Algı 1
İnsancıl'a Mektup
Star Sistemi Geçersizdir 2
Korkut TANKUTER
Bir Türkü Yükselir Sivas'tan Pir Sultan'ca 3
Berrin TAŞ
Sivas Katliamının Ardından Konuşanlara (Şiir) 4
Ozan YILMAZ
İletişim- Bilgi Çağında Sivas Katliamı 5
Müfit GÜRGÜN
Kara Gözlü Oğlana Suikast (Şiir) 7
Cengiz GÜNDOĞDU
Fotoğraf Fırtınası Açış Konuşması 8
Cengiz ÖZAKINCI
Kültür Bağlamında Fotoğraf 9
Erdal YAZICI
Belgesel Fotoğraf üzerine Bir Değerlendirme 12
B. Sadık ALBAYRAK
Cinayet Olan Edebiyat 14
Yılmaz ARSLAN
Tav, Köz, Kül ve Şiir (Şiir) 16
A. Necmettin BORTEÇİN
Ölümsüzleşmenin Yolları 18
Koray KILIÇ
Köprüaltında Batanlar (Şiir) 19
Dursun Mehmet ŞEKEROĞLU
Ah Şu Biz "Sahibinin Sesi" Aydınlar! 21
Güler ÖZÇELİK
Anımsama (Şiir) 22
İlker BELEK
Sevgili Ozan Yılmaz ile Aynı Duyguları Paylaşıyorum 23
Sabahattin AKMAN
Benim Adım Özgürlük (Şiir) 26
İbram ERDEM
Bir Ütopya- Bir Ülke-Anı-Bir Değerlendirme 29
Raziye CERİT
Ezincin Yöresi (Şiir) 30
Osman BOLULU
Edebiyat Eleştirmeni 31
Zeki Yusuf BORAZAN
Yeni Düşünceler 32
Ali KURT
'Fethi Naci'ce Fethi Naci 33
Özgül F. TAMER
Şiir Hukuk İlişkisi 34
Fatma KETHÜDAOĞLU
Nice Günlüğü 35
Güngör GENÇAY
Kepenklerini Açmak Gerek Yüreklerimizin (Şiir) 36
Arife Kalender ÖNEL
"Şiire Giysi Biçemiyorum" (Söyleşi) 37
İhsan TOPÇU
Çığlığa Dönüşürken (Şiir) 38
Tülay FERAH
Komedi Kentinde Konuşmalar (Öykü) 39
Nurettin KURTULUŞ
Nostalji (Şiir) 40
Ali Ersin GÜNÇE
Öpünüz Parmaklarından (Şiir) 41
CengizGÜNDOĞDU
Yıldız Güncesi..... 42
ÖzerAYKUT
Deprem Çocuklarının Kahve Falı (Şiir)..... 44
Çetin ÖRGEN
Belgesel (Şiir) 45

çıkardı. İslamcılar olayı şöyle çözümledi. Aziz Nesin Sivas'a gitti... konuştu... halkı tahrik etti... ezan okunurken davul çalındı. Bana "Siz hekim olmak istemişsiniz, olamamışsınız. Bunun için hekimliği eleştiriyorsunuz" ne anlama geliyorsa, Aziz Nesin halkı tahrik etti... ezan okunurken davul çalındı demek o anlama geliyor.

Bizim yakaya gelince... bizim yaka, halkı ciddi bir yüceltmeyle bu olayın içinden çıkardı. Bu, birkaç yüz tahrikçinin işiydi. Halk yine kandırılmıştı.

Değerlendirme hatamızı... eksiğimizi her alanda görüyorum. Söz gelimi, ben Mehmet H.Doğan'ı Basın Konseyi'ne şikayet ettim. Bu, edebiyat dünyasında çok basitten alındı. Samimi söylüyorum. Mehmet H.Doğan, İnsancıl'ı okumuş... okumamış, İnsancıl şairlerini görmezlikten gelmiş, hiç önemli değil benim için. Ama hemen Mehmet H. Doğan İnsancıl'ı görmedi diye bunu yaptığım söylendi... yazıldı... Tıpkı o genç kız "Siz hekim olmak istediniz olamadınız. Onun için hekimleri eleştiriyorsunuz." Ben hekimleri neden eleştirdiğimi biliyorum... söylüyorum. Ben Mehmet H. Doğan'ı neden eleştirdiğimi biliyorum... söylüyorum. Birileri ordan çıkıyor. Gündoğdu, Mehmet H. Doğan'ı **İnsancıl**'ı görmedi diye eleştirdi diyor.

Herkes samimiyetle şuna inansın. Bu tür değerlendirmelerle hiçbir sorun çözülmez. Söz gelimi, ben Mehmet H. Doğan'a eşitsizlikçi... artı değer sömürüsüne dayalı kültürün ürünü diye... en az beşyüz yılın birikintisi diye bakıyorum. Diyalektik yöntemle tarihi süreç içinde değerlendiriyorum Mehmet H. Doğan'ı. Bu açıdan bakıldıkta Doğan'ın **İnsalcıl**'ı görmemesi... şiir kitaplarını görmemesi önemli değil. Hiç. Burda önemli olan Doğan'ı yetiştiren... haksız davranma bilincini kavramayı bile yok eden toplumsal yapı.

Biz bunu Mehmet H. Doğan'a anlatma mücadelesi vermiyoruz. İnsanımıza anlatma mücadelesi veriyoruz. Söylenen şu. Değil bir güldeste hazırlarken bir insanın çay içişinde bile uzun bir tarih vardır. Bu bilinirse...bu kavranırsa değerlendirmemiz basite indirgenmez.

Bakın ne diyor Selim İleri, köyü anlatan romanlar için "İlkelliğin ötesinde hiçbir yere varmayan bu kitaplar, edebiyatımızın asıl değerlerini yıllar yılı gölgede bırakmıştır." (Milliyet 3/8/1993) Bir kez "edebiyatımızın asıl değerleri" son derece metafizik bir sav. Daha önemlisi edebiyatımız köy romanıyla çökmedi. Edebiyatımız, eserleri meta derkesine düşüren sanatta star sistemiyle çöktü. Star sistemi yazarlarından Selim İleri de bu çöküntüyü hızlandıranlardan biriydi.

Şu duruma bakın. Aziz Nesin Sivas'a gitti. Ezan okunurken davul çalındı. Bundan ötürü halk dinini korumak için otuzyedi insanı katletti.

Mehmet H. Doğan Türkiye şiirini kıyım kıyım kıydı. Eleştirdim. Mehmet H. Doğan, **İnsancıl**'ı görmedi de ondan dendi.

Edebiyat çöküyor. Selim İleri, bu çöküşü köy romanına bağlıyor. Hekimliği eleştiriyorum. Sen hekim olmadında ondan deniyor.

Her biri birbirine bağlı bu olayları sorun diye göremiyoruz daha. Bu sorunları dillendirenleri de suçluyoruz. Sorunlara çözüm aramıyoruz. Sorunlara ilgisiz nedenler arıyoruz.

Söz gelimi Mehmet H. Doğan olayında beni ilgilendiren Mehmet H. Doğan'ın hangi toplumsal ilişkiler içinde bunu yaptığı.

Ama birçok insan ilgisiz nedenlerle sorunları çözdüğünü... çözümlediğini sanıyor. Tabii bu mümkün değil. Sorunlar çözülmüyor. Tam tersi çepelleşiyor. Bu çepelleşmede çürüntü yaşanıyor.

Peki napmalı. Önce gerçekliğe doğru bir yöntemle bakmasını bilmeliyiz. Bu noktaya gelebilmek için felsefe gerekiyor.

Ayancık'ta karşıma çıkan genç kız hekimlik sorununu gündeme getirdikte "Siz hekim olmak istemişsiniz. Olamamışsınız. Bu yüzden hekimliği eleştiriyorsunuz" demezdi felsefe bilseydi.

Bir tarihte, birinin Marx'ı "Zengin olamadı da onun için kapitalizmi eleştirdi" dediğini hatırlıyorum. O zaman gülüp geçmiştim. Meğerse adamcağız bizim toplumsal eksikliğimizin bir ürünüymüş.

Bu eksiğimizin zararları var. Birincisi sorunlar, içinden çıkılmaz duruma geliyor. Sivas olayları, Aziz Nesin tahrik etti... etmedi... Mehmet H. Doğan olayı, **İnsancıl'ı** gördü görmedi derkesine düşürülüyor. İkinci zararı. Bu tür küçültücü sözlere hedef olmak kaygısı birçok kişiyi eleştiriden... sorgulamadan kaçırıyor.

Üçüncü zarar. Kültür dünyamız düşünce boğuntusunda tırıllaşıyor. Hiçbir konuda düşünce üretilemiyor. Düşünceler tartışılmıyor.

Dördüncü zarar. Tırıl ortamda bu ortamın pekiştiricileri sen ben dövüşünü kızıştırıyor. Bilinçleri iyice bulandırıyor. Söz gelimi **İnsancıl Emekçileri** kültür dünyasında ciddi bir mücadele veriyor. Etkinlikler düzenliyor. Bu etkinliklerde okunan bildirileri yayımlıyor. Bütün bunlar ortadayken, Anadolu'da evinde oturangillerden biri, **İnsancıl**'ın kişisel sorunlarla uğraştığını çok rahat bir şekilde yazabiliyor. Geçende bir yolarkadaşım bütün bunların beni bunaltıp bunaltmadığını sordu. Hayır, dedim. Bunalan... umutsuzluğa düşen onlar... **İnsancıl'a** saldıranlar. Çünkü onlar biliyor, **İnsancıl** tırıl ortamı kurutmak için mücadele ediyor. Tırıl ortamda üreyenler kuruyan her noktayı gördükçe bunalıyor.

Bütün iş felsefesizliğe...yöntemsizliğe...bundan ötürü gerçekliği doğru kavrayamaşımızdan kaynaklanıyor. Eksiklik burda... eksiklik bu. Bütün hasımlarımın hızla bu eksikliği gidermeleri gerekiyor. Benim için değil... kendileri için. O zaman kızıl ötesini algılayacaklar. "Aaa demek gerçeklik bizim gördüğümüz değilmiş... Şimdiye kadar eksik görmüşüz" diyecekler. Kızıl ötesi algı içlerindeki nefreti... kini... haseti kökten söküp atacak. Anlayamamın getirdiği öfkeyle bize sövmeyecekler.

Bakın **İnsancıl'a**... **İnsancıl**, sevgiyle... umutla... heyecanla milimetrik mücadele veriyor... Sevgisizlikten... umutsuzluktan... heyecansızlıktan kurtulun. Bunun için kızıl ötesi algı gerekiyor.

Cengiz GÜNDOĞDU

İNSANCIL'A MEKTUP

İnsancıl Emekçilerine,

Biz Pencere Gazetesi emekçileri olarak sizin derginizi takip etmeye çalışıyoruz.

Bundan yaklaşık 7-8 ay önce başlatmış olduğunuz "Star Sistemi Geçersizdir" kampanyasına , gerek düşünsel olarak, gerekse pratik açıdan katılıyor ve gönülden destekliyoruz.

İnsanı insana, insanı doğaya, insanı hayvanlara, insanı kendisine ve herşeye yabancılaştıran, kapitalizme ve onun sanat anlayışını, starlarını biz de geçersiz kılıyor, işlerinizde başarılar diliyoruz.

Pencere Gazetesi adına
Polat Sarıgül ve Yeliz Onat Sarıgül

PENCERE Gazetesi'nin , 19-25 Temmuz 1993 tarihli, 24. saysında çıkan yazı

STAR SİSTEMİ GEÇERSİZDİR

"Star Sistemi Geçersizdir" bu kelimeleri ayda bir yayınlanan Kültür Sanat Dergisi **İnsancıl**'da bulmak mümkün. Günümüz dünyasında ekonomiye hakim olan finans kapital ve onun güdümündeki medyalar.. Bu medyalar toplumu istediği gibi yönlendirebilmekte, kendi sanat anlayışını sürdürebilmek için starlaştırdıklarını piyasaya sürüp insanları etkileyebilmektedir. Kapitalizm kendi ömrünü uzatabilmek için her alanda kendini üretme yoluna gidiyor. Kültür ve sanatta da kendini üretme çabasında olan kapitalizm, kendini üretmeye çalıştıkça kendisini yok etmektedir. Çünkü onların paralar döküp satın aldıkları kalemşörler, müzisyenler, tiyatrocular vb. gibi sanat adına yola çıkanlar onların ömrünü uzatmıyor, tam tesine kapitalizmin mezarını kazıyor.

Sistemin starlaştırdığı ve sanat adına piyasaya sürdüğü bireylerin sistemin ideolojisi doğrultusunda yaptığı sanat tam bir kafa karışıklığı yarattığı gibi, ufak tefek aksaklıklar olsa bile yaşamımız çok güzel, kadere mutlaka inanın, sistem aslında size güzel şeyler sunmak istiyor ama ekonominin güçlenmesi için de sizin kemer sıkmanız gerekiyor gibi mesajlar vererek sanat yapmaktan çıkıp, toplumu yabancılaşma sürecine sokan, kendi benliğinden koparan sürekli olarak bireyin bireyci dürtülerini kabartan star sistemi ve onun figüranlarını biz de geçersiz ilan ediyoruz.

Efendilerine hizmette kusur etmeyen bu starlara bundan olsa gerek yeni ünvanlar veriliyor bunlara. Maskeleri düştükçe, megalar, ultralar da türemeye başladı. Ne tür sıfatlar alırlarsa alsınlar sanat yapmak adına yola çıkan bu insanlar ne kendilerini kurtaracaklar ne de efendilerini.

Biz şunu söylüyoruz İnsancıl Dergisi'nin geçersiz ilan ettiği star sistemini biz de geçersiz ilan ediyoruz. Biz ne kapitalizme, ne onun üretim ilişkilerine ne de onun yaptığı sanata inanıyoruz. Bizim de star sistemini geçersiz ilan etmemizin en azından ütopyasını kurduğumuz dünya için bir katkı olduğuna inanıyoruz.

Sanat ve kültür insana yönelik olduğu zaman güzelleşir, renklenir. İçinde insan sıcaklığı bulunmayan, gerçekleri işlemeyen ve insanla bütünleşmeyen sanat ve kültürü kabul etmiyoruz.

Önce insan diyoruz. Yaşamıyla, üretimiyle, sanatıyla her şeyi bilince çıkaran, doğayı ve insanı seven yaşamı yaşanır kılan, umutların yeşermesine olanak sağlayan dünyayı dönüştüren, yorumlayan, eleştiren sanatsal eylemlerden ve kültürel yapılanmalardan yanayız.

Sanatta star sistemi geçersizdir kampanyasını başlatan, sistemin sanatını geçersiz kılan "Merhaba İnsan" diyen **İnsancıl Emekçilerine** biz de desteğimizi sunuyoruz. Kültürde, sanatta, yaşamımızın her alanında yaşamı güzelleştirmek bizim ellerimizde diyor, yeter ki biz sanatımızla ve her şeyimizle sistemi eleştirelim, eleştirirken elimizdeki araçları iyi kullanalım diyoruz.

Sanat, emek üretkenliğinin bir biçimidir. İlkel çağlarda atalarımız, gördüklerini, ürettiklerini, korkularını mağara taşları üzerine çiziyorlardı.. Arkeologlar, tarihçiler, bu resimlere baktıkları zaman insanların geçmişteki yaşamları üretimleri, sosyal faaliyetleri konusunda fikir edinebilmekte ve insanların tarihsel sürecini anlayabilmektedirler. Oysa star sisteminin geleceğe bırakacağı hiçbir şey yoktur.

Star sisteminin yarattığı sanat yaşamdan kopuk soyut, kapitalist toplumun bunalımlarını yansıtan bireyin, tamamen o andaki ruh halini içinde bulunduğu psikolojik durumu yansıtan bir kavram kargaşasından başka bir şey değildir.

Her şeyin insan için olduğu kimsenin kimseyi ezmediği, sömürünün ve savaşların olmadığı bir dünyayı kendi ellerimizle yaratalım.

"Star Sistemi Geçersizdir" kampanyasına katılımımız sadece bu yazıyla bitmeyecek. Bundan böyle sık sık star sistemini teşhir edeceğiz, alternatifler sunacağız, yorumlar yapacağız.

BİR TÜRKÜ YÜKSELİR SİVAS'TAN 'PİR SULTANCA'

Korkut TANKUTER

Öyle anlar vardır ki, yaşananlar insanın varolma nedenini, onu doğada üstün kılan yegane şeyin var olup olmadığını neredeyse kuşkuya düşürür. Doğa ile mücadelesinde insanı bugünkü konumuna getiren, diğer bütün canlılardan üstün kılan aklıdır. İnsan, aklı sayesinde ve düşünme yetisini kullanarak, açıklanamaz görünen bir çok olguyu anlaşılır kılmış, batıl inançlarını aklın ışığıyla aydınlatmış ve terketmiştir(!)

21. yüzyıla girmek üzere olduğumuz şu günlerde artık 'Fermatın Son Teoremi' de kanıtlandı. İnsanlık bambaşka oluşumlara, yaşam biçimlerine bilimin ve tekniğin yol göstericiliğinde hızla ilerliyor.

Peki, bütün bu gelişmeler yaşanırken bizi insanın aklı olup olmadığına kuşkuya düşüren nedir? Elbet insanın bir aklı var. Buradaki kuşku, kaygı akla karşı duyulan bir şey de değil. Kaygımız var olan biçimiyle aklın ve düşüncenin yanlış kullanımı, onu yüz yıl öncesine döndürmeye çalışan edimlerin varlığı. İnsan aklının yine insanın yararına kullanımı karşısındaki insan eliyle yaratılan engeller...

İnsanın, düşüncenin tarihine şöyle bir baktığımızda: bütün edimlerin bilim, sanat, yazın yoluyla yeniden yeniden üretilerek bir sonraki kuşaklara aktarıldığını görüyoruz. Varolan değerlerin bu şekilde yeniden üretilerek dönüştürülmesi, kuşaktan kuşağa aktarılması uygarlığı oluşturuyor. Bu anlamda kendi kültürüne, değerlerine, sanatına ve sanatçısına, aydınına, bilim adamına sahip çıkabilen toplumlar, çağdaş, uygar toplumlar olarak adlandırılıyor. Burada kültür ve sanatın toplum yaşamı üzerindeki olumlu etkilerine, aydının, düşün ve bilim adamının, sanatçının toplum üzerindeki belirleyici etkisine değinmeyi yersiz buluyorum.

Ama, üstünde önemle durulması gereken bir şey var! Yeni bir yüzyılın eşiğinde ülkemiz üzerinde oynanmak istenen ortaçağ oyunları ve bu oyuna devletin taraf yapılması...

Daha düne kadar demokrasiden, insan hak ve özgürlüklerinden, laiklikten, çağdaş Türkiye'den sözedenlerin maskesi düşmüştür. Yaşananlar gösteriyor ki, bu insanlar düşünce ve örgütlenme özgürlüğü, basın özgürlüğü, ekonomiden kültüre, sanata kadar yaşamın tüm alanları üzerindeki sultaya, işkencelere, yargısız infazlara, şeriat çığırtkanlığına gözlerini kapamış ya da seyirci kalmış ya da peşkeş çekmişlerdir. Çekmektedirler. Özellikle islami yapılanmaları Devlet-Hizbullah işbirliği içerisinde desteklemişlerdir. Desteklemeye devam etmektedirler.

Peki, tüm bu gelişmeler karşısında aydınlarımız ne yapmıştır? Ne yapmaktadır? Bir örnek:

Geçtiğimiz günlerde şairler, yazarlar, sanatçılar, kendisine aydın diyen insanlar **Varlık** Dergisi'nin 60. yıl dönümü için Kızkulesi'nde bir araya geldiler. Ben de oradaydım. Daha birkaç gün önce Sivas katliamı yaşanmıştı. Aydın olduğum için oradaydım..düşünebildiğim için oradaydım.. duyabildiğim için oradaydım.. kaygı duyduğum için oradaydım.. Sivas katliamıyla ilgili birşeyler söyleyebilmek için oradaydım.. Benim gibi düşünen, duyan insanlar da oradaydı. **Varlık** dergisinin 60. yıl dönümü kutlandı. Etkinlik tam iki saat sürdü. İki saat süresince mikrofona çağırılan insanlar -birkaçı dışında- Sivas katliamını bir-iki sözcüğe sığdırdılar. Olmadı, konuşulamadı. Ben ve benim gibi düşünen birçok insana mikrafon sırası bir türlü gelmedi. Şunu hemen belirtmeliyim ki, **Varlık** Dergisi ulusal kültürümüze çok şeyler katmış, birçok kuşağı aydınlatmış, cumhuriyetin ilk yıllarından bu yana kültürümüze damgasını vurmuş bir dergi. Hepimiz ondan çok şeyler öğrendik ve öğreneceğiz de.

Bir ülke düşünün ki o ülkede, o ülkenin aydınları, sanatçıları ortaçağ ateşinde diri diri yakılıyor. Hem de 20. yüzyılı tamamlamak üzere olduğumuz günlerde. Hem de koca bir devletin gözleri önünde. Hem de laik olduğunu tüm dünyaya ilan eden bir devletin topraklarında ve o ülkenin kurumları, insanları, aydınları buna yeterli tepkiyi gösteremiyor. O zaman böyle bir ülkede bir edebiyat dergisinin 60. yılını kutlamanın da anlamı kalmıyor. O gün, orada, Kızkulesi'nde en azından bunların dile getirilmesini bekledim. Sağlıklı çözüm yollarının tartışılmasını.

Burada katliamı kınayan, protesto eden ajitatif sözler yinelemenin de bir anlamı olduğunu sanmıyorum. 2 Temmuzdan bu yana katıldığım toplantılarda sağlıklı kararların alındığını da görmedim. Dahası tartışmalar bile sağlıksızdı. Bakandan, orduya, polise kadar, polisten belediyeye valiye kadar, validen koalisyon ortağı SHP'ye kadar birçok kişi ve kişiler, kurumlar ve yapılanmalar bu tartışmaların konusu oldular. İşte, paradoks tam da burada diye düşünüyorum. Sorun

SİVAS KATLİAMININ ARDINDAN KONUŞANLARA

İçimdeki çocuk ağlıyor
düşlerimi yanıtlamıyor sözcükler
konuşmak zor değil
eyleyecek sözün yoksa
konuşmayı binlerce yılda öğrendiğini bilmiyorsan
sesi insandan uzağa düşen gök gürültüleri
yağmurunuzun ardından güneş açmıyor

Nedir insan....
kemik ve et sürüsü
konuşan ağızların yankılanan sessizliği
neden sormuyorsunuz kendinize
insanı barındırmayan söz kime gereklidir

Gideceğim başka bir dünya yok
iki temmuz yıl bin dokuz yüz doksan üç
Türkiye'de yaşıyorum

Gazeteleri okuyorum
toplantılarda görüş bildirenleri dinliyorum
söyleyecekleri bir şeyleri var hepsinin
ve en doğrusunu bildiklerine inanıyorlar
konuşuyorlar elele tutuşmadan

O halde söylenecek ne kaldı ölüler üstüne
söz bitti ölüler ağlamaz
sözün sustuğu yerde başlar şiirim

Berrin TAŞ

hep mikro düzeyde tartışıldı. Bugün, Sivas katliamından ne Sivas Belediyesi, ne orada görev yapan polis, ne asker, ne vali, ne İçişleri Bakanı, ne de SHP ya da toptan hükümet tek başına suçludur. Bu tüm bu yapılanmaları içeren bir sistem sorunudur. Artık makro düşünmenin, global çözümler aramanın zamanı gelmiştir, geçmektedir.

Olaylara ve yaşananlara bu açıdan bakıldığında Sivas katliamının nedenleri ve sorumlularının kimler olduğu da çok fazla bir önem taşımıyor. Artık kimlerin yaptığı da önemli değil. Çünkü bunları zaten hepimiz biliyoruz. O halde nedir önemli olan?

Karşımızda, çok geniş bir yelpazede bilinci ve günlük yaşamı dumura uğratan, insanların tepkilerini, düşüncelerini, davranış biçimlerini ve hatta ütopyalarını bile yönlendiren bir sistem var. Bu sisteme karşı topyekün bir mücadeledir sözkonusu olan. Bu topyekün mücadele ancak sınıfsal bir temelde yürütülürse başarıya ulaşır. Elbette tepkilerimiz, protestolarımız olacaktır. Elbette eylem için sokaklara dökülecegiz ve elbette bu katliamın hesabını soracağız. Ama, örgütsel disiplinlerle ve sınıfsal bir temelde.

Evet, Sivas katliamının üzerinden bir aydan fazla bir zaman geçti. Peki ne yapıldı? Artık bu soruyu devlete yöneltmek de bir anlam taşımıyor. Bu soruyu kendimize sormalıyız artık. Bu ülkenin aydın geçinen insanlarına. Bir aydır yazılar yazılıyor, konuşmalar yapılıyor, kararlar alınıyor... Peki ne oluyor? Alınan kararlar ne kadar sağlıklı ve hangi temelde yaşama geçiriliyor?

Dün Uğur Mumcu katledildiğinde de sokaklara dökülmüştük. 'Susmayacağız' demiştik. 'Kararlıyız' demiştik. 'Yaşatacağız' demiştik. Öfkeliydik. Üzgündük. Kaygılıydık. Mumcu'nun katilleri bulundu mu? Hayır. Öldürülen onlarca gazetecinin, bilim adamının, düşünürün, aydının katilleri bulundu mu? Hayır. Peki niye yaptık? Bugün ne yapıyoruz? Hiçbir şey. Birkaç gün süren yürüyüşlerdi hepsi hepsi. Şimdi aynı şekilde Sivas katliamı da unutturulmaya çalışılıyor. Unutacak mıyız? Ya da aynı tepkisizlik içerisinde mi olacağız?

Düşünebilen, duyabilen, kaygıları, üzüntüleri yüreğinde taşıyan herkese sesleniyorum. Neredesiniz? Kendisine aydınım diyen herkese sesleniyorum. Neredesiniz? Tüm sendika liderlerine sesleniyorum. Neredesiniz? Dün toplu sözleşmeler için meydanlardaydınız. Bugün aynı şekilde memurlar yürüyor. Tüm demokratik kitle örgütlerine, aydınlara, sendikacılara, işçilere, memurlara, laik olduğunu söyleyen herkese... hepimize sesleniyorum. Tüm ülkede aynı anda şartellerin indirildiğini,kontakların kapatıldığını, kepenklerin indirildiğini, kalemlerin bırakıldığını düşünebiliyor musunuz? Böylesi bir genel grevin bir ülkede neleri değiştirebileceğini hiç düşündünüz mü?

Cumhurbaşkanı öldüğünde günlerce yas ilan edenler bugün 37 aydının diri diri yakılması karşısında bırakın yas ilan etmeyi yakılanları suçluyorlar. Evet, devlet suçlu aradı ve buldu. Suçlu Aziz Nesin. Suçlu diri diri yakılan insanlar. Suçlu düşüncelerini mekana ve yere göre ayarlamayanlar. Suçlu düşünen herkes. Suçlu sen, ben, o. Suçlu biziz. Yani şeriat düzeninin karşısında laik olan Türk halkı. O halde, insana, yaşama, özgür düşünceye, laikliğe bizler sahip çıkacağız. İşçisiyle, memuruyla, esnafı, köylüsüyle, genciyle, yaşlısıyla bizler. Yani Türk halkı.

Yazımı Sivas katliamında yaşamını yitirenler için küçük bir dizeyle bağlamak istiyorum:

"...tohum onlara benzer
goncalar onlara...
Ateş onlara benzer
toprak onlara...
Bir türkü yükselir
Sivas'tan
Pir Sultanca."

İLETİŞİM- BİLGİ ÇAĞINDA SİVAS KATLİAMI

Ozan YILMAZ

2 Temmuz akşamı haberleri izlerken Sivas'ta bazı olaylar çıktığından, Aziz Nesin'in konuşmasını protesto etmek için bazı kişilerin yürüyüş-gösteri yapıp oteli taşladığından söz edilmesi üzerine daha geniş bilgi için kanalları karıştırmaya başladım. Çağımız "iletişim-bilgi çağı" ya, safça detaylı bilgi arıyordum birbirinin taklidi kanallarda...

Sonradan öğreniyorum ki o saatlerde insanlar yakılmakta... öldürülmekte... Kimsenin haberi yok olanlardan... Kanalları arıyorum:... "Kanlı Nigar" filmi oynuyor bir kanalda... "Katil kim?" filmi diğer kanalda... "Katil gözler" filmi başka kanalda... oynarken, katliamlar sürüyor Sivas "kanalında" Geç saatte ölüler sayı olarak geçerken, yine ayrıntılı haber yok... 17 ölü.. 27 ölü... 40 ölü... Bir kanalı açıyorum... "Gülelim, gülelim eğlenelim.." Diğer kanalda basket maçı... Diğerinde İstanbul Festivali... Rock Müzik... King kong şov... Dedikodu market... Müzik eğlence programları; "Dattiri dattiri dattara, farfara bunlar farfara.." "Yatağına gir.. hazırım bak.." ve reklamlar..... "HACI şakir sabunları..." Yayınlar kesilmeden, ara sıra bant şeklinde bir yazı geçiyor ekrandan; "Sivas olaylarında 40 ölü..." Katliamı dakikası dakikasına çekmesine izin verilen (göstericiler tarafından) tek tv. olan TGRT'de İslamiyetin nasıl (!) huzur verdiğini anlatan bir propaganda filmi; "Issız gece" oynatılıyor...

Teknolojinin uzaya açıldığı, iletişim-bilgi akışı olanaklarının sınır tanımadığı bir çağda, TV. kanalları, duyarsızlığıyla, iletişim-bilgi akışındaki yetersizliğiyle, yobaz maşalardan sonra bir kez daha katlediyorlar bu yurdun aydın, düşünen insanlarını... Resmi açıklamalara dayanan haberyorumlarla bir kez daha katlediliyor aydınlığı, insanı, hoşgörüyü, sevgiyi savunan insanlar... "Aziz Nesin'in tahrikleriyle (!) galeyana gelen halk protesto gösterileri yaparken, bir grup oteli ateşe vermiş, olayda 40 kişi, otelde yaşamını kaybetmiştir.." "Pir Sultan heykelinin ve Aziz Nesin'in tahrikleriyle... 'Otelin dışındaki vatandaşlarımızın (saldırgan yobazlardan söz ediliyor) burnu bile kanamamıştır..' "Olay örgütlü bir eylem değil, bir tepkidir..."

En yaralayıcı olan laik, demokrat, aydın geçinen yazarların bile "Aziz Nesin de orada öyle konuşmamalıydı ama" türünden, hükümete, daha fazla kişiye, belki gazete sahibine ya da başka yerlere şirin görünmek için (belki de ve en kötüsü korkaklıklarından) "tarafsız-objektif" havalarına girmesidir. "Ne şiş yansın, ne kebab" türünden yazarlık yapan bu kişilerin de katkısı yok mudur "insanların yanmasında?" **Düşünce** ve inanç özgürlüğü (inanç ve vicdan özgürlüğü değil!) bazı şehirlerde, zamanlarda olması bazılarında olmaması gereken bir hak mıdır? Bugün bu kadarını bile yazmalarında Aziz Nesin'lerin payı yok mudur? Bunlara yanıtı yüzyıllar önce yine Sivas'ta Pir Sultan Abdal vermişti:

"Şu ellerin taşı hiç bana değmez,
İlle dostun gülü yaralar beni..."

Ertesi gün, az bilen, az düşünen, çok inanan, sistemin, televizyon ve renkli basının robotlaştırdığı, yabancılaştırdığı, duyarsızlaştırdığı yığınlar benzer şekilde düşünüp (?) konuşuyordu.

Televizyonda her gün 40-50 cinayet izleyen, basında her gün 40-50 cinayet haberi okuyan yığınlar "yazık olmuş-olmamalıydı" diyebildi, fakat acıyla sarsılan, yangını yüreğinde hisseden azınlıktaydı... Çünkü bilimden, sanattan, şiirden... sevgiden uzak bırakılan, ölüme duyarsızlaştırılan insanlar vahşetin boyutunu ve önemini kavrayamadı... Düşünmedi, dünyada tek bir olayda (katliamda) 37 aydınını, sanatçısını, şairini... yitiren başka ulus, başka devlet var mı diye... insanlık tarihinde... Devletin, güvenlik güçlerinin gözü önünde... nerdeyse denetiminde katliam yapıldığı anlaşıldı sonradan. Fakat "devlet" neden böyle davrandı diye düşünülmedi, sorgulanmadı çoğunlukça...

NEDEN

Nedenleri 4 ayrı yönden inceleyebiliriz. Birbirine bağlı ve her biri ayrı bir inceleme konusu olabilecek nedenlere kısaca değinmeye çalışacağım.

I- DEVLETE AİT NEDENLER: Öncelikle devlet soyut bir kavram olmaktan çıkarılıp hükümet ve sistemle bir bütün olarak düşünülmelidir. Devlet yöneticileri yıllardır soyguncu-çıkarcı düzeni sürdürmek, sol'a bir engel teşkil etmek, kolay oy almak ve nihayet ABD'nin "yeşil kuşak" stratejisini uygulamak için islamcıları okşamış, palazlanmasına göz yummuş, desteklemiştir. Özellikle 12 Eylül sonrası "Türk-İslam" sentezine uygun gizli-açık örgütlenmelerle devlet içinde ikinci devlet oluşturulmuştur. Gerçek laiklik savunulmamıştır; devlet denetiminde, istediklerinde kullanmak amacı ile Kuran kurslarında, yurtlarda, İmam Hatip okullarında sünni-dinciler yetiştirilmiştir.

Kapitalizmle barışık, resmi ideolojiye uygun sünni-dincileri çoğaltmak için Diyanet işlerine, Milli Eğitim'den fazla bütçe ayrılmıştır. Bu (belki de istenmiyerek?) şeriatçı yığınların artması sonucunu vermiştir. Gerçek laiklikte din devlet'e, devlet din'e müdahale etmemesi gerekirken, Türkiye'de durum tam tersidir. Devlet diyanet aracılığı ile trilyonlar harcayarak dini denetimi altında geliştirmeye çalışırken, dinciler güçlenerek, köktenciliği talep ederek müdahele edilir hale gelmiştir. Çünkü İslam'ın dünya'ya devlet'e ait talepleri vardır.

Gerçek demokrasi savunulmamıştır. Hâlâ bazı düşünceler suç, bazı konular tartışılamaz, konuşulan-tartışılan konular tehdit altındadır. Demokrasi; her düşüncenin özgürce savunulmasını, azınlıkların özgürce davranabilmesini, kendini ifade etmesini güvence altına almalıdır.

Son örnekte acı şekilde bir kez ortaya çıktığı gibi, DEVLETİN SİSTEMİ sevgisizliği, hoşgörüsüzlüğü, tahammülsüzlüğü, duyarsızlığı, yabancılaşmayı, İLETİŞİM-BİLGİ ÇAĞINDA,

İLETİŞİMSİZLİĞİ-BİLGİSİZLİĞİ BESLEMEKTEDİR. Az bilen, az okuyan, az düşünen, çok inanan insanları kandırmak, yönlendirmek, yönetmek daha kolay olduğundan, az bilen ve bildiklerinin çoğu yalandan-yanlıştan-inançtan oluşan insanları çoğaltmak/korumak politikası güdülmüştür.

Din adına işlenen cinayetlerin (Muammer Aksoy, Bahriye Üçok, Turan Dursun, Uğur Mumcu (?) ve Sivas...) suçlularının yakalanmaması, cezalandırılmaması (Ciddi bir çaba var mı? Yoksa neden?) katillere cesaret vermiştir.

2) SALDIRGANLARA AİT NEDENLER: Saldırganların katliamı gerçekleştirmesine, devletin yıllardır süren ve son olaylarda çarpıcı şekilde ortaya çıkan tutumu yol açmıştır. 10.7 1993 tarihli **Milliyet** gazetesinde, **Açık Pencere** köşesinde Sivas izlenimlerini aktaran Ercan Karakaş şöyle diyor: "350 kişilik hazır kuvveti bulunan Emniyet Müdürü ve 6000 kişilik hazır kuvveti bulunan Tugay Komutanı'na olayları neden önlemediklerini sordum. Yanıt akıl alır gibi değil; "Şanssızlık"

Onbinlerce insanın katliam yapabilecek, insan öldürecek, yananları iğrenç bir zevkle izleyecek ruh halinde olması ise inançlarından kaynaklanıyor. Bunlar "şeriat isteriz" diye bağıra bağıra geldiler. Şeriat; Kur'anı, islam hukukunu günlük hayata, devlet'e hakim kılmaktan başka bir şey değildir. Cinayet işlerken de inanç motivasyonunu Kur'andaki ayetlerden alıyorlardı: Onları (İslamdan yüz çevirenleri) tutun, bulduğunuz yerde öldürün (Nisa Suresi 89. ayet) Onları yakalayın, bulduğunuz yerde öldürün. İşte onların aleyhlerine size apaçık ferman verdik. (Nisa Suresi 91. ayet) Çünkü, düşündü, ölçtü, biçti. Sonra baktı 'Bu kuran yalnızca insan sözüdür' dedi. İşte bu adamı yakıcı bir ateşle yaslıyacağım (Müdessir suresi 18-26. ayetler) Kur'anda şiddeti emreden sureler insanlardan gizleniyor! "Bu hükümler 1400 yıl öncesine aittir, o dönem içindir" demek durumu kurtarmıyor. Çünkü başka ayetlerde kuran'ın ebedi ve ezeli olduğu, tek bir harfin bile değiştirilemeyeceği, tümüne iman etmek (düşünmeden inanmak) gerektiği yazılıdır... Ayrıca bu uğurda (kafirleri öldürmek ve cihad) ölene/öldürene ecir (ödül) vaad edilmektedir. (Nisa-74) Bunları bilenler ve kesinkes inananlar dinsiz diye, ya da birilerinin "şu dinsiz/dinimize hakaret ediyor" kışkırtmasıyla tanımadığı (ya da tanıdığı) bir insanı öldürebilir. Kuran'ı inceleyen, bilen en ılımlı dinciler bile "Mürtedin (dinden çıkanın) öldürülmesi hususu tartışmalıdır, birey istediğine inanıp, inanmamakta serbesttir, FAKAT HAKARETE KAÇARSA BAŞKA.. ÖLDÜRÜLEBİLİR" der. Düşünceyi açıklamanın, dinsizim demenin, dini eleştirmenin hakaret olmadığına kim karar verecek? Ateistler değil herhalde. Son Sivas olaylarında olduğu gibi kendilerini "en müslüman, gerçek müslüman" kabul edenler... Tehlike burdadır.

Aynı zihniyet daha önce de Çorum'da, Maraş'ta alevileri-solcuları "müslüman değil" kabul ederek katletmedi mi? Sivas olayı, bir yanıyla da şiddet yanlısı-şeriatçı sünnilerin, alevileri baskılama amacını da gütmüştür. Aziz Nesin bahanedir. Tek o değil, otelde çoğu alevi olan insanlar ve Pir Sultan Abdal heykeli de hedef alınmıştır.

"Kaçıncı ölmem bu hain
Pir Sultan ölür dirilir..."

3) AYDINLARA(!) AİT NEDENLER: Aydınlar derken, Turan Dursun, Aziz Nesin gibi yaşamları pahasına düşüncelerini dürüstçe ortaya koyanları kastetmiyorum. Aydın geçinen fakat çıkarcı, iki yüzlü, popülist, korkak davranan, Enderun'daki padişah yağcıları gibi devlet-düzen yağcılığı yapanlardan söz ediyorum. Bunlar bildikleri halde bildirmezler, eksik-yanlış bildirirler; halkın bilgisizliğinde, bilinçsizliğinde, kafaların karışmasında payları vardır. Bunlara bakarak düşüncelerine katılmasam da- düşüncesini açıkça savunan -yaşamaya çalışan- bir İslamcı daha saygındır gözümde. Aydın olmanın şartları tekrar tekrar tartışılmalıdır; düşünce özgürlüğünden, insan haklarından, (yaşama hakkından öncelikle), demokrasiden, bilimden, bilgiden, gerçekten, dürüstlükten yana olmayan "aydın" sayılabilir mi?

4) TOPLUMA AİT NEDENLER: Toplum içinde yaşadığımız tüm koşulların etkisiyle; sevgiden çok sevgisizliği, gerçekten çok yalanı, doğrudan çok yanlışı, bilmekten çok inanmayı, paylaşmadan çok sahip olmayı, bilinçten çok bilinçsizliği,... duyarsızlığı... iletişimsizliği... kendine-doğaya-insana yabancılaşmayı yaşıyor.

Yaşam koşturması içinde, düşünmeye, araştırmaya, okumaya, bilmeye zamanı, yaşam tarzı yetmediğinde az miktarda yalan yanlış bilgiyle - inançla yetiniyor, İnanç düşünceyi kitliyor. Bir şeyin doğru olduğuna inanılınca (hele ki dogmatik şekilde kesin doğru -değişmez- kutsal doğru kabul edilince) düşünmeye, araştırmaya, bilmeye ihtiyaç duymuyor. İnanmaya koşullanmış beyinlere yalanlar-yanlışlar daha kolay yerleşiyor. Çoğu insan "inanıyorum" dediği şeyi bile bilmiyor. Çoğu "Müslümanım, Kuran'a inanıyorum" der. Kuran'da şöyle bir ayet var, yerine getiriyor musun, ya da bu ayetle ilgili ne düşünüyorsun" dendiğinde "öyle mi, hiç duymamıştım" yanıtını verirler çoğunlukla. Sık sık Türkiye'de halkın % 90'nından fazlasının müslüman olduğu söylenir. Müslüman, imanı tam anlamına geliyor. Bunun da anlamı islamın, imanın şartlarını tam olarak yerine getiren demektir. Bu anlamda araştırılsa % 90'nından fazlasının şartları tam olarak yerine getirmediği ortaya çıkar. Bilmediğinden "müslümanlık" diye "devlet ideolojisine uygun inancı" yaşıyor çoğunluk. Kulaktan dolma, aileden-atadan gelme inançlarla yetiniyor... belki de bilmek istemiyor... böyle kendini daha rahat hissediyor. Yine de yaşamın her alanında (ve ölümden sonrasına ait) binlerce korkuyu barındırıyor beyninde. Hasta olmak, ölmek, hapse düşmek, işten çıkarılmak, evden atılmak, suçlanmak, terkedilmek, yalnızlık, parasızlık... buna rağmen yalan da olsa "kahraman-zeki millet değerli vatandaşlar" sözlerine inanmayı, "korkak-aptal" sözlerine gerçek de olsa kızmayı seçiyor. Duymak istediğine inanıyor... Korkaklık ve aptallık çalışanların aleyhine olan 1982 anayasası uygulamasında (doğru sayım yapıldıysa) % 90'nın üzerinde evet oyu ile sandığa yansıyor. Şimdi anayasayı hazırlayanlar bile beğenmiyorlar. Sahi onca kişi neden oy verdi?

ZAMANLAMA

Sivas olayları; soygunun, talanın, rüşvetin zirvede olduğu, memur maaş zamlarının belirleneceği, işçilerin toplu sözleşme döneminin yaklaştığı, ABD'nin Irak'ı bir şüphe üzerine bombaladığı, ekonominin tıkandığı, özelleştirmenin dayatıldığı, askerlerin

KARA GÖZLÜ OĞLANA SUİKAST

-AMERİKA HAKLIDIR. Her ülke toprakları dışındaki ülkelerde üslenen ve kendisine karşı teröre başvuran örgütlere karşı askeri harekat yapmakta haklıdır Burada tek üzücü olay, yapılan yanlışlar sonucu, terörle hiçbir ilişkisi olmayan sivillerin de ölmesidir. (Sedat Sertoğlu, 28.6.1993, Sabah Gazetesi)-

Saat 23:22
Denizde
dalga
yok.
Kızıldeniz durgun.
Kızıldeniz gürültülü.
Motor
Pervane
telsiz...
saat
dakika
saniye...
Beklemenin
sesli
sessiz
gürültüsü.

Saat 23:22
Sancı
avaz
a-
vaza
bağırıyor.
Ilık su
bez
ter...
Anne olmayı bekliyor
ıslak alınlı kadın.

Emperyalist Amerika
televizyonda konuşuyor.
İnsanlar meraklı
dikkatli.
İnsanlar suskun.
"Geçtiğimiz nisan ayında Kuveyt'i ziyaret eden eski...."

Saat 23:22
İşaret veriliyor.
Bir
ki
üç...
gürültü büyüyor
dört
beş
altı...
Yirmiüç tomahavk
öldürmeğe gidiyor.

...başkanımız Bush'a karşı planlanan suikastın arkasında..."

Bebeğine bakıyor anne.
Kara gözlü oğlan ağlıyor.
Oğlum... diyor anne
seni seviyorum.

"...Irak'ın olduğu kesinlik kazanmıştır.
Bu nedenle..."

Gürültü yaklaşıyor... yakınlaşıyor.

terörist ülkeye..."

Kara gözlü oğlan ağlıyor.

"... misilleme yapılmıştır."

Kara gözlü oğlan susuyor.

BEYAZ SARAY'A. Suikast başarıyla tamamlandı... kara gözlü oğlan vuruldu. Amiral Richard.

Ateşe
alkışa
karışıyor
kadının çığlıkları.

İnsanlar meraklı
dikkatli.
İnsanlar suskun.
İnsanlar çok üzgün.

Müfit GÜRGÜN

daha çok para ve silah talep ettiği, Güneydoğu'da kan değmemiş mekan kalmadığı, Kıbrıs'ta çözüm için zorlamaların yapıldığı, Almanya'da ırkçı saldırıların-yakmaların yoğunlaştığı ve nihayet ülkemizde arabesk yaşamın, arabesk kültürün, arabesk bir şarkının popüler olduğu dönemde yaşandı:

"ALLAHINA KURBAN emmoğlu..."

Otel yakanlardan esirgenen cop, katliamı protesto edenlerden esirgenmedi...

"Emmoğlu ele benzer, ah leylim, vah leylim emmoğlu..."

Yüzbinler yürüdü... Uğur Mumcu'nun da cenazesinde yüzbinler yürümüştü "Türkiye laiktir, laik kalacak" "Kahrolsun şeriat" sloganlarıyla. Neyi önledi? Milyonlarla karşı durulmalıydı. Daha çok insan, daha yoğun duyarlık göstermeliydi. Şiddetin tuzağına düşülmeden. Sevgiyle. Evinde, işyerinde duyarsız oturanlar, denizlerde, diskolarda gününü gün edenler, en büyük derdi saçının rengi, kilosu, sivilcesi, sevgilisi olan başı açık genç kızlar... bugün bana ne derken laikliklerden, demokrasiden... yarın siz de "tahrik unsuru" sayılabilirsiniz...

AÇIŞ KONUŞMASI

Cengiz GÜNDOĞDU

Beş Kat Merdiven Çıkan Sevgi değer Konuklar,

İnsancıl Emekçileri'nin başlattığı Kültür Harekatı etkinliklerinden üçüncüsünü... **Fotoğraf Fırtınası**'nı açıyorum.

25 mart 1993 perşembe günü piyasaya çıkan Cumhuriyet gazetesinde Bayan Şükran Ketenci şöyle diyor. "gazetecinin Türkiye'yi, hele işçi sınıfını kurtarmak gibi bir sorumluluğu, misyonu yok."

İkiyüz yıldır dünya tarihinin gündeminde duran yalnız işçi sınıfının kurtuluşu değil, insanın kurtuluşudur.

İnsanın kurtuluşu, yolunda mücadele belki de doğar doğmaz insanın üstüne yüklenen bir sorumluluktur. Ama bizler, etkin bir politikayla, insanların kültürsüzleştirildiği... bundan ötürü insani sorumlulukların dondurulduğu bir dönemde yaşıyoruz.

Sevgideğer konuklar, lütfen düşünün... bir gazete... adı **Cumhuriyet**. Bu gazetenin yaşamasını binlerce insan doğrudan doğruya kendi sorumluluğunda görüyor... ciddi özveriye giriyor. Bu gazetenin yazarı Uğur Mumcu, katledildikte yüzbinlerce insan sokağa dökülüyor... bütün bunlar olup biterken bu gazetenin yazarı Bayan Şükran Ketenci, "insanın kurtuluşu bizim sorumluluğumuzda değildir... herkes başının çaresine baksın" diyebiliyor.

Şunu kabul etmeliyiz. Bir insan, bir konuda "Ben sorumluluk yüklenmem" dedikte, "Hayır, sen bu konuda sorumlusun" denmemeli. Çünkü sorumluluk... hele insanın kurtuluşu sorumluluğu... hele eylemli sorumluluk, kahırlı... belalı... acılı bir sorumluluktur.

Aslında trajik bir düğüm var önümüzde. İnsan bilinci, görüneni değil de hakikatları algılasaydı insanın kurtuluşu gibi ağır bir sorumluluk kimsenin sorunu olmazdı. O zaman insan ta baştan güzel bir dünya kurardı... Prometheus, ateşi tanrılardan çalmak zorunda kalmazdı... Spartaküs, yüzbinlerle Roma'ya başkaldırmazdı... Hallacı-Mansur yakılmazdı... Nesimi'nin derisi yüzülmezdi... Tevfik Fikret "Hanı Yağma" şiirini yazmazdı. Sabahattin Ali katledilmezdi...

Sözün özeti, bugün bizler, kısacık ömrümüzle şu dünyada ağız tadıyla yaşardık.

Ama bu böyle değil. Hepiniz biliyorsunuz. Ağzımızın tadı bozuk.

Peki ama bu dünyada insanın kurtuluşu... öbür anlamıyla ateş hırsızlığı... bu sorumluluk kimin üstünde.

Bunu söyleyeceğim... Ama önceden şunu bilmenizi isterim. Burda biriniz çıkıp, "Sen neler söylüyorsun. Hem kel, hem fodulsun" derse hiç kızmam.

Soru. İnsanın kurtuluşunun sorumluluğu kimin üstünde... bir kez daha... belki son kez, ateşi kim çalacak tanrılardan.

Yanıt veriyorum. Sanatçı.... Şair... yazar... fotoğrafçı... tiyatrocu... İnsan emekçileri

Sizleri ne kadar kahırlı bir işe çağırdığımı biliyorum. Her insani etkinliğin metalaştırıldığı bir dönemde... elinizdeki araçları insana karşı kullandıkta, çok kısa bir sürede altın madalyalarla ödüllendirileceğiniz bir dönemde, sizlere, insanın sorumluluğunu üstlenin diyorum. Üstelik bu sorumluluğu üstlendiğinizde büyük bir çoğunluk sizi suçlayacak... bu sorumluluğu üstlenmedikte büyük bir çoğunluk sizi onaylayacak.

Trajik düğüm tam burda işte. Spartaküs'ün arkasında hiç olmasa yüzbinlerce köle vardı. Oysa bugün milyarlarca köle sizin arkanızda değil, tam karşınızda.

Ateşi tanrılardan çaldıkta, milyarlarca köleyi aydınlatmanıza fırsat bulamadan, aydınlatmak istediğiniz köleler, o ateşle sizi yakabilir.(*)

Bu açıdan bakıldıkta, "İnsanın kurtuluşunun sorumluluğu beni ilgilendirmez. Bana ne insandan" denmesini anlıyorum. Böyle düşünenlere kızmıyorum.

Ama sizler burdasınız. Türlü zahmetlere katlanarak buraya geldiniz 5 kat çıktınız. Asansörle değil. Yürüye yürüye... Birçok insanın "Asönsör yok Beş Kat merdiven çıkamam" dediğini biliyorum. Bundan ötürü sizlere "Beş Kat Merdiven Çıkan Sevgideğer Dostlar" diyorum.

Sizler, bugün beş kat merdiven çıkan dostlar, bir gün altıncı ya da onuncu katta ateşi bulacaksınız. Her türlü kahırla o ateşi insana götüreceksiniz.

İnançla... umutla merhaba diyorum size. Merhaba Beş Kat Merdiven Çıkan Dostlar... merhaba ateş hırsızları.

(*) Bu konuşma 29 Mart 1993 tarihinde yapıldı. Kültür emekçilerinin aydınlatmak istediği köleler Sivas'ta 2 Temmuz 1993'de 37 insanı yakarak katletti. Görmesini bilenler için tarih çok açık. Şimdi söylüyorum. Gördüğümü. Napılırsa yapılsın, insan çürüntüde kalmayacak. Güzel bir dünya kurulacak. O gün işte ben şu tarihte bunu söylemiştim diyeceğim. Bunu görüyorum. Gördüğümü söylüyorum.

"KÜLTÜR" BAĞLAMINDA FOTOĞRAF

Cengiz ÖZAKINCI

Öyle sözcükler vardır ki, anlamını bildiğimize inanarak kullanıp dururuz, gelgelelim biri çıkıp da 'Bu sözcüğün anlamı nedir?' diyecek olsa, yanıtlamakta güçlük çekeriz. Söz gelimi; 'Estağfurullah' gündelik yaşamımızda sıkça kulağımıza çalınan bir sözcüktür; ancak söyleyen de dinleyen de bu sözcüğün gerçekte 'Tanrı bağışlasın' anlamına geldiğini bilmez. Üstelik çoğumuz bunu 'Estaafurullah' diye söyleriz ki, böyle söylendiğinde anlamı 'Tanrı şişmanlatsın' oluyor. Lahmacun (etli-ekmek) yedikten sonra geğiren kişi çevredekilerden özür dilemek üzere 'Estağfurullah' yerine 'Estaafurullah' deyince 'Tanrı şişmanlatsın' dediğinin bilincinde dahi değildir. İşte 'Kültür' sözcüğü de anlamını biliyoruz sanarak olur olmaz yerde kullandığımız sözcüklerden biridir. Batılılar, yıllar boyu bu sözcüğü bir tek belirli tanıma kavuşturmak üzere çalışmışlar. Sonuçta birbirine uymayan yüzlerce tanım ortaya çıkmış. Anglo-Amerikan Toplumbiliminde 'Kültür' kavramının yüz altmış değişik tanımla kullanıldığı saptanmış. Biz Türkler ise, önce 'Kültür' sözcüğünü dilimize çevirmekte çok bocalamışız. İlk kez Ziya Gökalp 'Kültür' sözcüğünü Arapçadan edinilen 'Hars' (Tarla) sözcüğüyle çevirmiş. Sonra Dildevrimcileri bunu 'Ekin' diye çevirmişler. Ardından Cemil Meriç 'Kültür'ün çevrisi olarak Arapçadan 'İRFAN' sözcüğünü önermiş. Batıcılarımız ise 'Kültür'ü olduğu gibi dilimize sokmayı uygun bulmuşlar. Derken 'Hars' unutulmuş, 'Ekin' tutmamış, 'İrfan' uymamış, 'Kültür' yerleşmiş. İyi de 'Kültür' ne demek? Sorun burada. Pek çok düşünürümüz, batıda yapılan birbirine uymaz tanımlar arasında dolaşmışlar. Kimine göre 'Kültür' gerçekte tarım işidir. (Mecazi olarak bilgililik anlamında kullanılır.) Örneğin 'Kültür Bitkileri' deyimi vardır. Gelgelelim batıda bir de 'Kültür Bakterileri' deyimi var ki burada söz konusu olan tarım ya da bitkiler olmayıp, hayvancıklardır, demek ki 'Kültür' köken olarak yalnızca tarım alanına özgü bir sözcük değildir. Kimilerine göre 'Kültür' kişisoyunun düşünsel, tinsel işlerinin genel adıdır. Bu da doygun, kandırıcı bir tanım olmamış. Çünkü bir de "Kültür-Fizik" denilen "Beden-Eğitimi" deyimi var. 'Kültür' sözcüğünün böyle tek bir alanda sınırlanamayan kullanımından bunalan Cemil Meriç; "Böyle kaypak bir sözcük üreten batılılar da kaypaktırlar, bu sözcüğün böyle bukalemun gibi anlam değiştirip durması, bunu üreten batılıların ne denli kaypak olduklarını gösterir," deyip çıkmıştır işin içinden! Gerçekten de 'Kültür' sözcüğünün yaşamın tüm alanlarında kullanılabilecek çok genel bir kavram olduğunu görüyoruz ki, bu da bize, bu sözcüğün ilk kökünü kavramadıkça, onun nerede nasıl kullanılacağını anlayamayacağımızı düşündürmektedir. Buna kalkışan çoğu batılılar, bu sözcüğün Latince 'CO'LERE'den türediğini yineleyip dururlar. Oysa, yaptığım uzun araştırmalar sonucu gördüm ki, 'Kültür' sözcüğünün Latince kökü sayılan CO'LERE'nin de yabancı dilden bir kökü vardır ki; bu kök Grekçe KALLİERYE' dir. 'Kültür'ün Latince kökü sayılan CO'LERE ile Grekçe KALLİERYE, ses bakımından birbirlerine çok yakındırlar, üstelik Grekçe KALLİERYE bu dilde düpedüz KÜLTÜR anlamına gelmektedir. Öyle ise KÜLTÜR sözcüğünün kök anlamını kavrayabilmek için, öncelikle Grekçe KALLİERYE'nin bir çevrisini yapmak durumundayız. Grekçe KALLİ: İyi, güzel, hoş, ERYE ise İŞ, ÇALIŞMA, ÇABALAMA demektir. 'KALLİ' ile 'ERYE'nin birleşiminden oluşan KALLİERYE, dilimize İYİLEŞTİRMEK olarak çevrilebilir ki, bozulmamış Göktürk dilindeki İĞİDİŞ-EYİTİŞ-İYİEDİŞ'in karşılığıdır; Kök-Türk dilinde İĞİ-DİŞ YABANILLARIN EVCİLLEŞTİRİLMESİ anlamına gelmektedir. Gerçekten de, KÜLTÜR sözcüğü, batıda ilk kez 17.yy'da sıradan bir sözcük olmaktan çıkarılıp bir kavram olarak kullanılmaya başlanmış; kavram olarak da anlamı: 'KİŞİSOYUNUN DOĞADAKİ YABANIL VARLIKLARI, NESNELERİ, KENDİ GÖVDESEL YA DA BEĞENİSEL GEREKSİNİMLERİ UYARINCA DEVŞİRMESİ, ÇOĞALTMASI' olarak tanımlanmıştır. İşte bence 'Kültür' sözcüğünün dilsel kökenine upuygun kavramsal tanımı da budur. Tüm öteki tanımlar bu sözcüğe süreç içerisinde sonradan -çoğu kez de yakıştırma yoluyla- bindirilmiştir. Bu ise sözcüklerin çoğunun başına gelen olağan bir durumdur. 'Kültür' sözcüğünün 'YABANIL VARLIKLARIN, YABANIL DOĞANIN, İŞLENEREK DEVŞİRİLMESİ' biçimindeki kök anlamı gözönünde tutulduğunda, bu sözcüğün gerçekten de kişisoyunun doğadaki tüm işlerini kuşatacak genişlikte bir kapsamı olduğu görülür. 'Kültür' sözüğünün KESİNLİKLE KULLANILAMAYACAĞI biricik alan, el değmemiş, işlenmemiş, bozulmamış, dokunulmamış doğadır. 'KÜLTÜRSÜZ' demek, 'DOĞAL-YABANIL-İŞLENMEMİŞ' demektir, öyle ki biz 'KÜLTÜRSÜZ' sözcüğünü 'YONTULMAMIŞ KÜTÜK' anlamında çok doğru bir biçimde kullanırız. 'KÜLTÜRLÜ' ise, 'YONTULMUŞ, İŞLENMİŞ, İĞİDİLMİŞ, DEVŞİRİLMİŞ' demektir. Os-

Sedat TOSUNOĞLU "Fotoğraf Fırtınası"nda bir dia gösterisi yaptı ve izleyicilerle söyleşti.

manlıdaki 'DEVŞİRME OĞLAN' deyiminde, geçen "Devşirmek" sözcüğü 'Kültür' sözcüğünün kavramsal içeriğine upuygundur. Bu sözcüğün dilimizdeki karşılığıdır. Kişi soyunun doğa üzerinde kendi gövdesel ya da beğenisel gereksinimlerini karşılamak üzere yaptığı tüm işlemler 'Kültür' sözcüğünün kavramsal kapsamına girdiği içindir ki, beden eğitiminden (Kültür-fizik'ten) tutun da hayvan evcilleştirmeye (Kültür bakteriolojisine), ondan da tarla sürmeye, tarım işlerine (KÜLTÜR-BİTKİLERİNE) dek yaşamın tüm alanlarında Kültür sözcüğü kullanılabilmektedir. Kültür'ün bu geniş kavramsal içeriğini kavrayamayanlar, busözcüğü kaypak-bukalemun bir sözdür diyerek azarlamışlardır. Kültür sözcüğünü doğayı işleme edimlerinin yalnızca **şu** (ya da yalnızca **bu**) alanına özgü bir deyim olarak görmek isteyenler ise, ister batılı ister doğulu olsunlar, düpedüz bocalamış, yanılmışlardır. 'Kültür'ü yalnızca yazı, çizi, düşün işlerine ad olarak kullanmak da olanaksızdır. Çünkü, doğanın nasıl olursa olsun değiştirilmesi (yapay olarak işlenmesi) demek olan kültür, kişisoyunun tüm gövdesel, düşünsel çalışmalarını adlandırır. Beyin işi de, el işi de, 'Kültür'dür. Kişi soyunun doğayı kendi gereksinimleri uyarınca işlemekte iken kendi kendisini de yabanıllıktan kurtarıp işlediği açıktır. Kişi doğayı ne ölçüde işlemişse 'KÜLTÜRLEMİŞSE', kendisini de o düzeyde işlemiş, KÜLTÜRLENDİRMİŞ'tir. 'AYİNESİ İŞTİR KİŞİNİN LAFA BAKILMAZ, GÖRÜNÜR RÜTBE'İ AKLI ESERİNDE' sözü, demek istediğimi özlü bir biçimde anlatıyor. İşlemek, 'Kültür'dür. 'Kültür', işlemektir, devşirmektir. Kişi, yabanıl doğayı işledikçe, doğayı 'KÜLTÜR'lemekte, kendisi de 'KÜLTÜR'lenmektedir; doğayı işlerken kendisi de hayvanlıktan, yabanıllıktan sıyrılmaktadır. Bu nedenledir ki, yeryüzünde kişisoyunun biricik insancıl DEĞER'i, 'KÜLTÜR'dür. Kişiler-kişilere, kişiler-toplumlara, ya da toplumlar toplumlara, 'KÜLTÜRLERİYLE' (Eşdeyişle: yabanıl doğayı (ve Yabanıl kendilerini) ne düzeyde işleyip devşirdiklerine göre) değer vermekte, saygı duymaktadırlar. Tanrı dahi kişiyi yaptığı İŞLER ile tartmaktadır. Tanrı'nın bir adı da RAB'tır. RAB neyin nasıl yapılacağını öğretendir. Öyle ise 'Kültür' (eşdeyişle İYİ İŞ-'salih amel) (Salih'ten ıslah, ıslah'tan İslahat türer, İslahat da iyileştirmek demektir.) ve işte bu anlama gelen Kültür, en yüce değerdir. Kültür; iştir, emektir. 'TÜRK İŞİ' demek, 'TÜRK KÜLTÜRÜ' demektir. Doğada 'Karnıyarık' yemeği yoktur. Türkler doğadan patlıcan, et devşirmiş, kendi gövdesel, beğenisel gereksinimleri uyarınca 'KARNIYARIK' yapmışlardır. Daha pek çok yapay yiyecek üretmişlerdir. Bunlara 'TÜRK MUTFAK-YEMEK KÜLTÜRÜ' derler; eşdeyişle TÜRK İŞİ YEMEK. 'İş' ile 'Kültür'ün eş anlamlı olduğunu görürünüz. Doğada roman yoktur, resim yoktur, heykel yoktur, yazı yoktur, şiir yoktur, hukuk yoktur, görgü kuralları yoktur, kalorifer yoktur.

Bütün bunlar kişisoyunun yapay üretimleridir, 'Kültür' ürünleridir. Doğayı gövdesel ya da beğenisel gereksinimlerimize göre dönüştürürken gerçekleş-tirdiğimiz tüm beyinsel tasarım işleri, gövdesel emek işleri; hep 'Kültür'dür. Burada, EĞİTİM-ÖĞRETİM işinin de bir 'Kültür' iş alanı olduğu görülür. Beden Eğitimi, nasıl 'KÜLTÜR-FİZİK' ise, düşünce **eğitimi** de işte böyle Kültür alanlarından biridir. Kişinin Yabanıl doğayı devşirmesi, nasıl 'Kültür' ise, kişinin kişiyi işlemesi, devşirmesi de işte öyle 'Kültür'dür. Kişisoyunun doğayla çatışması, doğaya boyun eğdirmesi EĞDİRME, EĞME... EĞİTİM, Kültürdür. Çağlar boyu süren doğaya boyun eğdirme, doğayı gereksinimlerimize göre biçimlendirme çabaları, kuşaktan kuşağa aktarılan devşirme deneyimleri ile gelişerek bugünlere dek gelmiş, yarınlara gidecektir. Bu da 'Kültür'ün kalıtsal işleyişidir. Sürekliliğidir. 'Kültür' atalardan oğullara miras olarak devredilir, oğullar bu mirası daha geliştirir, kendi oğullarına bırakır, onlar da geliştirerek torunlarına devrederler, bu böyle sürer gider. Her kuşak bir yandan doğayı, öte yandan kendini ve kendinden sonraki kuşağı İŞLER, Kültürlendirir. Kişisoyunun doğaya karşı her kuşakta biraz daha üstün çıkması 'Kültürel Süreklilik'in bir ürünüdür. Bu süreklilik koptuğunda, kişisoyu doğa karşısında geri adım atmış olur. Doğayı devşirme deneyimlerinin kuşaktan kuşağa aktarılması, eğitim-öğretim kurumları aracılığıyla olur. OKUL'lar bunun için vardır. Öncekilerin 'Kültür'lerini (Doğayı devşirme deneyimlerini) sonrakilere aktarmak için...

Bu sempozyum'un konusu "Türkiye'de Genel Fotoğraf Eğitimine Bakış" olarak belirlenmiştir. Ben, olayın 'Kültür' ile bağlantısını irdelemeyi seçtim. Sanırım 'Eğitim'in 'Kültür' içinde bir olgu olduğunu, 'Kültür'ün kapsamı içinde anlaşılması gerektiğini, Eğitimin 'Kültür' bağlamında ele alınmaksızın doğru olarak kavranamayacağını anlatabilmişimdir. Yalnızca Fotoğraf Eğitimi değil, genel olarak yaşamın tüm alanlarında Eğitim, bir 'Kültür' öğesidir. Kuşaktan kuşağa devredilen deneyimlerdir. Daha doğrusu böyle olması gerekir. Ancak böyle olmadığı yolunda pek çok belirti vardır. Örneğin, üniversitelerimizden kimilerinde, Matematik bölümünde, Matematiğin çağlar boyu nasıl gelişip bugünlere geldiği öğretilmemektedir. Matematiğin kişisoyunun hangi gereksinimlerinden nasıl doğduğu, hangi Matematiksel sorunlarla karşılaşılıp bunların geçmişte nasıl aşılabildiği, bugünün Matematik sorunlarının neler olduğu söz konusu dahi edilmeksizin, öğrenciler bir matematik simgeler bulamacı içinde kıvrandırılmaktadır. Hepsi 'Pİ'nin üç-bir-dört olduğunu öğreniyor, ancak üç-bir-dört'e neden başka bir harf değilde Grek abecesinin harflerinden biri olan 'Pİ'nin simge olarak seçildiğini öğretmiyorlar. Öğrencilere Matematiğin bugünkü kabuğu gösteriliyor, ancak bu kabuğun içi, özü gösterilmediği için, pek çoğu o kabuğu anlayamadıklarından başarısız oluyorlar. Üç yüz öğrencinin ikisi üçü mezun ediliyor, gerisi dökülüyor. Niçin? Matematik eğitiminde 'Kültürel Süreklilik', (önceki kuşakların deneyimleri) şimdikilere aktarılmadığı için: Matematik 'Kültür'ün bir gereği olarak KÖKTEN öğretilmediği için: Eğitimin Kültür kavramının kapsamı içinde bir olgu olarak kavranmayışı nedeniyle... Fotoğraf Eğitimimiz, bu kötü örneği izlememelidir. Fotoğraf öğrencimiz Fotoğrafı kökten (Kültür bağlamında) öğrenmelidir. Yalnızca bugünkü kabuğunu değil, çağlar önceki tohumunu da kavramalıdır. Bundan altıbin yıl önce Dicle ile Fırat ırmaklarının Basra'ya döküldüğü topraklarda yaşayan Sümerlilerin, bir damgayı makara üzerine kazıyıp, yumuşak kil üzerinde bastırıp yürüterek bu damganın tıpkı basımlarını çoğaltmalarıyla; bugünkü printerler arasındaki bağlantıyı kurmak; öğrencilere fotoğrafı, çağlar boyu deneyim üstüne deneyimle gelişmiş, atalardan miras kalmış bir uğraş olarak kavratıp sevdirecektir. Eğitim, bir KÜLTÜR olayı olduğuna göre KÜLTÜR de sürekli, kalıtsal olduğuna göre, Fotoğraf öğrencisi, bugüne dek geçmiş kuşakların tüm deneyimlerini öğrenmek durumundadır. Kültür, sözcüğü batı dillerinde 'MESLEK' anlamına dahi kullanılmaktadır. KÜLT sözcüğünün bir anlamı da MESLEK'tir. Fotoğraf Eğitimi, Kültür bağlamının dışında düşünülemez. Kültür bağlamı da açıkça: İŞ bağlamıdır. (Meslek İŞ'in Arapçası'dır). Bugünün Fotoğraf Öğrencisi, ancak önceki kuşakların Fotoğraf deneyimlerini özümsemiş olarak mezun olduğunda, aldığı eğitim 'Kültür' denmeye yaraşır bir eğitim olur. Önceki kuşakların deneyimlerini, onların daha en başında karşılaştıkları sorunları nasıl çözdüklerini, kendisini onların yerine koyarak, kendisini onlardan biri gibi duyumsayarak öğrenmemiş bir Fotoğraf Okulu mezunu, 'Kültürsüz' bir 'Eğitim'den geçmiştir. Kabuğu öğrenmiş, ancak kırıp içini görmemiştir. Dolayısıyla İŞ'in özünü (Ruhunu) bilmez. Oysa, yaşamda karşısına çıkabilecek yeni fotoğraf sorunlarına yeni çözümler getirebilmesi için, İŞ'inin kökünü, tohumunu, özünü, ruhunu kavramış, eşdeyişle KÜLTÜR BAĞLAMINDA BİR EĞİTİM'den geçmiş olması gerekir. Öğrencinin **kendisinin** bir 'KÜLTÜR ÜRÜNÜ' olarak mezun olmuş olması gerekir. Maymunlar da Fotoğraf çekmeyi TAKLİT YOLUYLA BECEREBİLİRLER. Ancak yaptıklarının bilincinde değildirler. KÜLTÜR bağlamından kopuk bir eğitim, ancak maymunsu robotlar yetiştirmeye yarar; böylesi bir eğitimin ürünü olan kişiler, İŞ'lerini geliştiremeyecekleri, yeni sorunlara yeni çözümler getiremeyecekleri için, kendilerinden sonraki kuşaklara geliştirdikleri bir 'Kültür' değil, kemirdikleri bir kabuk bırakırlar, bu ise bir yerinde sayma olur, yığılır, boğulur, tıkanır kalırız.

Fotoğraf Eğitimimizi 'Kültür' bağlamında yürütüyorsak, bunun üzerine titreyelim. Bu bağlamın kopmasını önleyelim, bu bağlamı koruyalım. Yok eğer, Fotoğraf eğitimimiz Kültür bağlamında değilse, onu bu bağlama oturtmamız gerektiğini bilelim, bunu sağlamak için didinelim.

-Ben Fotoğraf Okulu mezunuyum.

-Benden öncekilerin tüm fotoğraf deneyimlerini öğrendim.

-Şimdiye dek karşılaşılmış sorunların çözümünü biliyorum.

-Şimdiden sonra karşılaşılacak sorunları aldığım Kültüre dayanarak çözeceğime inanıyorum.

-Muhtaç olduğum kudret bu okulda aldığım kültürde mevcuttur, diyen öğrenciler yetişsin...

Fotoğraf Eğitimimize emeği geçen tüm öğretmenlere en içten dileklerimi, saygılarımı sunarım.

İnsancıl Kültür Harekatı "Fotoğraf Fırtınası Bildirisi"/ 29 Mart - 3 Nisan 1993

BELGESEL FOTOGRAF ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Erdal YAZICI

Görsel bir dildir fotograf; yalın, gerçekçi, yalansız bir dil... ve evrenseldir fotograf; ulusal sınırları aşar iletişim ağına takıldı mı ulaşamıyacağı yer yoktur. Himalaya eteklerindeki bir çobanın bakışları Fransa'da gülümser, Orta Doğu'nun çileli kadınının ürkek bakışları Amerika'da dolaşır, Avrupa'nın göbeğinde hortlayan ırkçılığın, şovenizmin bütün değer yargılarını nasıl yok ettiğini anlatan görsel feryatlar kapımıza dayanır. Geçmişten günümüze yüzlerce fotograf kazınmıştır belleğimize; sayfalar dolusu yazılar uçup gider belleğimizden, ama fotograf yerli yerindedir. Eugène Atget'in Paris fotoğraflarını, Margaret Bourke-White'nin Hindistan (Gandi) fotoğraflarını, Bill Bradt'ın 1930'lu yılların İngiltere'sinde sınıfları, yaşam şartlarını belgelediği fotoğraflarını, yine 1930'lu yılların ekonomik çöküntüsünde Amerikan çiftçilerinin, köylülerinin üzerine, Drothea Lange, Walker Evans'ın ...tarafından yaptıkları çalışmalarını, Euggene Smith'in endüstriyel kirliliğin etkilerini anlatan seri fotoğraflarını, Robert Capa'nın İspanya iç savaşını anlatan çalışmalarını unutmak olası mı? Bu fotoğrafların tarihin belli dönemlerinde birçok sosyal ve ekonomik değişim ve gelişimlere katkısının olmadığını söylebilir miyiz? Ya savaşların ne kadar iğrenç olduğunu, acılarını, yıkımlarını gözümüzün içine soktuğunu inkar edebilir miyiz? İşte fotograf bu denli etkili ve güçlüdür; birçok değişim ve dönüşümde onun da payı vardır.

Yaşam süregendir; fotografçı yine yaşamın koynundadır; toplumla birlikte soluk alıp-verir, onun nabzını tutar. İsmine, 'Klasik', 'Geleneksel', 'Gerçekçi', 'Belgesel' vb. ne denirse densin bu tür fotograf tüm canlılığıyla yine gündemdedir; yaşamın sonu mu gelmiştir ki bu tür fotograf bitsin? Fotografçı ülkesinden, ülkesinde olup bitenden kendini soyutlayabilir mi? Günümüz dünyasında fotografçı için o kadar çok somut veri var ki... ve denilebilir ki "Baş döndürücü teknolojik gelişim fotograf sanatçısına o kadar çok olanaklar sunuyor, artık on yıllar boyu tekrarlanmış çalışmaların yapılması anlamsızdır... Bu tür çabalar gelenekseldir, terk edilmelidir..." Bir başka görüş: "Çılgınca gelişen iletişim ağı, bu tür fotografı ve fotoğrafçıyı da 'tarihe karıştıracak'..." Acaba?.. Eğer yaşam durağansa ve fotoğrafçı da kendisini yaşadığı gerçeklerden soyutlamışsa buna söylenecek söz bulunamaz. 1930'lu yılların İngiltere ve Amerika'sında yaşananlar ülkemizde hâlâ sürüyorsa belgesel fotografın işlevi nasıl sona erebilir? İletişim teknolojisinde ise gelecekte sadece 'an'ı tesbit edecek aletler değişecek; o aletlere kumanda edecek bir göz, beyin yine fotografçı olacak. Ne kadar harikalar yaratsa da o alete fotograf ustası duygu yükleyecek, olayın yorumunu katacak ve gerçekler belleklere kazınacak.

Fotograf ustası Ara Güler'in "Fotoğrafçılar görsel tarihi yazarlar..." tanımlaması ne de yerindedir. Yüzyıllardır yazılan, çizilen dökümanlara hâlâ kuşkuyla bakılmıyor mu? Bilimsel bir çalışma değilse geçmişten geleceğe aktarılan bilgiler yeniden gözden geçiriliyor. Günümüze ulaşan 150 yılı aşkın geçmişi olan-fotoğrafsa eğer -ekleme, çıkarma yapılmamışsa- gerçeğin ta kendisidir; yaşamın o zaman kesitinde donduruldu'ğu 'an'ıdır; o dönemin aynasıdır fotograf...

Fotografla gerçeği ararken, somutu tutarken estetik kaygıyı bir tarafa mı atarız? Ya kompozisyon?.. İstifleme, can alıcı öğelerin öne çıkması, ışığın yerli yerinde kullanılması, tonlar arasındaki denge hiç düşünülmez mi? Fotograf ustasının kattığı yoruma ne dersiniz? Yapıtından ortalığa

Kamil FIRAT, "Kırkpınar Yağlı Güreşleri" konulu çalışmalarını ilk kez "İnsancıl Fotoğraf Fırtınası"nda gösterdi. Dia gösterisinden sonra canlı bir tartışma yapıldı..

yayılan duygulardan etkilenmeyen birisini gösterebilir misiniz? Yarattığı yapıt bir zanaatkarın yaptığı işle hiç kıyaslanır mı? Sanatsal değeri olduğu iddiasıyla açılan sergiler 50-60 kare filmden mi ortaya çıkıyor? Bir konulu çalışma için fotoğrafçılar on binlerce kare film harcıyorlar; çıkan fotoğrafların yine de çok azını beğniyorlar. O halde?.. "Saniyenin 1/60'ı oranında ki bir zaman dilimi içinde tespit edilen 'an' sanatsal değer taşır mı?" savları havada kalmıyor mu? Vizörün gerisinde bulunan göz beyinle yönlendirilmese, yürek duyguyla yüklenmese, kritik an'ı film duyar katında dondurmak saniyenin 1/60'ına sığar mı?

Günümüzde fotograf makinelerindeki hızlı gelişim süreci, üretimindeki sayısal patlamayla birlikte çok geniş olanaklar sunuyor. Bu çok gelişmişliğe zamanında ve yerinde komut verilmediğinde ortaya çıkan fotoğrafların sıradanlığı kaçınılmaz oluyor. Estetik kaygıların gözardı edildiği, kompozisyonun doğru düzenlenmediği, ışığın yanlış kullanıldığı fotograflar çokça üretiliyor. Ülkemiz basın-yayın organlarında eksik, anlatımı zayıf fotograflar çarşaf çarşaf basılıyor. Fotograf adeta anlatımı olan bir nesnelikten çıkarılıp sayfayı dolduran, o sayfayı kurtaran bir araç oluyor; kenarından, köşesinden bolca kesilip-biçilip yayınlanıyor. Hangi şairin dizelerinden birkaçını çıkarıp yayınlayabilirsiniz? Ama basınımızda fotografın başına gelmedik kalmıyor. Basın-yayın organlarımızın tümünde (basınımızın starlarında bile) fotograf editörlüğü kurumu henüz oluşturulamamış veya bu kurum fazlalık olarak görülüyor. Bu arada değerli eserler yanlış yerlerde, kesilip-biçilip yayınlanıyor; hiç kimse yayınlama aşamasında fotografçıya danışmıyor "hangi kareyi basalım" diye.

Fotografı kitlelere ulaştırmanın yolu nitelikli yayınlardan geçiyor. Fotograf dergileri, Fotograf albümleri ve günlük, haftalık gazete ve dergiler fotografı geniş kitleye ulaştırmada bir araç oluyor. Ülkemizde bu tür yayınlar oldukça az; kişilerin özel çabalarıyla nitelikli fotograflar basılı hale getiriliyor. Resmi kurumların şimdilik 'sanat eserlerine' sahip çıkmak gibi bir kaygısı yok. Birçok fotografçının ülkemiz çapında yaptığı özgün konulu çalışmalar sergi sonunda depolara kaldırılıp unutulup gidiyor; bu da Türk fotografının çıkmazlarından bir tanesi ve en önemlisi. Sonunda bu iş, özgücümüz derneklerimizin önünde bir sorun yumağı olarak yığılıp kalıyor. Fotografın görsel dilinin herkes tarafından okunup anlaşılması, mesajının algılanması kitlelere ulaşmasıyla mümkün. Türk fotografının ulusal sınırlarında yaygınlaşması ve evrenselleşmesi demokratik baskı kurumlarının (Başta fotograf derneklerinin güçlenip federasyona gitmesi) güçlenmesiyle eş anlamlı...

GEÇERSİZDİR: PINAR KÜR

CİNAYET OLAN EDEBİYAT

B. Sadık ALBAYRAK

Geçenlerde bir köprüden geçiyordum. Köprünün altında tuhaf bir su var. Birden aklıma bilinçli bilgisiz Mehmet H. Doğan'ın 1980'ler şiirini bir ırmağa benzetişi geldi.

Gerçek somuttu ve ben anlamak istiyordum, ırmağa benzeyen şiir nasıl bir şiirdi. Irmağa seslendim. "Hey ırmak, seksenler şiiri sana benziyormuş, sen nasıl bir ırmaksın?" Irmaktan cevap geldi. "Hadi ordan. Bir kere ben, ırmak değil bir dereyim. Adım da Kağıthane." Sorumu dereye uyarladım. "Peki sen nasıl bir deresin Kağıthane, sana benzeyen şiiri anlamak istiyorum." Dere umutsuzca çırpındı. Üzerini kaplayan pislik örtüsünün gözeneklerinden pis suyunu bana göstermek için fokurdadı. "Ah! Ne yazık ki, bir haliçle denize kavuşan bir dereyim ben." dedi. "Dere," dedim, "yazıklanmanın nedeni denize haliçle açılman mı, yoksa adınla mı başlıyor kirlenme sürecin." Dere anlamaz anlamaz ölgünleşti. İçini kaplayan pislikle hareketsizleşti.

Kapitalizmin çöplüğüne dönüşen dereye baktım köprünün üstünden. "Kağıthane", dedim, "sen, o bilinçli bilgisiz eleştirmeni, küçük bir düzeltmeyle çok iyi anlatıyorsun. 80'li yılların döküntü şiiri, burjuvazinin insanı yerlebir eden şiiri için ne kadar somut bir benzetmesin. Haliç'inle o şiiri ne kadar iyi anlatıyorsun." Dere, hareket etmek için son bir gayret gösterdi. Çaresiz, kapitalizmin pisliği akmasını önlüyordu, bir bataklığa durduruyordu dereyi. "Kağıthane," dedim, "adın bile bu benzetmeyi pekiştiriyor. Tarihin de öyle. Bembeyaz kağıt olarak başlayıp Haliç olarak biten o şiirleri ne güzel anlatıyorsun."

Dere için üzülmüyorum. Kağıthane'ye, Haliç'e benzemek ve benzetilmek isteyenlere, buyrun benzeyin diyorum.

Köprüden geçtim. Bulutlu göğe baktım. Rüzgarın çöplüğü süpürecek bir yağmura hazırladığı bulutlu göğe. O zaman, Haliç'iyle, Haliç şiirli barlarıyla, gelenevleriyle ve bankalarıyla, Levent'i ve Beyoğlu'suyla o tufanın sularına gömülüp gidecek o çöplükten yürüyüp geçtim.

O tufana bulut biriktiren rüzgara katılırcasına.

Haliç şiirden haliç romana... Toplumu her alanda süprüntüye mahkum eden bir sistemde, o büyük tufanda süpürülüp gidecekleri görmek ve göstermek için, o büyük tufanda bir damla olabilmek için çalışmaya koyuldum.

DEDİKODUYA İNDİRİLEN ROMAN

Benzetmeyi sürdürüyorum. Hafif kaldığını bile bile. İstanbul'da yaşayanlar bilirler, Haliç kıyılarında dolaşmanın güçlüğünü. Burunları tıkamak gerekir. İnsan durduran burjuva edebiyatını okumanın güçlüğü bununla ölçülemez. Bu edebiyatı yazmanın ise hiç güç olmadığını düşünüyorum. Eleştirmek ise çok büyük ölçüde direnç gerektiriyor.

Burjuva edebiyatını yazmak neden kolay ve eleştirmek neden güç? Bu Soruyu **Sonuncu Sonbahar** romanını okuduktan sonra cevaplamak çok kolay. **Sonuncu Sonbahar**, Pınar Kür yazmış, romanmış. **Sonuncu Sonbahar**, roman yazmanın kolaylığı üzerine örnek diye gösterilebilir her yerde. Çünkü baştan sona dedikodu üslubuyla, magazin basının diliyle bir araya getirilmiş tatsız bir laf salatası. Bu kitabı okuduktan sonra, her mahalleden, orta yaşın üzerinde kadınlardan birkaç romancı çıkabileceğini düşünüyorum. Dedikodu üretmekten ve bunları ucuca eklemekten kolay ne olabilir.

Bu dedikodu antolojisini okumanın ve eleştirmenin güçlüğü de burda. Her tümcesinde, her sayfasında, bütün insani yaratıcılıkları yerlebir eden bir dedikoducuyla yüzleşmek dayanılması güç bir okuma. Bütün bunları eleştirmek ise daha zor. Dedikodunun her sözcüğü eleştiri gerektiriyor çünkü. **Sonuncu Sonbahar**'ı eleştirmenin güçlüğünü sayılarla yazarsam, herbiri tatsızlık, yanlışlık, insansızlık örneği tam 44 sayfalık notu bir eleştiriye sığdırmak zorundayım. 44 sayfa tatsızlık örneğini deftere geçirirken yaşadıklarımı bir yana bırakıyorum.

Dedikodu, "itirafla" başlıyor. "(...) bilmediğimi itiraf etmeliyim."(1) "Ruhen romantik değilim herhalde."(s.5) demek "bedenen" romantik, öğreniyoruz. Bir de "En gençliğimde (...)" denebileceğini öğretiyor Pınar Kür aynı

sayfada. "Buraya kendi kendimle baş başa kalmak, salim kafayla bir cinayet tasarlamak ve de... ne yalan söylemeli, kendi kendimden ne kadar hoşnut olduğumu kendi kendime gizlice itiraf etmek gereksinimiyle geldim."(s.5) Pınar Kür dedikodusuna başlarken bizi rahatlatmak istiyor, "itiraflarım" "kendi kendimle" "kendi kendime", komşunun gireni çıkanı beni ilgilendirmiyor. Pınar Kür'ün kahramanı, sonraki sayfada sorununu "itiraf ediyor" "Son derece üst düzeyde işlenmiş, fevkalede edebî bir cinayetin katilini bulduğum için övünmekse, üç yıldır nasip olmadı." (s.6) "Fevkalede edebî" cinayetin bizi etkilememesinden kaygılanan dedikoducumuz, bir "itirafta" daha bulunuyor: "Pek üstün nitelikli bir cümle olmadı galiba".(s.6) "Üst düzeyde işlenmiş, fevkalede edebî cinayet" kaygısı ve "üstün nitelikli cümleler" yazma çabası, 284 sayfalık kitap boyunca, dedikoduya, magazin basınına indirilen, insan düşmanı bir kuruntu derkesine indirilen burjuva edebiyatının geldiği noktayı belgeliyor.

Dedikoducu yazıdan "üstün nitelikli" bir gözlem aktarıyorum: "(...) kadın, dünya ölçülerine göre ne kadar tapon durursa dursun, yıllar yılı yüzbinlerce Türk erkeğini büyülemiş, ayrıca Sulhi Gebzeli gibi çok büyük ve güçlü bir zengini, daha sonra da Ateş Altındal gibi kendinden genç bir adamı avucunun içine alabilmiş." (s.33) Görüldüğü gibi baştan aşağı kalıp bir dil, bir dedikodu üslubuyla, "büyülüyor", "çok büyük ve güçlü zengini" "avucunun içine alıyor" Pınar Kür'ün her cümlesi kalıplara dayanıyor. Magazin basının, dedikoducu kocakarıların, Batı polisiyelerinin kalıpları. Bu dille "dizi ekrana veda ediyor" (s.36)..." başına korkunç felaket geliyor" (s.37)..."kadına(...) sahip oluyor" (s.85)... "edebiyatımızın en önde gelen kadın yazarı" (s.115)... benzeri kalıplarla hiçbir gerçeği anlatmayan tatsız bir dil kitap boyunca okuyanı bezdiriyor.

ŞEYLEŞTİRİLEN İNSAN

Böylesine bozuk bir dille değil roman yazmak, bir sokağı bile tarif etmek mümkün değil. Dedikoducu, ölmüş bir adamın odasında "araştırma" yapıyor. Odayı tarif ediyor: "Gerçi, eski eşya merakının inanılmaz ölçülere vardığı günümüzde, şu devasa dolap, şu eğri bacaklı sehpa, elden geçse bayağı pahalı satılabilir. Sehpa galiba gül ağacından ayrıca. Pislikten renkleri seçilmeyen yırtık kilim de değerli olabilir."(s. 78) Dedikoducu niteliklerine haciz memurluğu nitelikleri katıyor. Görülüyor. Bakış açısı görüleni nasıl belirliyor. Ölü bir adamın evinde dedikoducu komşunun görebileceklerini Pınar Kür edebiyat yapıyor. Dilin gerçekliği anlamlandırmada bir yöntem oluşu, bu tasvirden de görülebilir. Burjuva yazar gerçekliği burjuva diline çeviriyor. Dolap, sehpa, kilim o dille paraya çevriliyor hemen. Bütün tür kategorilerinin sorgulanması gerektiği parantezi yle, "polisiye roman" denen türü bir kategori varsayarsak, bu tür edebiyatla "ölüm" burjuva diline çevrilir. Metalaştırılır. "Polisiye roman" tarihini inceleyen Ernest Mandel şöyle yazıyor:"(...) polisiye romanda ölüm, insanın yazgısı olarak ya da trajedi olarak ele alınmaz. Ölüm orada bir soruşturma nesnesi haline gelir; yaşanan, acı çekilen, korkulan ya da karşısında savaşılan bir şey değildir. Teşrih edilecek bir ceset, analiz edilecek bir şey haline gelir. Ölümün şeyleşmesi, polisiye romanın bizzat can damarıdır." (2) **Sonuncu Sonbahar**'la bir "polisiye roman" yazma özentisine kapılan Pınar Kür'ün, ölünün odasını tasviri, Mandel'in "şeyleştirme" saptamasını doğruluyor. Zaten bozuk, kalıp dil, dedikodu dili, sistemin egemen dili toplumsal bütün gerçeklikleri yabancılaştırıcı, metalaştırıcı bir çarpıtmaya uğratıyor. Gerçekliği egemen dille göstermek, insani bir olguyu, "ölüm"ü şeyleştirici edebiyatı, "polisiye roman"ı taklit etmek, Pınar Kür'ün nerede durduğunu açıklıyor.

Mandel devam ediyor: "Ölümün polisiye romandaki bu şeyleşmesi fenomeni, insan mukadderatıyla ilgili zihin meşguliyetinin yerine cinayetle ilgili zihin meşguliyetinin konmasına varır."(3) Son derece açıklayıcı. Edebiyatı insansızlaştıran, boş bir söz oyununa indirenlerin "polisiye roman"da aradıklarını fazlasıyla bulduklarını görülüyor. Burada "mukadderat" yanlış bir kavram, insan "yazgı"sını değil, insana yazgı diye yaşatılanı çözümleyecek bir düşünme etkinliğini anlıyorum Mandel'in yazdığından. Pınar Kür ve öbür burjuva edebiyatçıları için böyle bir sorun bulunmuyor. Tersine yaşananı mutlaklaştırmak, "yazgı", "kaçınılmaz", "zorunlu" göstermekle işlevli edebiyatları.

Pınar Kür bozuk diliyle yazıyor: "Kaçınılmaz olarak benim olan odaya, kaçınılmaz olarak kendim olarak girdim." (s.233) Kaçınılmazlıkları, görünenin altında yatan hakikatleri somutlamakla, açımlamakla yüklü edebiyat, Pınar Kürlerin elinde "kaçınılabilir"i "kaçınılmaz" göstermek işlevini üstleniyor. "Kaçınılmaz olarak benim olan oda" diye düşünen mirasyedi Prof Dr kahramanının, bu "kaçınılmazlığı" hangi ilişkiler içinde edinilen mülkiyetten aldığını göstermek yerine, kapitalist ilişkiler dışında geçersizleşecek bir durumu mutlaklaştırıyor Pınar Kür. "Kaçınılmaz" olarak yutturuyor bize. Edebiyatı tam da başlaması gereken yerde, mutlak görüneni yıkması gereken yerde durduruyor, tersine çeviriyor. Bozuk Türkçesi de kafamızı parçalayan taş oluyor.

Taşları siz de yiyeceksiniz ama aktarmak zorundayım. Dedikoducu yazıyor: "Aysel gerçek aşkı bulup on beş yıllık aşığını terk ettiğinde ise (...)" (s.136) "Gerçek" kavramına dikkat. **Sonuncu Sonbahar**'da sık sık karşımıza çıkıyor bu "gerçek", her şeyin bir "gerçek"i bulunuyor. Pınar Kür'ün diliyle yazarsak "her şeyin bir en gerçek'i" var. Burada Platon kapanına giriyoruz.

Platon kapanına geçmeden önce insanı şeyleştirerek öldüren burjuva edebiyatının cinayetleşmesini bir itirafçının ağzından aktarmak istiyorum. İtiraf edebiyatı yazan Pınar Kür, cinayetlerini itiraf ediyor. "Yazarın nihai amacı anlaşılmaksa, katilin nihai amacı da yakalanmaktır."(s. 246) Böylelikle burjuva edebiyatının yazar benzetmesi ortaya çıkmış oluyor. Biri, Enis Batur, yazarı "örümcek"e benzetiyor, okur da "örümceğin avı", bir başka burjuva yazar, Pınar Kür, yazar için ondan daha aşağı kalmayan bir benzetme buluyor, "katil" Katil kimi öldürüyor? Eserindeki insanları ve o eseri okuyanları. İnsanı şeyleştiren kapitalist sistemin yazarı, burada da yerini çok iyi belirliyor. Bu yazında insanın payına ölüm düşüyor. İnsan "kurban" derkesine düşü-

-TAV, KÖZ, KÜL ve ŞİİR-

Şafakta demir sökücüleri ve dökücüleriyiz aşkın
Yüreğimde ala tav, mor köz, gri kül ve şiir
-Hayır. Rengi yoktur şiirin!...
Hangi yana gitsek isyan eden şarkılara sığınacağız
bu belli.
Belki biraz da bundan etkilenmiştir,
Hep çocuk ve aşık kalmış gözleri yazdıklarımızın
Ölmeye ve yaşamaya dair.

Yılmaz ARSLAN

rülüyor. Pınar Kür "katil" benzetmesini sürdürüyor. "Ama her ikisi de keşfedilmeye karşı önlem alırlar ya da yapılan işin iyi olması için almaları gerekir. Çünkü kolay keşfedilmek beceriksizlik, hiç keşfedilmemek ise başarısızlık anlamına gelebilir."(s. 246) Cinayet edebiyatın ölçütleri de çıkmış oluyor. Okur neyi keşfedecek bu edebiyatta? Kendi ölümünü. İnsanın bütün insani değerlerden soyularak bir nesneye indirildiği bir sistemde, sistemin yazarı da bu ölümü edebiyat yapmak için bütün "yaratıcılığını" işte böyle seferber ediyor. Biz söylemiyoruz, kendileri "itiraf ediyorlar" cinayet olan edebiyatlarını.

PLATON TUZAKLARI

Aysel Alsan, Ateş Altındal'la evlenerek "gerçek mutluluğu", "gerçek aşk"ı "buluyor." Ateş Altındal, bu halkın "gerçek hafif müzik"ten anlamadığını düşünüyor. "Gerçek fotoğraflar" (s.83), "gerçek yaşam", "gerçek sevgi", **Sonuncu Sonbahar'ın** "gerçek-olmayan"ının da bulunduğu olgulardan birkaçı. Nereden geliyor bu "gerçek" tamlaması? Somut olgulardan, gerçeklikten yola çıkarak oluşturulmuş adlandırmaları, kavramları kendi başlarına bir gerçeklikleri varmış gibi düşünme yanılgısına dayanıyor. Aşk, kadın ve erkek arasındaki ilişkiyi tanımlayan, anlamlandıran ve ondan öte bir gerçekliği olmayan bir kavram, "gerçek" aşk olarak, birden kendi gerçekliği olan bir "ide"ye çevriliyor. "Platon'a göre, genel fikirler veya kavramlar da genel varlıklara, hatta duyuların konularından daha gerçek, ve mutlak olarak gözönüne getirilince, biricik gerçek varlıklara karşılıktırlar(...) ve bu realitelere Platon ide adını veriyor."(4) İki insan arasındaki bir ilişkiden öte bir aşk idesinin varlığının kabul edilmesi dile "gerçek aşk" kuruntusu biçiminde yansıyor. Böylelikle somutu, değişeni, insaniyi değil, soyutu, mutlakı insani-olmayanı temel alan bir felsefe egemen dille sürdürülüyor. Buradan sistemin değerlerini, sistemin hayatını biricik, mutlak doğru ilan eden edebiyata, Pınar Kürlerin edebiyatına geliniyor. Platoncu felsefe hayatın karşısına ideyi çıkartarak belli bir ahlakı, belli bir sistem; mutlaklaştırıyor. Kapitalist sistem mutlaklaştıranların bu kaynaktan yararlanmaları son derece açık.

Hüseyin Batuhan son derece açımlayıcı bir yazısında "gerçek"li tamlamaları "Platoncu dil tuzakları" olarak niteliyor. Batuhan şöyle yazıyor: "Bu Platon'cu kuruntu sözcüklerin anlamı üzerinde yaptığımız bütün tartışmalarda kendini açığa vurur; sözcüğün doğru veya kesin bir anlamı olduğu inancı (bu Platon'la-Aristoteles'ci bir eğitim sonucu olarak) öylesine düşüncemizde yer etmiştir, nerdeyse öylesine bilinçaltımıza işlemiştir ki, ikide bir "insanın özü", "gerçek sanat" ,"gerçek demokrasi" gibi lâflar etmekten çekinmeyiz." (5) Bu kuruntuyu Pınar Kür ve benzerleri yaygınlaştırmak için edebiyatlarını "gerçek"li tamlamalar bulamacına çevirirler. Kuruntularını insanın kuruntusu kılmak için...

Pınar Kür'deki bu "gerçek" sevgisi, tersine, gerçeği gizlemenin, çarpıtmanın, mutlaklaştırmanın bir örtüsü oluyor böylelikle. **Sonuncu Sonbahar'ın** gerçekle, hayatla, kişilerinin gezindikleri toplum ve tarihle gerçekçi bir ilişkisi yok. Weber'in yazdıkları Pınar Kür'ün Platoncu gerçekçiliğini aydınlatıyor. "Kötü bir tesadüfle Ortaçağın Platonculuğuna verilen ve yeni **realizm**'le taban tabana zıt bir eğilimi ifade eden **realizm** adı buradan geliyor. Platoncu realizm, idealizmin ta kendisidir, ideleri gerçek varlıkar sayan teoridir."(6) Böylelikle idealist felsefe kırıntıları, egemen dille, dedikodu üslubuyla, insan karşıtı, tatsız edebiyat oluyor. Kavramların gerçekliğini öne süren bu edebiyat, insanı dışlıyor. Sevgideğer Gündoğdu'nun yazdıklarını, bilinçli bilgisizliğiyle Pınar Kür bir kez daha doğruluyor. Gündoğdu üç yıl önceki bir yazısında Platoncu burjuva edebiyatının gayri-insaniliğini çözümlüyor. "İnsani olamamak... işte edebiyatımızın eksiği. Selim İleri, Pınar Kür, Fürüzan, Tomris Uyar... Bu yazarların eserlerinde acı, sevinç, aşk, baskı... herşey var. İnsan yok. Acı çeken, sevinen, aşık olan insan yok. İşte bu yüzden bu yazarların eserleri insani değil. İşte bu yüzden gerçekçi değil. Çünkü insani acıyı anlatmıyorlar. Acı insanın dışındadır. Kendi başına gerçekliktir diyorlar."(7) Böylelikle "bilinçli bilgisizlik" tam yerini buluyor. Pınar Kür, üç yıl önce yazılanlara, insani edebiyata gözlerini kapıyor ve koşup **Sonuncu Sonbahar**'ı yazıyor. "Gerçek aşk"ı, "gerçek polisiye"yi, "gerçek mutluluğu", "gerçek cinayet"i ama insanı değil. İnsan şeyleştiren sistemin yazarı, edebiyatıyla insanı şeyleştirmek için bütün gücünü, bütün dedikodu kapasitesini seferber ediyor.

BURJUVA İDEOLOGUN İDEALAR EVRENİ

Platon kırıntılarından dedikodu üreten Pınar Kür'ün idealer evreni burjuva ideologunun, bu topraklardaki temel tuzaklarından birini kavramak için ipuçları içeriyor. Dedikoducu, gittiği evi anlatıyor: "Dairesi epeyce genişti ama, kapıyı açan kızın bir vakitler Akın'ın kapısını açan kızcağızdan pek farkı yoktu. Bu gibi konulardaki tüm aldırmazlığıma karşın, bizim Nurgül daha bir üst düzeydeydi galiba. İçine alınıp 'buyrun Aysel Hanım şimdi geliyor'dan öte bir ağırlamayla karşılaşmadığımız şahane boğaz manzaralı salon da büyük olmasına çok büyüktü ama, hiç de göz kamaştırıcı bir Hollywood stilinde

döşenmemişti." (s. 149) Platon idealeri gerçeklik, gerçekliği de idelerden pay alan yansıma, taklit olarak düşünüyordu. İdeler, ezeli ve ebedi gerçekliklerini sürdürdükleri idelar evreninde, hiyerarşik bir düzen içinde duyulur şeylerin kaynaklandığı temel gerçekliklerdi. Maddi dünya, idealerin soluk bir gölgesi oluşuyla eksik ve değersizdi. Pınar Kür'ün idealer evreni işe yeryüzünde. Yukardaki aktarmada görülüyor, "Hollywood stili ev", "gözkamaştırıcı olmayan" Boğaz evinin idesi oluyor. Sadece Hollywood değil, roman boyunca her şeyin, tam ve mükemmel oldukları bir asılları, ideleri var ve bu asıllar hep Batı'da. **Sonuncu Sonbahar**'da bir film çekiliyor, aslı Truffaut'nun bir filmi. Kitabın bütünü, "polisiye roman" idesine yaslanıyor. Hep bu ideye göndermelerle, **Sonuncu Sonbahar**'ı karşılaştırıyor Pınar Kür. Bir "roman mantığı" idesi, bu dedikoducu roman somutuna kaynaklık ediyor. Bir "hayat" idesi, bir "roman" idesiyle şematik çatışmaya sokuluyor. Kitaptaki cinayet "John Lennon cinayetinin" kopyası ve ondan "daha bayağı" Böylelikle yalnız edebiyat değil, hemen her konuda Platoncu bir yöntemle, idealer evrenini gökten yere indirip, kapitalist Batı'ya yerleştiren ve burada varolan her şeyi bu idealer evrenindeki asıllarıyla, mutlaklarıyla karşılaştıran yanılsamalı bilinç ortaya çıkıyor. Bu yanılsamalı bilinç, ülkeyi burjuva gerçekliğine mahkum eden bilinç, sorunların kaynağında hep ideye yeterince benzememeyi görüyor. "Demokrasi", Batı'daki gibi olsa sorunlar çözülür. "Türk sineması Hollywood gibi olsa sorunu kalmaz" "Hapishaneler Batı'daki gibi olsa uygarlaşırız."

İdealer evreninin sanatta karşılığı daha içler acısı oluyor. Batı'daki resim biçimi mutlaktır, hemen kopyaları burda yapılıyor. Tiyatro, Beckett idesine göre yazılıyor. Roman, işte Pınar Kür yazmış, "polisiye roman" idesine göre. Batı'da polisiye var da burda niye yok? "Bunca cinayetin işlendiği ama cinayet romanlarının hemen hemen hiç yazılmadığı ülkemizde, edebiyatımızın önde gelen yazarlarından biri Bir Cinayet Romanı yazdı. (...) 'polisiye' türün tekniklerinden yola çıkan ilginç bir cinayet romanı." (s.286) Hepsi bu kadar, bakmayın siz 'teknik' demelerine, onun yerine idea koyun yeter. İdealer evreninin bize yansıması eksik kalmamalı.

Albert Lange, "ikibin yıl dünyayı Platoncu idealizmin labirentlerine sokan" ve "bunca yüzyıl insanlığın düşüncesini zincire vuran" (8) felsefeyi çözümlüyor."(...) burada sadece bir efsane karşısında bulunuyoruz. Bu efsanenin derin özü ve anlamı, haydi bir hiçtir demeyelim ama, bize kesinlikle kapalı bir şeydir. Bütün bu Platoncu yapıntılar (fictions), o halde düşünce için, araştırma için, olaylara insan zihni önünde boyun eğdirilmesi için, nihayet pozitif ve yöntemli bilim için birer aldatıcı zayıf ışık olmuşlardır" ekliyor Lange "bugün de hâlâ öyledirler." (9) Aldatıcıların işine yaramaya devam ediyor. Efsane, safsata, edebiyat oluyor, siyaset oluyor, bilim diye yutturuluyor. Pınar Kür'ün romanı bu safsatanın ayakbağı oluşunun bir örneği. Batı idesinden kurtulma zorunluluğunun da, bayağılıyla tersten bir kanıtı. Bu idealizmden kurtulmadıkça insani, güzel, doğru değerler yaratılamaz, hayata geçirilemez. Platoncu efsanenin "Batı idesi" olarak mutlaklaşması, insansızlaştırıcı bir sistemin, kapitalizmin mutlaklaştırılması demek çünkü. İnsanı, doğayı, hayatı kurutan bir toplum bu.

Bu sistemin yazarının masasındaki çiçek de kurumuş. "Tek çiçeklik bir vazo içinde solmuş, hatta kurumuş bir gül (...)" (s. 236)

GÜL OLAN TOPRAK

Christopher Caudwell'in anlatımı. Doğanın diyalektik bir gelişmeyle aynı maddelerden yeni bir nitelik yaratmasını anlatıyor. Toprak gül oluyor. Toprak ağaç oluyor. İnsan ağaçtan kağıt yapıyor. Dizgici haflerden yazı oluşturuyor. Ressam boyalardan kitap kapağı yaratıyor. Matbaa işçisi bütün bunlardan kitap yapıyor. Nitelikler bir araya getiriliyor ve yeni nitelikler ortaya çıkıyor. Toprak gül oluyor. Toprak ve insan kitap oluyor. Peki bu topraklarda nasıl kitap oluyor?

Okuduğum şu kitap, **Sonuncu Sonbahar**, toprağın, orman emekçisinin, Pınar Kür'ün, ressamın, dizgicinin, matbaa işçisinin ortak emeğiyle ortaya çıkarılan şu şey ne? Bu kitabın içinde simyacının "felsefe taşı", dokunduğu her şeyi altına çeviren o taşın tersi türden bir şey mi var? Girdiği her yeri Haliç'e çeviren bir şey... Bu kitabın içindeki yazılarda, bütün süreci tersine çeviren bir şey var. Bütün emekleri sıfırlayan, gülü gübreye çeviren, kitabı kütüğe indiren... Pınar Kür'ün Platoncu burjuva yazısı bir büyü etkisi yaparcasına sıfırlıyor bütün insan emeğini. Kitabı gübreleştiriyor.

Şaşırtıcı değil. Üstünlük arayan bir yazı. Üstünlük kuran bir sınıfın edebiyatı. Gelişim süreçlerini, tarihi süreci, kültürel süreçleri, insanı durduran bir sınıfın estetiği, edebiyatı bu derkeye düşürüyor.

Pınar Kür ve benzerleri, gülü gübreye, kitabı kütüğe geri götürenler, toplumu, insanı Haliç'e mahkum edenler hâlâ bizi nasıl aldatabiliyorlar? "Becerikli", "edebi numaralı" edebiyatlarını nasıl yutturuyorlar?

Haliç edebiyatın Haliç eleştirmenleri, star sisteminin kanalları bu yalanı her yere yayıyor. Haliçten bir bardak su alıp, temiz, mavi suyu bu sudan sormaya benziyor Haliç edebiyatın Haliç eleştirmeninin yaptığı. Şaşırmıyorum. Haliç eleştirmeni, "Pınar Kür sen ne üstünsün" diyor. Star sistemi "önde gelen yazar" ilan ediyor.

Haliç'i Haliç'e soranlar, Sivas Katliamını Pınar Kürlere, Tomris Uyarlara, Ahmet Oktaylara, Orhan Pamuklara, Bedri Baykamlara soranlar insanı nasıl aldatıyorlar?

NOTLAR

1. Pınar Kür, **Sonuncu Sonbahar**, s.5 İst. 1992, Bundan sonra bu kitaptan yaptığım aktarmaları parentez içinde sayfa numarasıyla belirtiyorum.
2. Ernest Mandel, **Hoş Cinayet, Polisiye Romanın Toplumsal Bir Tarihi**, s.56 çev: N. Saraçoğlu, İst. 1985
3. E. Mandel, age s. 56
4. Alfred Weber, **Felsefe Tarihi**, s. 53, Çev: H. Vehbi Eralp, İst. 1991
5. Hüseyin Batuhan, **Dilin Tuzakları, II. Sematik Tuzaklar Veya Platonun Kuruntusu**, Felseve Arkivi, s. 15, İst.
6. A. Weber, age, s. 53
7. Cengiz Gündoğdu, **Ekmek**, s. 83 İst. 1992
8. F Albert Lange, **Materyalizmin Tarihi ve Günümüzdeki Anlamının Eleştirisi** s. 35, Çev Ahmet Aslan, Ankara, 1990
9. F A. Lange, age. s. 47

ÖLÜMSÜZLEŞMENİN YOLLARI

A.Necmettin BORTEÇİN

ROLÜNÜ İYİ OYNAMAK

Shakespeare şöyle der... "Dünya bir sahnedir, rolünüzü iyi oynayın." Brecht, bir oyuncu için şöyle bir yargıda bulunur... "Yalnızca yetenekli biri, ama bir teknikten yoksun. **Küçük** rolleri henüz oynayamıyor."

Dünyadaki rolü iyi oynamak, çoğu zaman, "genelgeçer değerlere göre büyük olmayan" rolleri iyi oynamaktan geçiyor. Sistem... dünya kapitalizmi insana kendi değerlerinin büyük rollerini veriyor. Onu oynamasını... iyi oynamasını istiyor. İnsana... insanın ilerlemesine ilişkin rolleri küçük roller olarak görüyor, önemsemiyor. Kaçgun döneminin kaçakları kapitalizmin büyük rollerini kapışıyor. İnsan için... güzel bir gelecek için oynaması gereken, sistem dışı... acılı küçük rollerden hızla kaçıyor.

Kapitalizmin temel hakikatlerini egemen dille estetize etmek... doğru... mutlak göstermek... insandan, insani değerlerden... güzel gelecek savaşından kaçmak, sistemin ölümsüzleştiren büyük rolleridir. Kaçgun döneminin kaçakları bu büyük rollere koşuyor. Rolünü iyi oynayamıyor. İnsan için... güzel gelecek için gereken rolünü...

Büyük rol tutkunluğu bir yönüyle ölümsüzleşmek saplantısından kaynaklanıyor. Ölümsüzleşmek için sistemin yöntemleri... yolları var. Bir kaçını belirtiyorum. Eksik kalacaktır. Ama hiç değilse "ölümsüzleşmek" isteyenler varsa yardımcı olur.

ARABESKÇİLER...

Selim İleri'nin... Ahmet Oktay'ın yazdığı **Milliyet** gazetesinin **Fiesta** ekinde Hakkı Yalçın şöyle yazıyor... "Bu başarının ardında **Ferdi Tayfur**'u alkışlamak kadar, Emmoğlu adlı şiirin yazarı **Şemsi Belli**'yi de unutmamak gerek. **Şemsi Belli,** şiirdeki ustalığını ölümsüzlüğe taşırken..."

Amaç ölümsüzleşmek değil mi. Alacaksınız elinize kalemi yazacaksınız. Ne yazdığınız önemli değil. Önemli olan, vıcıklaştırılmış duyguları biraz daha vıcıklaştıracak dizeler... satırlar karalayın yeter. Arabesk çok suçlandı. Teşhir edilemedi. Yanlışlığı sağlıklı temellerde gösterilemedi. "Bu başarının..." diyor Hakkı Yalçın... başarıyı, Ferdi Tayfur'u... Şemsi Belli'yi belirterek açıklıyor... Eksik. Arabeskin bir başarısı varsa bu, Ferdi Tayfur'la... Şemsi Belli ile açıklanamaz. Bu başarı protest... ilerici... özgün ne denirse densin bu tür müzik yapanların da katkısıyla bugüne geldi. Timur Selçuk, yıllar önce, arabeski "varoşlarda oturan halkın kent kültüründen aldığı intikam" diye açıkladı. Bu bir anlamda aklamaydı. Kent kültürüne bir karşı çıkış... bir başkaldırı diye açıklanan arabesk giderek iyiden iyiye yayıldı... metalaştı. Gelinen son noktada Ahmet Kaya da bu "baş kaldırı" ile tanıştı. "Tabancasını helada" unutan bu "aykırı" "devrimci" çığırtkan, arabeskte yeni bir boyut oldu... "sol arabesk" Bu, kültürel bozulmada... kapitalizmin meta kültürünün metalaşan sanatında yerini aldı. Ahmet Kaya'yı... "bela"lı... "hela"lı müzikteki o muhteşem başkaldırıyı gören birçok insan Timur Selçuk'un o olgucu... intikamlı... varoşlu açıklamalarını anımsamadı bile.

Estetik planda... estetize ettiği hakikatler açısından doğru tahlil edilemeyince arabesk, bakın ne oldu. Bugün bir arabeskçi ölümsüzler listesine giriverdi. Hiç önemli değil. Girsin. Bir gün Zülfü Livaneli de... Leman Sam da... öteki beriki de ölümsüz oluverir. Önemli olan şu. Bir gün bütün bunların arasında hiçbir fark olmadığı ortaya çıkacak. Ferdi Tayfur'dan... Ahmet Kaya'ya... Zülfü Livaneli'den... Leman Sam'a kadar bütün bu çığırtkanların, ister arabesk, ister sol arabesk, ister protest... özgün nitelemeleri ile ölümsüzleşsinler, ölümsüzlüklerini sağlayanın kapitalist ekonomi politik ilişkiler... bu ilişkiler içinde oluşan Star Sistemi olduğu anlaşılacak. Bu anlaşıldığında, "fani"lerle "fani olmayanlar" kategorilerinin uydurmalığı ortaya çıkacak. İnsandan yana olanla olmayan... insana katkı yapanla yapmayan sanat ayrımı geldiğinde, artık "toplumcu gerçekçi" Ahmet Oktay'ın... neci neyleyici olduğu bir türlü anlaşılamayan Selim İleri'nin yazdığı gazetelerde... bu gazetelerin eklerinde ölümlü... ölümsüz kategorileri ile sanat... sanatçı ayırımları yapılamayacak.

Ama yine de çok istiyorsanız, üşenmeyin çiziktirin bir iki şarkı sözü... uysa da uymasa da. Bir gün keşfediliverirsiniz... bir de bakarsınız ki siz de ölümsüzleşivermişsiniz. Hiç korkmayın. Timur Selçuk ya da bir benzeri çıkar, sizi "varoşların intikamcısı" ilan eder. Siz de kasım kasım kasılırsınız aldığınız intikamla... sevinirsiniz. İntikam alıyorum diye.

SOYUTLAMALARLA OYNAŞMAK

Soyutlamalar ateş gibidir. O yüzden dikkatli yapılmalı... dikkatli kullanılmalıdır. Yazdım. Bir kez daha yazıyorum. Soyutlamalar düşüncede, düşünceyi ilerletmede önemli. Ama bir o kadar da tehlikeli. Tehlike iki yönlü. Birincisi, soyutlama yoluyla açıklanan her ne ise, somutuna dönüşte insan düşüncesini zorluyor. İkincisi ise, soyutlamalar "saçma"ya vardırıldığında yaşamla... insanla... somut pratik hayatla bağları kopuyor. Bu yüzden ateşe benzetiyorum soyutlamayı. Bir düşünceyi, hareketi tutuşturabildiği gibi, insanın zararına... düşüncenin karşısında bir yangın... yıkım da olabiliyor. Elbette bu, soyutlamanın suçu değil. Onu yaratanın, kullananın sorumluluğunu sorgulamak gerekiyor.

Bir örnek. Wittgenstein'ın **Tractatus** adlı eserindeki mantık önermelerinin ulaştığı son nokta "saçma" derecesindeki soyutlamalardır. Somut pratik hayatta hiçbir karşılığı olmayan... insanla ilişkisinin... hayattaki sorunların ötesine düşen bu matematik... mantık önermeleri, "saçmaya vardırılmış" soyutlamalardır. Burda önemli olan mantığın... matematiğin kendisidir. Burda mantık... matematik bir "kendinde şey"dir. Bizim için... insan için "şey" olmayan soyutlamalar. Mantık da... matematik de salt kendi

için şey olduğunda insanla... hayatla bağı kopuyor. Ortaya çıkan "soyutlama için yapılmış soyutlama" oluyor. Bunun insana katkısı yok.

İnsana katkısı olmayan eserler üreten sanatçıları bol bir ülkede yaşıyoruz. Soyutlamaları... kavramları... anlamı hiçe sayan... hayatla bütün bağı kopmuş eserler üretenlerin bol olduğu bir ülkede. Kapitalist ilişkilerin sanat sayıldığı bir ortamda böylesi ölümsüzler gittikçe çoğalıyor. Star Sisteminin çoğunluk anlamdan kopuk, insana katkısı olmayan bu sanatçıları bütün kanallarda birbirleriyle dayanışıyor. Katkısını insana değil... kapitalist ekonomi politiğe bağlı sanata... yayın tekellerine... sistemin kalıcılığına yapıyor.

Anlamın aranmadığı... sanatın insanla bütün bağının kopartıldığı... insana katkının... değişimin aşağılandığı kaçgun döneminde ölümsüzleşmek, ancak böyle mümkün oluyor.

Böyle dönemlerde Oruç Aruobalar... Enis Baturlar al gülüm ver gülüm muhabbetiyle birbirlerini övmede sıraya giriyor... yarışıyorlar. **Cumhuriyet Kitap** ekinde, Enis Batur, Oruç Aruoba'yı şöyle ölümsüzleştiriyor... "... Başucu mudur orası, zihin merkezi, imgelem trafosu mu, yoksa bizi içimizde durmadan beklemiş, dışımızdan hiç beklenmemiş bir eyleme, bir edime yönlendirecek apayrı, büsbütün özel bir yer mi..." Enis Batur'un, böylesine, başka bir dünyadan gelen... hiç bilinmeyen bir şey gibi anlattığı, Oruç Aruoba'nın bir kitabıdır. Öyle bir kitap ki bu, "başucu" mu... "imgelem trafosu" mu... "Zihin merkezi" mi belli değil... Soruyorum Enis Batur'a... ne anlama geliyor bu soyutlamalar. İmgelem trafosu ne demek... bir kitap nasıl "zihin merkezi" oluyor... zihnin merkezi neresi... nasıl. Üstelik bu nasıl bir "zihin merkezi" nasıl bir "imgelem trafosu" ki "içimizde durmadan beklemiş, dışımızdan hiç beklenmemiş" eylemlere yönlendiriyor bizi...

Enis Batur, insanı hiç görülmemiş... görülmesi de mümkün olmayan bir bilinç durumuna ittiriyor. Bunu başarır... tehlike burda.

Nedir tehlike. Çok açık. İnsanı iç... dış diye, hayatta hiçbir karşılığı olmayan bilinç durumlarına sürüklüyor. İnsanın içdünyasını da... eylemini de birbirinden koparıyor. İnsanın... kaçgun döneminde bütünlenmişlik duygusunu yitirmiş insanın bilincini büsbütün dumura uğratıyor... yanlışa sürüyor. İnsan eyleminin insanın dışındaki oluşumlar olması mümkün değilken... Enis Batur, insan eylemini içimiz... dışımız diye yapay biçimde ayırıp düşünceyle eylemi birbirinden başarıyla koparıyor. İşte tehlike budur. Buna biz bilinç yarılması diyoruz. Enis Batur, insanın bilincini yarıyor... yazılarıyla.

Kapitalist ekonomi politiğe bağlı sanat yapanlar, sanatını yaparken kapitalizmi... kapitalist sistemin istediği yabancılaşmış... yanlış bilinç durumundaki insanı da üretiyor. Bilerek...

Oruç Aruoba bir yandan.. Enis Batur bir yandan sistem içinde ölümsüzleşiyorlar. Hakikatten kopuk, insanı durduran soyutlamalarla... oynaşa oyalana ölümsüzleşiyorlar.

CİNSEL "TABU YIKICI" OLMAK

Resmi tarih yazmıyor. Yavuz Selim, savaşa, hilafeti getirmek için çıkmıyor. Ama, hilafeti Osmanlılara getiriyor. Sonra resmi tarih şöyle yazıyor... "Hilafeti getirmek için sefere çıkan Yavuz Sultan Selim..." Tarih çarpıtılıyor. Bir hakikat, sistemin işine gelen başka bir hakikatle yer değiştiriyor.

Bugün "tabu yıkıcısı" olarak ortaya çıkanları, tarihi püsürükleştirenlere benzetiyorum. Küçük İskender bunlardan biri.

Memet Fuat, bir yazısında küçük İskenderi savunurken şöyle söyledi, daha önceleri derin toplumsallığı olan ama sonra medyaların da etkisiyle öne çıkma isteği olumsuz hareketlerine neden oldu. Böyle savundu küçük İskenderi. Tam bu noktada şu med-

KÖPRÜALTINDA BATANLAR

İçinizde
Bir güz sabahının kırıklığı
Solgun yapraklar gibi eğik başınız
Önünüzde Haliçin kirli suları
Kadehlerde rakılarınız
Kulaklarınıza erişen sesi
Medya Plaza'da çalan ozanın
Yiğidim aslanım burda yatıyor
Yanıbaşınızda
Kuytusunda bir İstanbul sokağının
Birer birer fidanlar budanıyor
Cellat
Baltayı her eline alışında
Tutuşuyor Cihangirin kaldırımları

Tutuşuyor
Kasımpaşa, Dikilitaş, Çiftehavuzlar
Bahar yağmurlarıyla ıslanan parke taşları
Yürekteki yangından daha da sıcak
Çevirip başınızı kayıtsızca
Henüz sıcağı yitmemiş kan denizinden
Bakarsınız şarabın kırmızısına
Yine duymaz kulaklarınız
Kalperiniz mühürlüdür yine
Yine görmez gözleriniz
Bilinciniz bulanıktır yine
Önünüzde Haliç'in kirli suları
Kadehlerde rakılarınız
Yudum yudum içtikçe
Tükenen insanlığınız.

Koray KILIÇ

yaları iyi görmek... tanımak gerekiyor. Medya ile sistem arasındaki ilişkiyi... kapitalizmin cinsel özgürlük ideolojisi ile medyaları iyi görmek gerekiyor. Küçük İskender, sistemin cinsel özgürlükçüsü... cinsel tabu yıkıcısı diye ölümsüzleştirilmeye çalışılıyor.

İşte bu noktada, küçük İskender savunucularını... küçük İskender'i... tarih bozuculara... tarih püsürükleştiricilere benzetiyorum. Çünkü ne küçük İskender'in ne de kapitalizmin insana yakışan bir özgürlük talebi var. Cinsel özgürlük talebi de yok. Ama küçük İskender, cinsel tabu kırıcı... cinsel özgürlük yalvacı gibi ortalarda dolaşıyor.

Deli dergisinde, şöyle yazıyor... "Herkes birbirinin cinsel organını ellesin..." "Herkes birbiriyle düzüşsün..." "Birileri bize tecavüz etsin..."

Küçük İskender, cinsel özgürlük talebiyle yola çıkmıyor. Homoseksüellerin toplumda yaşadığı sorunlara çözümler üretmek diye bir sorunu yok. **Deli** türünden dergiler, küçük İskender türünden "çizer" "şair"lere püsürük... yanlış bilinç durumundaki okurlarını üretiyor. Bu okur... sistemle bitişik... sistemle bütünleşmiş püsürük okur, sistemin sahte yalvacı küçük İskender'i baştacı ediyor. Ölümsüzleştiriyor.

Bu okur, bu dergilerde gördüğü, okuduğu ile bir adım ileri gitmiyor. Yalnızca kendi yansısını... kendi içdünyasını... yaşamının bir parçasını görüyor. Batağa giderken özgürlüğe gidiyorum sanıyor. Sistemin edebiyatını... sanatını üretenler de Yavuz Sultan Selim'i hilafet seferine gönderen püsürük tarihçilerin yöntemiyle çalışıyor. Küçük İskenderi yanlış tanımlıyor.

Sistemin sanatını... edebiyatını yapanlar... kapitalizmin ekonomi politiğine bağlı sanat yapanlar küçük İskenderi ölümsüzleştiriyor.

KLASİK ŞEMALARI GÖZDEN GEÇİRMEK

En önemli... en geçerli yöntem bu. Ölümsüzleşmek için. Klasik şemaları gözden geçirdiniz mi derhal sistem sizi ölümsüzleştiriveriyor. Ya bir yayın tekelinin "başyazar"larından biri oluyorsunuz... ya sistemin sinemasının "başoyuncu"su oluyorsunuz... oluyorsunuz da oluyorsunuz. Ama mutlaka ölümsüz de oluyorsunuz.

O yüzden öneriyorum. Ölümsüz olmak istiyorsanız, derhal "klasik şemaları" gözden geçirin. On... on beş yıl önce savunduklarınızı... hem de mangalda kül bırakmamacasına savunduklarınızı klasik şemalar olarak ilan edin. Sonra bunları, inkarın adını, gözden geçirmek olarak değiştirip reddedin. Artık siz de ölümsüzleşmeye adaylardansınız. Geçmişinize ne kadar sıkı küfür ederseniz o kadar ölümsüz olursunuz... hiç korkmayın.

Bu konuda en başarılı olanlardan biri Engin Ardıç. Bakın Engin Ardıç, Amerika Birleşik Devletleri'nin 1961 yılında Havana'da giriştiği karşıdevrim hareketinde işbirlikçi Kübalıların sorgulanmalarını anlatan **Havana Duruşması** adlı oyuna ilişkin bir yazı yazmış. Karşı devrimcilerin sorguları sırasındaki tavırlarına ilişkin şöyle yazmış Engin Ardıç... "Sorgularında takındıkları tavır genellikle inatçı bir idealizmdir. Hepsinin kendine göre bir ideali vardır. (...) Yenilginin en hayvanca ifadesi olan mutlak inkara sığınan Calvino bir yana, içlerinde çoğu burjuva değerlerine göre kültürlü ve 'ilerici' kişilerdir."

Yazısını, Carlos Rafael Rodriguez'in, "anlamlı" bulduğu bir sözüyle bitiriyor Ardıç... "Dünya oportünistlerin değildir! O, savaşmaya hazır olanlarındır."

Engin Ardıç, bunları klasik şemalarını gözden geçirmeden önce yazmış. 1970 yılında... **Tiyatro 70** dergisinin 9. sayısında. O zamanlar bir fani olan Engin Ardıç, şimdilerde kapitalizmin mutlak egemenliğini sürdürebilmek için, televizyon kanallarında sola... sosyalizme... geçmişine küfür ediyor... inkar ediyor. Ne diyordu Ardıç yıllar önceki yazısında... ben yazmıyorum... Engin Ardıç yazıyor... diyor ki... "yengilinin en hayvanca ifadesi olan inkar

Bay Ardıç, bir gün geliyor klasik şemalarını gözden geçiriyor. Hayvanca bir ifade olarak nitelediği inkarı da gözden geçiriyor... inkara başlıyor... Başarılı bir şekilde fanilikten gayrifaniliğe doğru... ölümsüzlüğe doğru koşuyor.

Klasik şema değiştiriciler konusunda bol miktarda örnek üretmek mümkün. Bu örneklerden birini daha anmadan geçemeyeceğim.

Rutkay Aziz, **Oyun** dergisinin 8. sayısında şunları yazıyor tiyatroya ilişkin. "Amaç, toplumsal yapımızı ve ilişkileri, sınıf bilinci ile kavrayarak, bu yapının dinamiğinde yaşamsal olanı, devrimci teori, devrimci pratik birlikteliğinde, sahnemizi ve seyircimizi değiştirici güce kavuşturmaktır. Tiyatromuzun dilinin, yaşayan, kalıcı ve yönlendirici etkisinin ülkemizdeki sınıf mücadelesi geleneğinden ve dünya devrim sürecinin akışından biçimleneceği inancındayız." Yıl, 1979'dur. Rutkay Aziz o zamanlar henüz ölümsüzleşmemiştir. Fanidir. Ne gam. İnançları sağlam... müthiş devrimci kişiliği vardır.

Yaklaşık sekiz yıl geçer. Anlarız ki artık Rutkay Aziz de klasik şemalarını gözden geçirmiş, çağdaş... modern bir insan olmuştur. **Sis** adlı bilinç bulandırıcı... yalan hakikatler üstüne kurulu filmin başrolünü kapar. Rol, kapitalizmin büyük rolüdür.

On yıl önce, sınıf bilinci ile devrimci teori... devrimci pratik birlikteliğinde sınıf mücadelesi geleneği ile tiyatro yapmaktan söz eden Rutkay Aziz, on yıl sonra faşist katliamları... kapitalizmin saldırılarını sınıf temelinden kardeş kavgası derkesine taşıyan bu filmde başrol oynamayı kendine yedirebilmiştir.

Kapitalizmin temel hakikatlerini... doğrularını estetize eden bu film Rutkay Aziz'in ölümsüzleşmesine epeyce katkıda bulunmuştur. İnsanın ilerlemesine katkı yapacak küçük... acılı rollerden kaçar Aziz. Kapitalizmin büyük rollerine koşar... ölümsüzleşmek için. Ölümsüzleşir.

ROLÜNÜZÜ İYİ OYNAYIN

Shakespeare'in, "rolünüzü iyi oynayın" sözünü, samimi olun... ciddi olun... diye alıyorum.

Sanatta... edebiyatta... bilimde... politikada ciddi.. samimi hasımlar bekliyoruz. Bekledik. Olmadı. Küfürle... ciddiyetsizlikle... samimiyetsizlikle yola çıkan ölümsüzlük tutkunları küfür ettiler. Ediyorlar. Umuyorum, bir gün onlar da klasik şemalarını gözden geçirmezler. Geçirenler var. Gördük. Görüyoruz.

İnsandan umudumuzu kesmedik. Bir gün... inanıyoruz ki bir gün klasik şema gözden geçiriciler... rantçılar... arabeskçiler... soyutlamacılar... hepsi gidecek. Geriye mutlu bir dünya kalacak. Sevecek... seviceğiz.

AH ŞU BİZ 'SAHİBİNİN SESİ' AYDINLAR!

Dursun Mehmet ŞEKEROĞLU

"Ah Şu Biz 'Kara Bıyıklı' Türkler" başlığını ilk okuduğumda, Demirtaş Ceyhun'un mizah türünde bir kitap yazdığını düşündüm. Bunun böyle olmadığını anlayınca, en azından Türkiyeli insana Batıda yapıştırılmak istenen göçebelik damgasının sorgulanıyor olabileceğini umdum. Bunda da yanıldığımı kitabı okuyunca anladım. Gördüm ki, bölük pörçük tarihsel bilgiler, özellikle Batılı büyük (!) bilim adamlarından yapılan alıntılarla yanyana koyuluyor ve sonuçta yarı sosyalbilimsel, yarı deneme türünde, ama aslında ikisi de olamayan bir kitap çıkıyor ortaya. Şuradan buradan kotardığı, derinlemesine özümsenmemiş fikirlerle aceleci bir yapı kuran D.Ceyhun, gerçekten de yazın alanında göçebece bir davranış içine giriyor. Ama, D.Ceyhun'un kendindeki bu göçebece bilimsellik eğilimini, Batılı gözlüğünden bakarak yarattığı projeksiyonla Anadolu insanına mal etmeye çalışması ilginç bir mekanizma. Az sonra bu mekanizmaya tekrar döneceğim.

Ceyhun'un kitabının ayrıntılı bir eleştirisini yapmak değil niyetim. "Bilimsel olma savında değilim" diyen Ceyhun'un, ancak bilimsel yaklaşımla tartışılabilecek konulara girip herşeyi birbirine karıştırması kabul edilebilecek birşey değil. Yapmak istediğim, çıkış noktası 'iyi niyetlilik' de olsa, bir aydının kendisini ve kendi insanını kültürel bazda nasıl iğdiş ettiğine dikkati çekmek. Öncelikle şunu belirteyim: ben, göçebe kültürünün bir başka kültür biçiminden daha az değerli, 'daha geri' olduğunu sananlardan değilim. Amacım, göçebeliği yadsımak falan değil, Türkiye insanına Batılılarca yakıştırılmak istenen göçebelik damgasının ideolojik özünü ortaya serip eleştirmek.

Evet, "Türk aydını tercüme odalarında doğmuştur" (Y.Küçük). Bu önerme şu tezleri de içerir: Türk aydını, yalnızca ne olduğunu değil, ne olması gerektiğini de tercüme ettiği Batılı düşünürlerden öğrenmiştir. Kendisi hakkındaki düşünceleri, batılının onun hakkındaki düşünceleriyle örtüşür. Bu düşünceler, işin doğası gereği, Batı kültürünün üstünlüğü, Doğu kültürünün ise geri kalmışlığı anlayışına dayanır. Türk aydını, Batılı düşünürden kendisinin göçebe bir milletin üyesi olduğunu öğrenmekle kalmamış, toplumunu saran tüm olumsuz koşulların, yani (teknolojide) geri kalmışlığın asıl nedeninin göçebelik olduğunu da öğrenmiştir bu arada.

Bir kere, Batı kültürünün üstün olduğu tezi, ancak teknolojik ve ekonomik alanlardaki gelişme düzeyinin kültürel gelişmenin tek ölçütü olduğunu sanma safdilliğinin sonucudur. (Bu konuya da daha sonda döneceğiz). İkincisi, Türk toplumu diye homojen bir kültürel ve sosyal yapı yoktur ve -iyi kihiç olmamıştır. Türkler Orta Asya'da Çinlilerden..., daha sonra çeşitli Kafkas halklarından, Fars, Arap ve Kürtlerden, yine Bizanslılar ve Yunanlılardan, çeşitli Balkan halklarından her çeşit kurum, davranış ve düşünce biçimlerini alarak bugüne gelmişlerdir. Birtakım önyargılarını sıralamaya başlamadan önce, "Türkler göçebedir!" diyen Avrupalı'ya (veya Amerikalı'ya) söylenecek şey, son iki yüzyıla kadar Osmanlı topraklarındaki (ve Anadoludaki) şehirleşme oranı ve dolayısıyla şehir kültürü geleneğinin Avrupa'dan daha yüksek düzeyde (bunu bir üstünlük belirtisi olarak görmüyorum) olduğudur.

Almanlar, başkentleri Berlin'in 750. kuruluş yıldönümünü daha birkaç yıl önce büyük törenlerle kutladılar. Anadolu'da insanlık tarihinin en eksi kentsel yerleşim merkezlerinden örnekler bulunmakta, nereyi kazarsanız kazın, tarih 2-3000 yıl öncesine gitmektedir. (Bu, Orta Asya'daki bazı Türk şehirleri için de geçerlidir) Urartulardan Hititlere, Bizanslılardan Osmanlılara uzanarak gelen ve dünyanın en zengin kültürel merkezlerini barındıran Anadolu'ya yeni gelenler, (diyelim Türkler), eski kültürleri ve onu yaratan insanları yok etmemişler, onlarla içiçe, kaynaşarak yaşamışlardır. Bu anlamda Anadolu, içine gireni kısa sürede kendi havasına sokarak kendine uyduran çok zengin bir kültür kazanıdır. 'Anadolu kültürü eşittir göçebe kültürüne bağlı topluluk' demek, bu nedenle basit bir Aristo mantığı totolojisidir.

Peki neden gerek duyuluyor bu tür tezlere?

Batılı aydını Türkleri incelerken göçebe zihniyetinde saplanıp kalmaya iten birçok neden vardır. Bu türden ideolojik karakterli tezlerin ortak yanı şudur: Bunlar, Türk toplumuyla ilgili psoydo-bilimsel değerlendirmelerinde, çeşitli toplumsal-ekonomik karakterli problemleri kültür ve zihniyet farkı çerçevesine indirgeyerek incelerler ve bu görüş son çözümlemede kaynağını kolonyalist anlayıştan alan kültür ırkçılığının bir türüdür. Kimi bilim (!) çerçevelerinde kan ırkçılığının yerini almakta olan kültür ırkçılığı, yakından bakılınca onunla aynı kapıya çıkmaktadır. Belli bir ülkede gerçekte var olan heterojenlik yok sayılarak sözkonusu kültür homojenmiş gibi gösterilmeye çalışılır ve o kültürdeki belirli bir özelliklik genel doğru olarak kabullenilir. Burada asıl amaçsa, bu belirli -özelliğin 'değiştirilemez' olduğunun vurgulanmasıdır. Ulusların arasındaki kültür farklarının değişmezliğinden, dolayısıyla bazı kültürlerin diğerlerinden üstün olduğu anlayışından yola çıkan bu görüş, tutucu sosyalbilimcilerin sarıldıkları (yeni) bir ideolojidir. Bunlara göre, Türk toplumuyla ilgili değişmez kültürel özellik, 'göçebelik' öğesidir. Kolonyalist anlayıştan kay-

ANIMSAMA

Paylaşmak zamanı
Eş anlamlı
Göğüs kafesime düşen
Bir kuş gibi
Önce tutsak
Sonra salıverilen
Ama dönüşü özgür
Daha sevgili
Yapı işçisinin kollarında
Büyüyen yalnızlıklar

Tutuksuz yargısıdır kuşun
İşlenmiş sevginin dönüşü
Paylaşılan
Anımsama.

Güler ÖZÇELİK

naklanan ve diyalektik olmayan bu tez, bazı Alman üniversitelerinde Türkiye'yle ilgilenen kimi sosyal bilimcilerin temel söylemlerini oluşturmakta. Örneğin, Türkiye'de her on yılda bir askeri cuntanın yönetime el koyuşu mu açılanacak? Kolay: Türk toplumu göçebedir, göçebe toplumlar askeri toplumlardır. Türkler memleketlerini bırakıp Almanya'ya, Avrupaya gelmişler. Nedeni açık: Göçebe millet olduklarından... 'Almanya'daki Türk gençlerinin suç işleme oranı Alman gençlerinden yüksektir. 'Bu istatistiğin nasıl yapıldığını araştırmadan, istatistik doğru bile olsa bu olgunun nedenlerinin incelenmesine gerek duymadan yargıya varılır: Türk gençleri, göçebe kültürü gelenekleri nedeniyle kavgacıdırlar ve suç işlemeye yatkın bir kişilik yapısı taşırlar. Böylece, kapitalist sistemin sözkonusu problemlerdeki belirleyici rolü hasıraltı edilir. 'Suçlu' bulunmuştur. Konu edilen 'azgelişmiş' ülkenin insanlarına hakim olan belirli bir zihniyet biçimidir 'suçlu' olarak araştırılması gereken, 'Her koyun kendi bacağından asılır!' diyen liberalist ekonomi gibi, bu kolonyalist anlayış da 'her millet kendi azgelişmişliğinden sorumludur' demeye getirir.

Kimi Batılı aydının Türk toplumuyla ilgili tüm problemleri göçebelik kavramıyla açıklaması anlaşılabilir. Peki ya Türklerin göçebeliği tezini benimseyen bizim-Demirtaş Ceyhun- gibi aydınlara ne demeli?

Tercüme odalarında yetişen, ya da odalarında yetişenlerin çevirdikleri kitaplarla büyüyen kimi aydınlarımız, Batı kültür ırkçılığının ülkemizdeki bilinçsiz ve adsız askerleri konumundadırlar. Bu aydınları hareket ettiren mekanizma şöyle işler: Batılı onlara kırk kere (Sözgelişi 'kırk kere', gerçekte bir kere bile yetebiliyor), 'Siz göçebesiniz' der, onlar da ardından 'Evet, ben göçebeyim' derler ve çok büyük bir şey keşfetmiş, dahası, bu keşif sanki kendilerinden çıkmış gibi bağırırlar: "Biz göçebeyiz, biz göçebeyiz!.." (Ben bu arada Biz oluvermiştir!). Göçebelik konusunun değerlendirilmesinde onlarla aynı fikirde olmayanlara söyleyecekleri şey de bellidir: "Göçebeliğinden utanıyorsun! Fransız tarihçi Prof. C.Cahen'in dediği gibi Türkler, atalarının göçebe oluşundan bir eziklik duyarlar!" Artık, Batılı kültür ırkçısının zevkle dinlediği tezler sıralanır ardarda; bin dereden su getirilerek, Türkiye'de olup bitenler göçebelikle açıklanır: Türkiye'de gecekondulaşma sorunu mu? Kolay: Göçebe zihniyeti canım! Bizdeki kırdan kente göç, tamamen göçebeliğe özgü özellikler gösteriyor! Anadolu köylüsü ağaçtan ev yapıyor! Göçebe de ondan. Yoksa taştan ev yapardı! Atalarımız, 'At, avrat, silah' demişler. Neden avrat? Göçebeyiz de ondan! Avrat burada, göçebe ailenin, erkeğin değerli eşyalarını taşıyan kasa oluyor! Avrupa'da, Almanya'da Türkler sevilmiyor. (Ne demekse!). Sevilmezler tabii. Nedeni? Kolay: Almanya'daki Türkler, kırsal kesimden gelen, ter ve sarmısak kokan, düzenli yıkanma alışkanlığı olmayan, kentlerin varoşlarında adeta aşiret düzeni içinde yaşamayı sürdüren... göçebe zihniyetli insanlardır. Asıl sorumlu, bunları gönderen hükümettir, ama medeni (!) Alman toplumunun onları kabul etmemelerinin, Türk imajının Avrupa'da son zamanlarda bozulmuş olmasının nedeni kolayca anlaşılabilir: Sorumlu, (kötü politikacıların yanısıra) Avrupa'ya gönderilen bu kara,kuru, kısa boylu, bıyıklı, sarmısak kokan etobur insanlardır!.. Bu böyle devam eder...

Böylece, göçebelik kavramı tüm sorunları belirli bir mantığa göre açıklayan, son çözümlemde varolanı haklı göstermeye yarayan bir anahtar kavram haline gelir. Çözüm yolları gösterilmemesi bir yana, ortaya sözde-bilimsel savlar atılarak, sorunlar içinden çıkılamayacak bir bataklığa da sokulur. Ya da çözüm, gel (mey)ecek bir bahara kalır... Sonuçta bizlere, göçebe kültürünün tek olumlu özelliği bırakılır: Misafirperverlik! Buna da şükür, Sayın Demirtaş Bey!

DİPNOT:

Bir de şu var: D.Ceyhun, -biraz abartarak söylersek- Türkiye insanından bıyığı kara olmayanları Türk olmayan, tüm kara bıyıklıları Türk olarak belirlemekle (ya da Batılılar tarafından belirlenen bu imajı olduğu gibi almakla) ve yine Türkiye'de yaşayan tüm göçebeleri Türk, dolayısıyla tüm göçebe olmayanları mantık gereği Türklük dışı olarak belirlemekle ve yine tüm misafir sevmeyenleri... Neyse, bırakalım: Tarih devinin, gerçekte varolan devingenlikleri çalınarak sığlaştırılan belirli kavramların iğne deliğine sokulmaya çalışıldığı bu Aristo mantığının tutar bir yanı yoktur...

Miskin Yunus, "Yetmiş iki millete..." diye başlamış. D.Ceyhun, Türkiye'deki (tabii Avrupa'daki insanlarımız dahil) yetmiş iki millete, böylesine bir zenginliğe bakarken Batılı gözlüğünü çıkarmayı denemeli derim...

SEVGİLİ OZAN YILMAZ İLE AYNI DUYGULARI PAYLAŞIYORUM: SEVGİ AMATÖRLEŞTİKÇE GELİŞECEK

İlker BELEK

Sevgili **Ozan Yılmaz**'ın İnsancıl'ın Temmuz 1993 sayısındaki 'Hedef Hekimliği Ortadan Kaldırmak' adlı yazısını, benzer duyuş, düşünüş atmosferi içinde olmaktan kaynaklanan kıpır kıpır bir heyecanla okudum. "Biz" hekimler içinde, hekimliğe karşı söz söyleyenlerin sayısı oldukça azdır. Ne de olsa, yaklaşık 5000 yıldır mesleği kutsayan bir etik değerler sisteminin kalıntılarından ister istemez etkileniyoruz.

Oysa ki, insan sağlığı ile sağlığın hizmetleşmesi hem pratik, hem de felsefi düzlemde önemli bağlantıları olan bir sorunsal. Bana öyle geliyor ki, toplumsal anlamda sağlığı geliştirebilmek, sağlıkçılar açısından ise mutluluğu yakayabilmek sağlık hizmeti ile sağlıkçının amatörleştirilmesinden, bu anlamda da sağlık bilgisi kullanımında yeni tarzda bir örgütlenmenin yapılandırılmasından geçecek.

Konuyla ilgili görüşlerimizi, bir grup arkadaşımla birlikte daha önceden de dile getirdik. Bir ortak çalışma olarak ürettiğimiz. 'Sınıfsız Toplum Yolunda Sağlık Tezi' adlı kitabımızın düşünsel ana eksenini de aynı görüş oluşturuyor.

Burada ise, sağlık özelinde, bilginin üretiminden kullanımına amatörleştirilmesi olgusunu Sevgili Ozan arkadaşıma göre biraz daha soyut bir düzlemde ele almaya ve konuya değişik bir boyut kazandırmaya çalışacağım.

SINIFSIZ TOPLUMDA SAĞLIK: SAĞLIĞIN ORİJİNAL BİÇİMİ

İnsan toplumsal canlıdır. Tarihin ilk kez tanımış olduğu toplumsal formasyon biçimi sınıfsızdır. TOPLUMSALLAŞMAYI SAĞLAYAN EMEK'TİR. Emek amaçlı, bilinçle planlanmış insan faaliyetidir. Engels'in dediği gibi; **"Kuşkusuz ağaca tırmanan maymunlar topluluğundan bir insan toplumu meydana gelinceye kadar - dünya tarihi içinde insan yaşamının bir saniyesine eşdeğer- yüzbinlerce yıl geçti. Ama sonunda bu da oldu. Maymun sürüsü ile insan toplumu arasında karakteristik ayrım olarak gene ne buluruz? Emek... Emek alet meydana getirmekle başlar" (1,s.222).**

İnsan hayvanlardan devraldığı sağlıkla ilgili kazanımlarını (da) emekle aştı. Bu açıdan, tarih öncesi çağlardaki insan-sağlık ilişkisi (hem biyolojik harekete göre, hem de sınıflı toplumdaki görüntülenişine göre) birkaç ayırdedici özellik taşır;

I. Emek Bilgidir

Hemen hemen tam bir kesinlikle söylenebilir ki; davranışlarda içgüdüsel yönelimleri ilk aşan canlı türü insan olmuştur. Başlangıçta (bundan 3.5 milyon yıl önceleri) çok önemli ölçüde deneme yanılmaya dayandırmış olsa da, somut girişimlerinden dersler çıkaran, soyutlayan ve yeniden uygulayan insandır.

İnsanın bilgilenme süreci, kendi organizmasını, sağlığını da içerir. Dolayısıyla insan öncesi canlıların sağlıkla ilgili içgüdülerinden, insanın Sağlık Bilgisi'ne geçilmiştir.

İlkel insanın sağlık bilgisinin son derece basit olduğu söylenebilir. Olasıdır ki: En yaygın uygulamaları, bitkilerden ilaç elde etmek türünden girişimler oluşturmuştur. En büyük tıbbi müdahele, belki de, doğuran bir kadına gene diğer kadınların (ve büyük olasılıkla "güngörmüş" kadınların) müdahalesi olmuştur.

II. İlkel İnsanın Bilgisi Somuttur

Doğanın ağır koşulları içinde ancak toplayıp-avlayarak geçinmekte olan insanın bilinci yiyecek-içecek-barınacak bir yer bulabilmek gibi somut kaygılarla doluydu denilebilir. Çağdaş ilkellere ilişkin veriler bu çıkarsamayı doğrulamaktadır.(2,s.33-54, 3,s.191-197, 4,s.17, 5,s.236).

Soyutlama yeteneğinin çok yetersiz olduğu, yaşamın tümüyle doğanın sunduklarına bağlı bulunduğu koşullarda insanın tüm zihinsel faaliyetleri de somut kalmıştır. Gerçeklikte varolan olgu ve olaylar, yüzeysel bir mantık sistematiği içinde kavranılmaya çalışılmıştır.

İlkel insanın sağlık bilgisi de somuttur. Kanımızca, bitkilerden ilaç yapma, soydan bir takım hastalıkları tedavi etme gücünü devralma gibi günümüz geleneksel sağlık uygulamaları bu tezi desteklemektedir. (6)

İnsanoğlu gördüğünü taklit etmiş, olumlu-iyi bulduğuna benze(t)meye çalışmıştır. Bu anlamda yabanıl hayvanlardan korunma yollarının öğrenilmesi, göç yollarının belirlenmesi, mevsimsel ritmin ayırdına varılarak gerekli önlemlerin alınması vb. gibi çeşitli faaliyetler sağlığı geliştirmeye yönelik temel uygulamalar olmuştur.

III. İnsan İçin Sağlığın Kapsamı Daha Geniştir

Doğa insanın üretimci faaliyetinin nesnesi oldukça sağlığın kapsamı genişler. İnsan öncesi biyolojik hareket için, ancak, kendi iç bütünlüğünü koruyabilmek olası ve söz konusu iken, EMEK ETKİNLİK ALANI YARATIR. Bütün olarak çevrenin ve toplumsal yaşantının insansı biçimde yeniden düzenlenmesi sağlıklı yaşamın ön koşulu olur. Dolayısıyla varolan herşeyin hiçbir kısıtlama olmadan sorgulanması, fiziksel ve zihinsel emek nesnesi durumuna getirilmesi zorunluluğu doğar. Ötesinde, bu zorunluluk sağlıklılık ölçütüdür.

Sınıfsız toplum döneminde insancıl merakın ve emeğin önündeki tek engel doğal kısıtlamalardır. Toplumsal yaşantıyı korumak için formüle

edilmiş normlar dışında hiçbir kısıtlama yoktur. Kısaca, özgürleşme doğa karşısında anlamlıdır. Sağlık doğaya karşı savaşımın başarısının bir ölçütüdür. BÖYLECE SAĞLIK, İNSANLA BİRLİKTE, ÜRETİMİN, İNSAN GEREKSİNİMLERİNİN TÜM TOPLUM YARARINA DAHA ÜST DÜZEYDE TATMİNİNİ SAĞLAMAYA YÖNELİK OLARAK ÖRGÜTLENMESİ SÜRECİ OLMAK ÖZELLİĞİNİ KAZANMIŞTIR.

IV. Sağlıkta Eşitsizliğin Kaynağı Yoktur

Sınıfsız toplumda sağlık toplumsal bir kavramdır. Komünal yapı olanakların eşit dağılımını koşullamıştır. Tarihte, şimdiye dek belki de, tek bir insan yaşamının istisnasız bütün grubun iyilik, güvenlik durumuna bu denli bağlı olduğu başka bir çağ yaşanmamıştır.

Topluma grup psikolojisi egemendir. Ortak olarak benimsenen, kişisel yararı birbiri karşısında başat duruma getirmek kaygısı taşımayan, kollektif bir anlayış vardır. Günümüzdeki ilkel topluluklarda da kollektif algılamaların önemli bir yer tuttuğu bilinmekte ve toplum basitleştikçe bunların arttığı belirtilmektedir(7, s.235). Kanımca, bu atmosfer zorunlu dayanışmacı ve eşitlikçi üretim ilişkilerinin yansısından başka bir şey değildir.

Öte yandan sözü edilen toplumsal psikoloji, o çağ için, insana sunduğu güven nedeniyle temel bir sağlıklılıkölçütüdür.

V.Sağlık Bilgisinin Kullanımı Amatörcedir

Sınıfsız toplumda toplumsal işbölümü yoktur. Hatta toplayıcılık aşamasında işbirliği ve işbölümünün hiçbir biçimi görülmez. Herkes, kendi başına toplar. Bireylerin, toplarken birbirlerine yakın durmaları dış tehlikelere karşı güvenlik açısından gereklidir.

Avcılıkta ise yaş ve cinse dayalı bir işbölümü doğar. Erkekler avcılıkta, kadınlar toplayıcılık ve o dönem için gerçek bir toplumsal ekonomi olan ev işlerinde uzmanlaşırlar. Çocukların yetiştirilmesi ise özellikle yaşlı kadınların işi olur.

İlk toplumsal işbölümü tarım ile hayvancılığın ayrışmasıdır. Toplumların, ailelerin ve giderek bireylerin üretimin değişik alanlarında uzmanlaşmalarının kökeninde bu ayrışma bulunmaktadır. Ancak, bu süreç aynı zamanda toplumsal sınıflaşmanın nüvelerinin de izlenmeye başlandığı dönemdir. Kısaca, toplumsal işbölümü olmayan bir sınıflaşma ya da sınıfsız toplumda toplumsal işbölümü yoktur denilebilir.

Bu anlamda, sınıfsız toplumda insan bilgisinin her türü yaşamın belli dönemlerinde yine herkesçe üretilmekte, kullanılmakta ve geliştirilmektedir. Yalnızca cinse dayalı işbölümü temelinde gelişmek zorunda kalan işler bu durumun dışında kalmaktadır.

Sağlık bilgisi kullanımı da yukarıdaki çerçeveyle uyumlu olmuştur. Öncelikle, bilginin basitliği ve somutluğu herkesin bu bilgiye hakim olabilmesini koşullamış olmalıdır. İkincisi herkesin toplayarak-avlayarak yaşayabiliyor oluşu, doğrudan maddi üretimin dışında sağlıkçı uzmanların istihdamını olanaksız kılmıştır denilebilir.

Sonuçta, herkes için, kendisini özdeş saydığı grubun herhangi bir üyesine, değişik zamanlarda sağlıkla ilgili çeşitli, uygulamalarda bulunabilmenin maddi zemini olmuştur. Kısaca, sağlık bilgisi kullanımı herkes tarafından, herkes yararına ve herkes içindir. YANİ AMATÖRCE'DİR.

Öte yandan, kadınların avcılık döneminde hemen tamamen toplayıcılık ve ev ekonomisine yönelmiş olmaları onları daha çok sağlıkla ilgilenmeye yöneltmiş olmalıdır. Bitkilerin tanınması, ilaç yapımı onların elinde gelişmiştir denilebilir.

Çağdaş ilkellere ait verilerden izleyebildiğimiz kadarıyla sağlık bilgisi kullanımındaki ilk profesyonelleşme izleri şamani toplumlarda ortaya çıkmaktadır. Şamanların en önemli işlevlerinden birisi hastalıkların tedavisidir. Buna rağmen, içinde yaşadıkları toplum tarafından kendilerine verilene razı oldukları, geçinmek için maddi üretimle de uğraştıkları bilinmektedir. (8,s.79-80). Ayrıca şamanın maddi üretimin dışında ve sağlıkla uğraşmak yanında, doğaüstü güçlerle ilişki kurmaya yönelik başka işlevleri de bulunmaktadır. Dikkat etmek gerekir ki, bu düzeyde bir uzmanlaşma bile tarım ile hayvancılığın ayrışmaya başladığı, toplumsal işbölümünün gelişme sürecine girdiği bir aşamaya denk düşmektedir.

SINIFLI TOPLUM YAPISI VE SAĞLIK: SAĞLIĞIN HİZMETLEŞMESİ

Toplumsal gelişme için emek verimliliğinde artış zorunludur. Verimlilik artışı artı-ürünü yaratmıştır. Toplumun tükettiğinden daha fazlasını üret(ebil)mesi toplumsal işbölümü ve artı-ürünü, yani sömürü ve sınıflaşmayı koşullamıştır. Kısaca, toplumsal gelişme sürecinde sınıflaşma kaçınılmaz bir basamaktır. Sağlık bu süreçten etkilenmiştir. Konumuz açısından sağlık bilgisi kullanımının gelişimini ilk Sınıflı Toplumlar ile Kapitalizm başlıkları altında izlemek yeterli olacaktır.

I. İlk Sınıflı Toplumlarda Sağlık

İlk toplumsal sınıflaşma köle emeğine dayalıdır.

Emek verimliliği insanın tükettiğinden çok üretmesine olanak tanıdığında köleleştirme anlamlı olur, toplumsal sınıflar gelişir. Toplumun farklı kesimleri arasına birbiriyle çelişen çıkar ilişkileri girer.

Egemen sınıf her türlü kültürel aktiviteye, bilime, teknolojiye sahiplenir, kendisi için kullanır. Üretimci sınıfların boynunu bükecek siyasal, askeri zor ile (özellikle dinsel) ideolojik beyin yıkama kurumları örgütlenir. Bu örgütlenme devlet yapısı olarak görüntülenir. **"...Özellikle angarya altında bulunan büyük çoğunluğun yanıbaşında, doğrudan doğruya üretken çalışmadan bağışık, toplumun genel işlerine bakan, emeğin yönetimiyle, devlet işleriyle, hukukla, bilimle, sanatla vb. uğraşan yeni bir sınıf doğar. Bundan dolayı sınıflara bölünmenin temelinde işbölümü yasası bulunur. Ama bu, bir defa üstün çıkan egemen sınıfı, kendi gücünü çalışanların zararına geliştirmekten, kendi toplumsal önderliğini, yığınların yeğinleşen bir sömürülmesi haline getirmekten alıkoymaz"(9,s.113-114).**

Köleci toplumda, kültür ezilerek ürütenlere yabancılaşırken, sağlığın korunması da yalnızca köle sahipleri için söz konusudur. Egemen sınıf sağlık bilgisi ve sağlığa açıkça el koymuş, kendisi için Hizmet olarak örgütlemiştir.

Nitekim tarihte hekimlere ilk kez Mezopotamya'nın köleci toplumlarında rastlanmaktadır. Wellcom Museum'da bulunan ve M.Ö. 3000 yıllarından kaldığı anlaşılan bir mührün Sümer'li bir hekime ait olduğu belirtilmektedir. Sağlık hizmetleriyle ilgili ilk

resmi kayıtlara ise M.Ö. 2000 yıllarına ait olan Hammurabi Kanunları'nda rastlanmaktadır.

Toplumsal işbölümü ile Sağlıkçılık'ın (dar anlamda Hekimlik Mesleği'nin) ortaya çıkışı, sağlık bilgisinin gelişimi açısından zorunlu bir aşamadır. Ancak bir yandan da, böylesi bir toplumsal örgütlenme, sağlık bilgisi kullanımının Hizmet olarak örgütlenişi, bir bilgiyi ihtiyacı olan kitlelere yabancılaştırmış, onu efendilerin hizmetindeki sağlıkçının denetimine sokmuştur. Kısaca, Sağlık Hizmeti ile Sağlıkta Eşitsizlik birbirinden kopmaz iki süreçtir.

Köle bir yandan tümüyle üretim sürecine yabancılaşırken, bir yandan da kendi organizmasından habersiz duruma gelmişti. Etkenin, organizmanın, etken-organizma ilişkisinin, tedavinin bilgisi kol emekçisinin dışında profesyonelce üretilir, kullanılır olmuştur. Komünal toplumda sağlıkla ilgili uğraşlar herkesin yaşamının bir parçası iken, sınıflı toplumda yalnızca sağlıkçılar için tüm uğraş alanı durumunu almıştır. Böylece, sağlıkçı yaşam koşullarından, duygulanımlarından, psikolojilerinden tamamen habersiz olduğu ("sıradan") insanın dertlerine "çözüm" arar konuma girmiştir.

Sağlık Bilgisi Kullanımı'nın Hizmetleşmesi/Profesyonelleşmesi bir yandan bilginin gelişiminde niteliksel bir sıçramayı, bir yandan da yabancılaşmayı ifade eder. Hizmetleşme sağlık bilgisinin Komünal/Amatörce kullanımının yadsınmasıdır. Yabancılaşma, gerek sağlığa asıl gereksinimi olan geniş kesimin sağlık bilgisine yabancılaşması, gerekse bilgiyi elinde tutanların gereksinimi olanlara yabancılaşmaları biçimindedir. Kanımca, bu yabancılaşma sağlığın gereksinime göre yönlendirilmesinin önündeki en önemli engeldir.

II. Toplumsal Etken

Artı-ürünün her sosyoekonomik formasyon için belirlenmiş mekanizmalarla bazı sınıfların elinde toplanması, diğer sınıfların iktisadi, siyasal, kültürel açılardan baskılanması ile gerçekleşebilir. Bu baskılanma maddi üretimi gerçekleştirmekte olan geniş toplum kesimlerinin düşük yaşamsal standartlarda bulunması demektir. İşte bu olgu Toplumsal Etken olarak tanımlanabilir. Toplumsal Etken'in özünü sömürüye dayalı üretim ilişkileri oluşturur.

Bu olgu komünal aşamada izlenenlerden tamamen farklıdır. Şöyle ki: Sınıfsız toplum aşamasında da insanlar pek çok sağlık sorununu yaşamış olmalıdırlar. Bu sorunlar çok kez çözümsüz kalmış da olabilir. Ancak bunlar eninde sonunda toplumun ortak sorunlarıdır ve çözümlenemeyişleri kültü-rel gelişmedeki ve emek verimliliğindeki geriliktendir: Kısaca, neden Kültürel'dir.

TOPLUMSAL ETKEN: BİLİMSEL GELİŞMELER SONUCU ÇEŞİTLİ SAĞLIK SORUNLARININ ORTADAN KALDIRILABİLMESİ MÜMKÜNKEN VE DÜNYANIN KİMİ YERLERİNDE BU BAŞARILMIŞKEN YA DA ÇEŞİTLİ OLASI KAYNAK AKTARMALARI İLE DAHA İLERİ DÜZEYLERE ERİŞMENİN OLASILIĞI VARKEN, TAMAMEN TOPLUMUN SINIFLI YAPISI NEDENİYLE, KİMİ ÜLKELERİN, BAZI TOPLUM KESİMLERİNİN VEYA BÜTÜN OLARAK İNSANLIĞIN AYNI SORUNU HALEN YAŞIYOR OLUŞUDUR.

İzlenebileceği gibi toplumsal etkenin iki yönü ayırdedilebilir:

1) Etkenin dünyanın kimi bölgeleri ve/veya toplumun bazı sınıfları için söz konusu değilken, diğer bölge ve sınıflar için halen yaşamakta olduğu durum. Dünyanın metropol kapitalist ülkeleri ile bağımlı kapitalist ülkeleri arasında veya işçi sınıfı ile burjuvazi arasında yansıyan durum budur. Bulaşıcı hastalıklar metropol ülkelerin ve burjuvazinin değil, bağlımlı ülkelerin ve üreten sınıfların sorunudur. Biz buna TOPLUMSAL ETKEN'İN OBJEKTİF YÖNÜ diyoruz. Çeşitli ülkeler ve sınıflar arasında sağlık sorunlarının görülme sıklıklarının matematiksel farklılığı, sorunu daha ağır yaşayan ülke veya toplum kesimi için toplumsal etkenin objektif yönünün boyutunu verecektir.

2) Sorunun bütün dünya için söz konusu olduğu, ancak olası başka kaynak aktarmaları ile çözümlenmesinin mümkün olabileceği durum. Emperyalist sistemin koşulladığı silahlanma için ayrılan kaynakların kültürel amaçlarla kullanılabilmesi durumunda söz konusu olabilecek gelişmelerde yansıyan durum da bunun ifadesidir. Bunu da TOPLUMSAL ETKEN'İN SUBJEKTİF YÖNÜ olarak tanımlıyoruz.

III. Kapitalizm ve Sağlık

III.1. Üretimin Meta Karakteri ve Sağlık

Kapitalist üretim meta karakteri taşır. Marx'ın tanımıyla; **"... Birşey meta olmadan da yararlı ve insan emeği ürünü olabilir. Gereksinimlerini kendi emeğinin ürünü ile doğrudan doğruya karşılayan kimse, gerçekte kullanım değeri yaratır, ama meta yaratmamıştır. Meta üretebilmek için, o kimsenin yalnızca kullanım değeri değil, başkaları için kullanım değerleri, toplumsal kullanım değerleri üretmesi gerekir. (Ve salt başkası için üretmesi de yetmez. Ortaçağ köylüsü feodal bey için ürün-rant-tahıl, papaz için öşür-tahıl üretirdi. Ama, ne ürün-rant-tahıl- ne de öşür-tahıl, bir başkası için üretilmiş olmaları gerçeğine karşın, meta haline gelmemişlerdi. Bir ürünün meta olabilmesi için kullanım değeri olacağı başka bir kimseye, değişim yoluyla devredilmesi gerekir)" (11,s.55).**

Kapitalist meta üretiminin tek güdüleyicisi, daha fazla kâr elde etme isteğidir. Kâr metanın değişim değerinin içindedir. Değer dışı, sonradan ekleme bir kâr yoktur.

Kâr oranının yükseltilebilmesi, kapitalist açısından üç müdahale alanı yaratır: 1) işçinin olabildiğince uzun zaman çalıştırılması, 2) Birim zamanda daha üretken kılınması, yani, emek verimliliğinin artırılması, 3) Ücretin olabildiğince düşük tutulması.

Kısaca, işçi daha uzun süre, daha yoğun ve/veya üretken ve olabildiğince az ücretle çalıştırılmalıdır. Aksi durumda kâr edilmez ve sonuçta kapatilist üretimi gerçekleştirmeye gerek kalmaz.

Yukarıda tanımlanan dinamikten görülebileceği gibi KAPİTALİST META ÜRETİMİ İLE, İŞÇİ VE DİĞER EMEKÇİ SINIFLARIN SAĞLIK DURUMLARI ARASINDA UZLAŞMAZ BİR ÇELİŞKİ VARDIR. Kapitalizmde, kâr oranını artırmadığı sürece üretimci insanın sağlığını korumak ve ona sağlık hizmeti sunmak üretimin mantığı ile çelişir. Çünkü bu durumda sağlığa yönelik her yatırım, kaynak transferi ve ek maliyet demektir. Kısaca, SAĞLIK İNSAN İÇİN BİR HAK DEĞİL, BURJUVA İÇİN MALİYETTİR.

III. 2. Emek-gücünün Meta Karakteri ve Sağlık

Emek-gücünün değeri de diğer

metalarınki gibi hesaplanır. İşçinin ertesi gün işinin başında olabilmesi için gerekli herşey emek-gücünün değerini oluşturur. Beslenme, barınma vb. gereksinimler için gerekli diğer metalar bu değerin bileşenleridir.

Öte yandan işçinin sosyal ve kültürel bazı gereksinimleri de vardır. Dolayısıyla emek-gücünün değerinin tarihsel ve moral bir elementi de bulunmaktadır.

Benzer şekilde, işçinin yaşamının idamesi açısından belli düzeyde bir sağlık hizmeti de gereklidir. Sağlık hizmeti işçinin üretimci kapasitesinin tamamlayıcı bileşenidir. Optimum düzeyde üretkenlik için belli düzeyde fizik ve mental sağlık gereklidir. Çünkü, bu düzeyin altında beklenen üretkenliği tutturmak olanaksızdır. İşte bu yüzden, ücretin içinde işçiyi ertesi gün işbaşı yaptıracak kadar sağlık hizmeti satın almayı sağlayacak bir bileşen de bulunur. Ücretin bu kısmına Sosyal Ücret (Social Wage) denilmektedir.

Sonuçta, kapitalisti işçinin sağlığıyla ilgilendiren bu dinamiktir.

Bu anlamda **Kelman**'ın sağlık **"İşçilerin kapital birikim sürecindeki uygun toplumsal rollerini başarmaları kapasitesidir"** şeklindeki tanımı ilginçtir(12).

20. yy. başlarında tıpta Halk Sağlığı disiplininin ortaya çıkışını belirleyen şey; kapitalist üretimin gereksindiği "sağlıklı" işçiyi yaratmak zorunluluğu olmuştur. **Chadwik, Winslow** gibi burjuva halk sağlığı disiplininin kurucuları görüşlerini, hep, işçinin belli düzeyde üretkenliğinin ancak belli düzeyde sağlıklı olabilmesi koşuluna bağlı olduğu tezine oturtmuşlardır. Bu tez doğruluğu kanıtlandıktan sonra, egemen sınıf tarafından, hemen benimsenmiştir.

Burjuva sağlık ekonomisi disiplini de, benzeri bir mantıkla, sağlık harcamaları ile üretkenlik artışı arasındaki maliyet-zarar analizlerini yaparak gelişmiştir. Bugün de içeriğini aynı tip konular oluşturmaktadır.

Şimdi şu belirlemeyi yapabiliriz; kapitalist sistemin işçi sınıfı için öngördüğü/örgütlediği ve kendi üretkenlik artışı hesapları çerçevesine oturttuğu bir sağlık hizmeti anlayışı vardır. Bu anlayış kapitalist sisteme içkindir. Kâr mantığı dışına çıkmaz, çıkamaz.

Bugün de sistemin halk sağlığı görüş ve bilimi olarak örgütlediği, benimseyip, benimsettiği anlayış sistemin sınırlarını zorlamayan işte bu mantıktır. Bu "bilim" Resmi Halk Sağlığı "Bilimi"dir. İşlevi sisteme işçi sınıfının daha üretken olabileceği koşulları göstermektir.

SAĞLIĞI KORUMANIN ANLAMI

İnsan üretimci emek-gücü ile insandır ve onu yaratıcı biçimde kullana-

BENİM ADIM ÖZGÜRLÜK

Ne kınsız kılıçlar gördüm ben
ne toplar
ne tüfekler
her biçilişinde sarı başaklar gibi başım
çoğaldım savrulan tohumlardan
unutma
benim adım özgürlük

Yüzyıllarca zulmün dikişiyle
yoksulluk giydirildi bedenime
bir sıcak düşlere sarıldım
bir ben eğilmedim önünde kralların
unutma
benim adım özgürlük

Bir bahar Taksim'de
gelincikler gibi bezenmiş
gelincikler gibi şenken
yerde otuzüç can
bastırılamaz Spartakus öfkem
unutma
benim adım özgürlük

Filistin'de mi kapanır
Elsalvador'da mı gözlerim
Nevruz'la ışıl ışılım
kumlarcayım ben
unutma
benim adım özgürlük

Kutuplar karanlığında
buzlar üzerinde yürümeyi deneyen
bir çocuğum şimdi ben
melez bir ekmek gibi beni böl
unutma
benim adım özgürlük

Bir yandan yıkılırsam
bir yandan yükselirim
şafaklar söker
açılır gün
unutma
benim adım özgürlük

Sabahattin AKMAN

bildiği sürece/kadar sağlıklıdır. Bu nedenle, Koruyucu Hekimlik, tekil anlamda bireyin kendi yetenekleri ölçüsünde emek-gücünü kullanarak, üretimi toplumsal çıkarlardan yana kollektif, yaratıcı bir etkinlik içinde düzenleyebilmesini ve bu faaliyetin üzerinde yükselen estetik, bilimsel, felsefi üst yapıya Katılımını amaçlamalıdır. Dolayısıyla, SAĞLIĞI KORUMAK, GELİŞTİRMEK SÜRECİ BÜTÜNSEL-KOMÜNAL İNSANI YENİDEN (VE BU KEZ DAHA ÜST DÜZEYDE) YARATMAK HEDEFİ İÇİNDE OLASIDIR.

Sözü edilen KATILIM fabrikalarda, tarlalarda, diğer işliklerde üretimci emekgüçlerini kullanan insanların kendi çalışma koşullarının düzenlenmesinde ETKİN olmalarıyla başlar. Yani, üretimci İnsan çalıştığı yerde, üretimi ve bireylerin toplumsal gereksinimlerini, çağın gereklerine göre, yetenekleri ölçüsünde düzenlemek yolunda önüne çıkan engelleri SAPTAMAK, ORTADAN KALDIRMAK sürecine TEORİK ve PRATİK olarak KATILABİLMELİ ve bunun DENETİM'İNİ ELİNDE tutabilmelidir. KISACA, BUGÜN İÇİN BU SÜREÇ "SİZİN GÖSTERDİĞİNİZ VE İSTEDİĞİNİZ BİÇİMDE DEĞİL, BENİM YERİME SİZ HİÇ DEĞİL, BEN YAŞAYACAĞIM" diyen BİR KÜLTÜREL, İDEOLOJİK, SİYASAL MÜCADELE İÇİNDE ANLAMLI VE OLASIDIR.

Bu en başta, insan yaratıcılığını öldüren işlerden ve işsizlikten kaynaklanan tüm hastalıkları ortadan kaldıracaktır.

Böylece, KORUYUCU SAĞLIK HİZMETLERİ EN GENİŞ KİTLELERİN YARATICI ÜRETİMCİ FAALİYETLERİNDE VAROLACAK VE KORUYUCULUK GİDEREK BİR HİZMET OLMAKTAN ÇIKACAKTIR. Kitleler üretimci faaliyetlerinde, bizzat kendileri ve kendi çıkarlarına, üretim sürecinin daha verimli, daha yaratıcı, daha dostane olmasını sağlayacaklar, çevre sağlığı, erken tanı, bağışıklama çalışmalarında aktif görev alacaklardır.

Aslında her insan hastalık yapıcı etkenlerle üretim sürecinde karşılaşır ve kafa ile kol emeğinin giderek bütünleştiği bir toplumsal yapıda Üretimci-Üretim Dışı yaşam ayrımı da anlamsızlaşır, tüm yaşam üretici-yaratıcı olur. Dolayısıyla yaşamın nasıl düzenleneceğini, etkenlerin nasıl denetleneceğini, en iyi bu YENİ İNSAN bilebilir. Bu süreçte, şu anda sağlık bilgisini ellerinde tutan sağlıkçıların işlevi yol gösterici olabilir.

I. Sağlığı Korumak ve Kapitalizm

KAPİTALİZM İSE BÖYLESİ BİR ÖRGÜTLENMEYE İZİN VERMEZ: İlk olarak, işsizlik kapitalizm için yapısal bir sorundur. Sistem, gelişen teknoloji ile kârı artırmak için kitleleri harcar. İkinci olarak, kapitalizm insanları istihdam ederken onların yeteneklerini gözetmez. İnsanlar bulabildikleriyle yetinmek zorunda kalırlar. Üçüncü olarak, kapitalizmde üretim kâra yönelik düzenlendiğinden, kârı azaltıcı, maliyeti artırıcı yönde sürece katılım söz konusu olamaz. Dördüncü olarak, böylesi bir katılım, üreten sınıfların ekonomik yapı üzerindeki denetimi anlamına geleceğinden, belirleyici olarak söz konusu olamaz, buna izin verilmez, bu nedenle Koruyuculuk bir misyondur ve/fakat bu misyon kapitalizmin değildir, kapitalizm kitleleri koruyamaz diyorum.

II. Sağlığı Korumanın Nesnel Koşulları

a) Kapitalist meta ilişkileri sonlandırılmalıdır. Kapitalizm günümüzün Toplumsal Etken'dir. Her türlü mekanik, fiziksel, kimyasal, biyolojik etkenin olasılığını beslemektedir. Kapitalizm sonlandırılmadan hizmetten ve bilgiden eşit yararlanım, üretenlerin üretim sürecini-yaşamı denetleyebilmeleri olanaksızdır.

b) Emek üretkenliği-Teknolojik gelişme belli bir düzeye ulaşmış olmalıdır. bu düzey şu biçimde somutlanabilir; 1) Üretkenliğin, bugünkü 8 saatlik-standart işgünü süresini aşağıya çekecek, dolayısıyla da ÜRETİMCİ İNSANA ESTETİK, BİLİMSEL, FELSEFİ AKTİVİTELERLE BÜTÜNLEŞME OLANAĞI TANIYAN BİR GELİŞME göstermiş olması. 2) TEKNOLOJİNİN, ÜRETİMİN MİKRO DÜZEYİNDE YARATICI, KOLLEKTİF, İNİSİYATİFLİ ÇALIŞMAYA YÖNELİK DEĞİŞİKLİKLER YAPILMASINA OLANAK TANIYAN BİR GELİŞKİNLİĞE kavuşmuş olması. Bilindiği gibi kapitalizmin ilkel dönemleri bant tipi üretim ile karakterizedir. Bant tipi üretim aşırı düzeydeki yabancılaşmanın nedenidir. Bugün ise üretimin yaygın kompüterize karakteri, üretime sokulan yeni enerji kaynakları nedeniyle madencilik gibi kimi üretim dallarının ortadan kalkma eğilimine girmiş olması yeni iş düzenlemelerini olanaklı kılmaktadır. Önceden de belirlemiş olduğumuz gibi kapitalizm de bu tip düzenlemelerle ilgilidir. Ancak bunların, üretimci insana tanıdıkları büyük olanaklarla, yeni üretim ilişkilerinin, yeni insanın çok önemli maddi ön koşullarını oluşturdukları da kesindir. 3) SANAYİNİnin DAHA GELİŞKİN, ÇEVREYİ DAHA AZ KİRLETEN BİR YAPILANMAYA ulaşması. Çevre kirliliğine yol açan binlerce sanayi çıktısının, çevreye zararsız hale getirilinceye dek yeniden ve yeniden üretimde kullanılması olanaklarının elde edilmesi, böylece israfın da önlenmesi. 4) UZUN SÜRE KULLANILABİLİR (DAHA DAYANIKLI) KULLANIM DEĞERLERİNİN ÜRETİLMESİ, böylece daha az ama daha iyisinin kullanılabilmesi. Şüphesiz bu ancak kâra dayalı üretim ilişkilerinin sonlandırılması, bilinçli olarak yaratılan tüketim krizinin engellenmesi zemininde başarılı olabilir. Başarıldığında doğayla daha uyumlu bir toplumsal gelişme söz konusu olabilecektir.

c) Toplumsal işbölümünün keskin sınırlarının ortadan kalkma eğilimine girmesi gereklidir. Bu olgu, aslında, ikinci maddede sayılan emek üretkenliğinin geişim düzeyiyle ilgilidir. Ancak böyle bir gelişme sözünü ettiğimiz anlamdaki koruyucu örgütlenmeye olanak tanıyacaktır. Kısaca, Koruyuculuk için herkesin (belki) daha çok maddi üretimci, ama (en azından) biraz da sağlıkçı olduğu bir duruma olanak tanıyacak gelişmenin ipuçları ortaya çıkmış olmalıdır. Öte yandan üretimin koruyuculuğa olanak tanıyacak biçimde reorganizasyonu, doğrudan doğruya toplumsal işbölümünün keskin sınırlarının kaldırılmasını realize etmeye de yöneliktir.

Toparlarsak; Koruyucu sağlık hizmetlerinin uygulanabilmesi, kitlelerin hastalıktan korunabilmesi için, öncelikle üretim ilişkilerinin meta karekterine son verilmelidir. Üretim ilişkilerinin meta Karakteri TAŞIMADIĞI bir Ekonomik Alt Yapı, koruyuculuğu getirecek örgütlenmenin özü'dür. Bu nedenle, böyle bir öze olanak tanıyan SİYASALLIK (SOSYALİST DEĞİŞİM) TEZAHÜR ETMELİDİR. Böylece Sağlığı Korumak bu örgütlenmenin

İçeriği'ni oluşturacaktır. Kısaca, KORUYUCULUK'UN META İLİŞKİLERİNE SON VEREN BİR SİYASALLIĞIN NESNELLİĞİ ÇERÇEVESİNDE GERÇEKLEŞEBİLECEĞİ DÜŞÜNCESİNDEYİM.

III. Sağlığı korumak için sağlıkçının tarihsel anlamda yadsınması gerekir

Ancak, koruyuculuğun, çalışanların üretim sürecinin yeniden düzenlenmesine katılımı ile gerçekleşebileceği bir toplumsal örgütlenmede, sağlık hizmetinin meta karakterine son verilmiş olmakla birlikte, sağlık bilgisinin kullanımı halen hizmet olmak karakterini koruyacaktır. Sağlıkçılığın ortaya çıkışı ise, daha önceden açmış olduğum gibi, toplumsal işbölümünün ilk kez yaşandığı ilkel çağlara kadar uzanır. Böylece (hasta) insan herşeyiyle sağlıkçının emek nesnesi durumuna gelmiştir. Bu süreç, tamamen insanların öznel duyuş, düşünüşleri dışında gelişen, son derece nesnel bir olaydır. Toplumsal örgütlenmenin toplumsal işbölümüne giden süreci Hekimlik (Sağlıkçılık) mesleğini koşullamıştır. Burada HEKİM OLMA İLE SAĞLIK DÜZEYİNİ ARTIRMA ARASINDA ÇELİŞKİLİ BİR BİRLİK vardır. Üretim sürecinin ilkelliğinde sağlık düzeyinin artabilmesi, sağlık bilgisinin kullanımının Hekimlik olarak örgütlenmesini belirlemiştir. Ancak buradaki çelişki köleci, feodal, kapitalist toplumların sınıfsal çelişkisinin yanında her zaman ikinci planda kalmış bir TABAKASAL ÇELİŞKİ'DİR. İşte, toplumsal ilişkilerde meta ilişkilerine son verilmesiyle birlikte, ÖNE ÇIKACAK olan çelişki de budur.

Sosyalist örgütlenme, klinik hekimliği uygulayan hekimlerle, kendi organizmalarından, organizmaları ile doğanın etkileşiminden tam olarak haberdar olmayan insanların varlığından doğan sakıncaları öne çıkarır. Üretenler, korumak anlamında sağlık bilgisinin kullanımına katılmakla birlikte etkenin organizmalarını etkileme sürecinin bilgisini edinmiş değillerdir. Yüzyıllar boyunca kültüre uzak kalmışlıkları nedeniyle, subjektif yakınmalarının, hastalık sürecinin neresine karşılık geldiğinin, bu anlamda rahatsızlıklarının ve ne yapılması gerektiğinin bilincinde de değillerdir. İşte bu noktada meslek olarak sağıkçılık hâlâ gereklidir. Ancak bu durum, gerek hasta bireyin rahatsızlığını tam olarak dile getiremeyişi, gerekse hekimin tanımadığı hastanın psiko-fizyolojisini tam olarak algılayamaması nedeniyle, karşılıklı bir anlaşmazlığı barındırır. Yani, sağlık hizmetinin meta karakterine son verilen bir toplumsal formasyonda, sorun (gündelik yaşantıda), tarafların birbirlerini yeterince Anlayamaması olarak biçimlenecektir. Bu sorun az önce sözünü ettiğim Tabakasal Çelişki ile doğrudan ilişkilidir. Sorun, sağlık bilgisinin ona ihtiyacı olanlara yabancılaşmış olmasından başka birşey değildir.

Öte yandan, hizmetin koruyuculuğa uygun olarak örgütlenişi, aynı zamanda, Sağlığın Hizmet Niteliği'ni ve Sağlıkçılık'ı ortadan kaldırmaya yönelik gelişimsel bir nitelik de taşır. Özellikle koruyucu faaliyetlerin gelişmesi, üretenlerin üretim sürecini tamamen denetleyebilmeleri sonucu, bugün görülmekte olan hastalıkların çok büyük kısmı asgari düzeye inecek, hastalık profili tamamen değişecektir. Pek çok hastalığın en baştan önlenmesi mümkün olabilecektir. Şüphesiz bu durum biyoloji, fizyoloji, fizyopatoloji, immünoloji gibi yine doğayı emek nesnesi olarak alan temel tıp bilimlerinin ortadan kalkması demek değildir. Aksine doğanın daha ileri düzeyde kontrolu açısından, bu bilimlerde daha hızlı bir gelişim gereklidir bile. Ancak, bu bilimlerin, insanların bazı rahatsızlıkları sırasında başka bazı insanların/meslek sahiplerinin elinde olması durumu ve klinik hekimlik denilen, emek nesnesi olarak üretimci insanın rahatsız organizmasını konu alan Hizmet ortadan kalkacaktır.

Bir insanın organizmasını, bilgisini edinmesi koşuluyla, en iyi yine kendisi ve/veya en yakını tanıyabilir. Organizmada cereyan eden ağrı, bulantı, başdönmesi vb. subjektif bulgular veren olgu ve olayları en iyi insanın yine kendisi izleyebilir. Bunların seyrine en doğru kendisi karar vererek, herhangi bir müdahalenin zamanını en iyi kendisi veya en yakınındaki dostu belirleyebilir.

Üretimin ileri düzeyde kompüterize olması bu durumu daha da olanaklı olarak gündeme taşıyor. Böylece, bir anlamda, toplumdaki hekim-sağlıkçı sayısının artmasıyla, hekimlik mesleğinin eriyeceği toplumsal, tarihsel koşulların ipuçları boyveriyor. Kendi günlük pratiğim içinde, herkesin sağlıkçı olduğu, ama tam da bu nedenle hiçkimsenin sağlıkçı olmadığı bir çağın özlemi içinde olduğumu belirtmeliyim. Böyle bir toplumda kafa ve kol emeği ayrımına dayanan toplumsal iş bölümünün ortadan kalkacağını, üst yapıdaki enine işbölümünün, yani bilimci, sanatçı, felsefeci vb. gibi uzmanlaşmaların eriyeceğini düşünüyorum. Kanımca, maddi spektrumun bir nesnesinde uzmanlaşan ve bu uzmanlaşmayla bir-likte kendisinde bilimci, sanatçı, felsefeci niteliklerini bütünleştiren YENİ İNSAN ancak böyle ortaya çıkabilecektir. İşte bu insan aynı zamanda kendi sağlığından anlayan, onu koruyup, geliştiren, gerekli bilgiye ulaşmanın yollarını bilen ve içinde yaşadığı toplumsal kollektif ile birlikte gerekli müdahaleleri yapabilen bir insan tipi olacaktır. Sağlıkçılığın ortadan kalkışı, ihtiyacı olan herkesin sağlık bilgisinden ihtiyacı olduğu kadar yararlanabilmesi anlamına gelecektir. BİZ BU ÖRGÜTLENİŞE SAĞLIK BİLGİSİNİN AMATÖRCE KULLANILMASI VEYA AMATÖRLEŞ(TİRİL)MESİ DİYORUZ.

Kaynaklar

1) Engels, F Maymundan İnsana Geçişte Emeğin Rolü, (Doğanın Diyaliktiği içinde), Sol Yay Ankara, Üçüncü Baskı, Ocak 1977, Çev: Gelen, A.

2) Belek, İ. Toplumsal Bilinç, Sorun Yayınları, İstanbul, 1 Baskı, Şubat 1991.

3) Malinowski, B. Cultire and Myth, Harcourt, Brace and World Inc., N.York, First Edition, 1962.

4) Malinowski, B. Büyü, Bilim ve Din, Varlık Yayınları, İstanbul, Ocak, 1964.

5) Alexeev, V.P The Origin of the Human Race, Progress Pub., Moscow, 1990.

6) Belek, İ. Yaşayan, Geleneksel Sağlık Uygulamaları İçinde İlkel Bilinç Yapılanmalarının İrdelenmesi, Ankara, Ağustos 1990.

7) Jahoda, G. Psychology and Antropology, Academic Press, London, 1982.

8) İnan, A. Tarihte ve Bugün Şamanizm, TTK Yayınları, Ankara, 3. Baskı, 1986.

9) Engels, F Ütopik Sosyalizm, Bilimsel Sosyalizm, Sol Yay., Ankara, 5. Baskı, 1978, Çev: Ünalan, Ö.

10) Uzluk, F.N. Genel Tıp Tarihi, A.Ü.T.F Yay 1958.

11) Marx, K. Kapital Cilt 1, Sol Yay., Ankara, İkinci Baskı, 1978, Çev: Bilgi, A.

12) Schatskin, A. Health and Labor Power; A Theoretical Investigation, IJHS, Vol: 8, No: 2, 213-234, 1978.

BİR ÜTOPYA - BİR ÜLKE - BİR ANI - BİR DEĞERLENDİRME

İbram ERDEM

"Bu yazı; Fethi Naci'nin Adam Sanat Dergisi 91. Sayı s.12,13,14'teki ***Sessiz Muhalefet*** *adlı kitabıma yazdığı eleştiri sınırlarına sığdıramadığım yazısına zorunlu bir yanıttır."*

BİR ÜTOPYA

Dergilerin eleğinden geçmiş genç bir yazarın yapıtı yayınevlerinin tozlu yerlerinde bekletilmez. Sorumlu sorumsuzlar yarım yıl sonra, "eee... iyi deee... çok çalışmalı... özgünü deee... yine de dursunnn..." demez. Yazar koltuğunda dosyayla bir şey oldukları ilişkileriyle kanıtlanmış, köşeleşmiş birilerinin kuyruğuna takılmaz, kapı kapı dolaşmaz, eşik aşındırmaz... Bu maz'ların hiçbiri yaşanmadan yapıt yayınlanır. EDK (Edebiyat Değerlendirme Kurulu) gönderilen yapıtı hemen ele alır. Dile, yazına, barışa, yaşama, kültüre katkıları göz önüne alınarak bir değerlendirme yapılır. Bu EDK yayın organında yayınlanır. Tüm yargılar metinden alınan tanık parçalarla değerlendirilir. EDK'nın GOG'u (Gönüllü Okuma Grubu) yapıtı okuyan kitle önünde tartışır. Yapıt yaşamaya başlar. Yazar bu kurullarla buluşarak okur önüne çıkar. Yan tutmadan, adam kayırmadan yazara olanak sağlanır. İnsanlar medya, fidye etkisine sokulmadan doğruyla içiçe olur. Yazarın yazı yaşamı alınan tepkiyle belirlenir...

Benim ülkemde bu böyle.

BİR ÜLKE

Bu ülkede ise şöyle:

Yazar iğneyle kuyu kazar. Suyu bir türlü bulamaz. Kaynak sandığı yarışmalara katılır. Yarışmalarda hep aynı üyeler vardır. Bunlar genellikle hiç toplanmadan karar verirler. Seçilecek kişi önceden belirlenmiştir. Özellikle (bir yayıncı etkisi, aktüel dergisindeki değerlendirmeler ve diğer açıklamalar) starlaştırılacak kişiye ödül verilir. Ülke yazınına bir yazar daha kazandırılır.

Bu ülke eleştirmenler konusunda da talihsizdir. Yeteneksiz öykücü, romancı, şairler hiç değilse eleştirmen olmayı yakalarlar. Hiç gelişmemiş bu alanda at koşturmak zahmetsizdir. Başlangıçta işi biraz ciddiye almak yeter de artar bile. Sonra nasılsa her şey iki dudağın arasında sıkışıp kalacaktır. Kaldı ki, bir de "Bir kaç kitap çıkarıp Bodrum'da 6 ay tatil yapıyorum." gerçeğini yakalamışsa eleştirmen elbetteki her adımını bunun matematiğine göre kuracaktır.

Ne diyordu eski Ankara valisi: "Komünist rejim gerekiyorsa onu da biz yaparız." Bunlar da "öykücü, şair vb. gerekiyorsa biz yaratırız." havasıyla bizim valiye taş çıkartıyorlar.

BİR ANI

Unutkanlığın etkin olduğun bir toplumda dünü bile anımsamak çok güç biliyorum. Ama on yedi, on sekiz yıl önceydi. Erol Toy'la May yayınlarına uğramış, diğer yapmayı dilediklerimi de gerçekleştirmiştim. Taşraya dönecektim. Koltuğumun altında beş dosyayla 100 soruda dizisini tümden almak istiyordum. Bir de **İnsan Tükenmez** (1956), **Gerçek Saygısı** (1959), **On Türk Romanı** (1971) kitaplarını yazan eleştirmeni tanımak istiyordum.

Beni götüren arkadaş "öykücü" diye tanıtınca nasıl kızardığımı utancı yaşayanlar bilir. Fethi Naci'nin gözlüğünü takıp şöyle dosyaları karıştırması da yüzyıllık zaman gibi gelmişti bana. Değerlendirmesi benim için önemli olan bu kişinin **Yansıma**'daki öykülerimi okuduğunu, dosyalarında yüklü olduğunu söylemesi beni nasıl gönendirmişti. Bu sevinç içinde almak istediğim kitapları güç bela söyleyebilmiştim. En güç yanı da kitapların parasını "taşraya" gidince gönderebileceğimi belirtmem üzerine, öykücülüğümü beğendiği için mi yoksa **taşralıya** güvendiği için bilemem; "Tabi," demişti, pos bıyıklarıyla sözcükleri örterek.

Sonra her anımsadığımda bu insanı, güvenini abartarak herkese anlatmıştım. Aslında övdüğüm beni öven eleştirmen Fethi Naci'ydi. Şimdi onun yayıncı Fethi Naci olduğunu çok iyi görüyorum. Teşekkür ederim güvenine ve kazandırdığın kitaplara sayın yayıncı Fethi Naci.

BİR DEĞERLENDİRME

Bu ülkede ne kitleler ne de onların sözde temsilcileri hesap soramamıştır. Hâlâ soramıyor. Sorulacak. Kitlelerin hafızası silindi. Medyayla boyandı, karıştırıldı. Ama yazı karalanamayacak, kalacak... Gerçek insanın öz malı olacaktır.

Bu ülkede ne edebiyat, ne tarih, ne ekonomi halk için olmayacaktır. Olamayacaktır. Kültürün sık dokunamadığı; kültürel geleneğin bağlarının kurulamadığı böylesi ortamlarda Apdurrahman Çelebiler gaklayıp geçecektir. (Binlerce yiğit, binlerce temiz insan, binlerce değer sizler için ve sizleri doğuran Anadolu için çok yazık oldu. Daha çok çok da olacak, unutma...)

Dün A diyen bugün Z demeye başlamıştır. Özellikle aydınlanmanın (solun) hedef olarak seçildiği ve susturulduğu bu ülkede karşıtlıkları yaşamak da çok olağan hale gelmiş hatta medyanın etkin modası olmuştur. Bu bir kolaycılıktır.

Eleştirilerini sevgiyle okuduğum Fethi Naci'nin birdenbire "Türkiye'de roman yoktur." yargısını sunması da

EZİNCİN YÖRESİ

Sizin oralarda çiçekler toprağa gölge düşürür
Ya da bir yaprak rüzgârla gökleri bölüşür
Bizim buralarda barutlar ekilir toprağa
Kanın gölgesi hışım gibi iner
saklanmaz kan, ne bir bohça kefenle
ne bir avuç aminle

Sizin evlerinize sabah ezanlarla gelir
Ne bileyim şafaklar ayaklanır
Nağrası duyulur simitçinin ve gazetecinin
Saatler çalar örneğin
Artık suyun alkışlandığı yerde esneme biter
Çocuklarsa usulca öpüşlerle çözülür güne
Radyonun sesiyle buharı karışır çaydanlığın
ve beleşten ışığa yenilir bazı pencereler

Bizimkilerde kapılar yumruklanır
Telaşın öncülüğünde kaygılar çöreklenir
Yapışırkıyamet çığlıkları dudaklarımda
İçtiğim nar suyu değil Rüstem
kar suyu
Ağıtlar ölçmek körpelere öyle zor ki
öfkeler ayazlatıyoruz onun için testilerde
hem gündüzlerde hem de gecelerde

Işık çönmez buralara
Umut dernlenir dört öğün
Açlığı yürekle doyurur, türkülerle ağırlarız
düşler alazlanır, yaşamak illa ki akranımızdır Rüstem
ve yürek inadına kıblemiz
küfürler ortağımızdır bizim

Sizin oralarda
Şeftaliler sararır
Ağustosta incirler düşer yere
Bizim buralarda
Her mevsim meyveler düşürülür yere
hem de kaç kere

Raziye CERİT

bu kolaycılığın ürünüydü. Bu köylü (taşralı değil) kurnazlığı ilk bakışta zekice gibi görünebilir. Yayıncı Fethi Naci'yi haklı görmemek olanaksız. Ama eleştirmen Fethi Naci için bu kolay bir yoldu. (Bu yollar Bodrum'da altı ay tatil yapmak için kaçınılmazdır.)

Fethi Naci bu kolay yolu sürdürmeye devam ediyor. **İnsan Tükenmez**'in **Gerçek Saygısı**'nın, **On Türk Romanı**'nın titiz eleştirmeni bugün Humeyni'ye yakışır bir tavırla fetva veriyor. "Zorla okuduğu, sabrederek" okuduğunu söylediği öykülerime "Çoğu berbat, çoğu sıradan..." diyerek. (Yazar İstanbul'u gördüğümüz, yaşadığımız ve izlediklerimizle anlatmış. Kendisine 1943 yılını anımsatmış Eeee...) Oysa ne diyor "çağdaşımız Montaigne"; "Bütün toptancı yargılar yanlıştır." Sayın Fethi Naci, bu toptancı yargılara ne gerek vardı? (Yine de Fethi Naci'nin elli yıl önce N.S. Örik ile yaşanan tatsız anıyı ben kendisiyle on sekiz yıl önce yaşamadığım için sevinçliyim.)

"Eleştirmen yazarı ille de beğenecek." diye bir yasa yok yeryüzünde. Ben yine de Fethi Naci'nin bu toptancı yargısını benimsiyorum. Sayın Naci böyle düşünüyor olabilir. (Keşke kolaya kaçmadan **berbatlıkları** gösterseydi de kendisini rahatsız etmeseydim bir daha.)

Bunlara karşın "palavra" suçlamasını anlayamadım. Türkçe sözlükte palavra: 1.argo, inanılması güç, yüksekten atarak söylenen abartılı söz. diye açıklanmış. Bu nedenle hangi palavraları atmış olduğum da açık değil.

Sayın Fethi Naci sizi gerçekten rahatsız eden nedir? (Bu soruyu yazımı okuyan herkes soracak sanırım. Ya da ben ikinci, üçüncü baskıyı mı yapacağım?..)

Sayın Fethi Naci ben öykü yazmaktan dolayı derecesiz mutluyum. **Sessiz Muhalefet** kitabı da tüm kitaplarım gibi güzel duyguları ortaya çıkarmak isteyen bir çığlıktır.

Plansız ekonomi İstanbul'u Anadolu'ya fethettirmiştir. Anadolu aydınının, artık, öyküdeki gibi bir düşüncesi yoktur. Bilesiniz ki, Anadolu aydını sizleri kurtarmayacaktır...

Yazınızdaki son örneğinize de bir söz: Taşralı öğretmen Fakir Baykurt'a otuz beş yıl önce birincilik ödülü verenlerle bugünkü medya fırtınasına eğilenleri yanyana getirmemeliydiniz. (Yarın size soracaklar bu yıl Sait Faik Öykü Ödülü'ne değer yapıt bulamamanızın hesabını. Yoksa katılan tüm yapıtlar **Sessiz Muhalefet** gibi **berbat** mıydı?)

O gün gelecek; eleştirmenler, tarihçiler bu ülkedeki darbelerle susturulmuş, yönlendirilmiş insanın, darbelerle kanatılmış kültürün, darbelerle bağları koparılmış yazının ve bu zavallı toplumun kanını kimin emdiğini, kimin edebiyat diye neleri yutturduğunu yazacak..

Hiçbir "berbat" yazın ürünü araya gitmeyecek.

"Yaşasın edebiyat!"

EDEBİYAT ELEŞTİRMENİ

Osman BOLULU

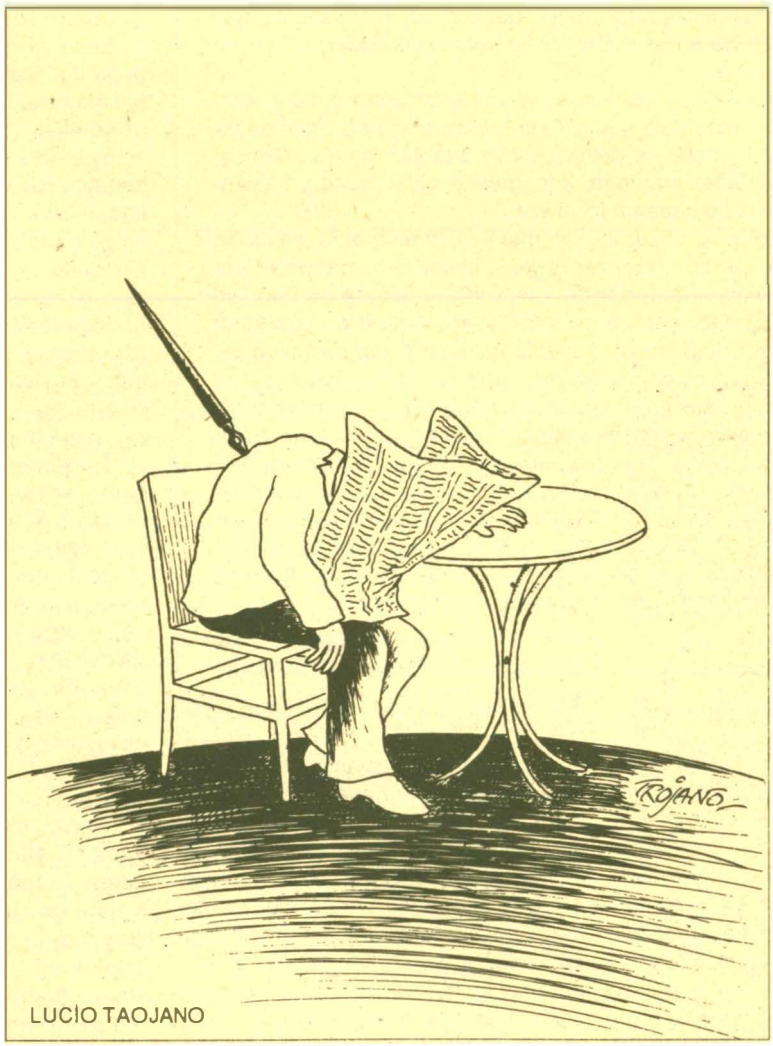

LUCİO TAOJANO

Bay eline almış kalemi; eleştiri kuramları üzerine okuduklarının şablonlarına uyup uymadığına bakarak değerlendirmeler yapıyor. Çeşit çeşit eleştiri kuramı var. Bir yapıtın, ille de bunlardan birine uyması gerekli mi, bunu düşündüğü yok. Ölçüsü, kendi boyu nereye kadar yeterse, ona göre kestirip atıyor. Bayımızın şablonlarına sığmadı mı yandı gitti edebiyatçı.

İleri sürülen sanat kuramları da birer görüştür: Belli bir dünya anlayışına, onu ortaya atanın düşüncesine dayanır. Salt bunlara göre mi sanat ürünü yaratılacak? O zaman, sanatın sınırları daralmaz mı? Nerde kalır sanatın ve sanatçının özgürlüğü?.. Giderek tek tip sanatçı üretip edebiyatı tıknefes bir duruma düşürmez miyiz? İlle de bay eleştirmenin istediği biçimde olacakmış sanatçı!...

Belli görüşlere, belli kuramlara göre eleştiri yapılamaz mı? Yapılır elbet. Ama kendi dışındakileri yok saymadan olur, bu iş. Kendi tutumlarının, değerlendirmelerinin neden üstün olduğunu, karşılarındakileri, neden beğenmediklerini belirterek becerebilirlerse bu işi, kendilerine saygı duyulur.

Eleştiri adına kaleme sarılanların bir türü daha var: Nerede, kimin yayın organında yayımlayabileceklerse, o görüşe yanlar. Oysaki edebiyat eleştirmeni de bir dil ve düşünce işçisidir. O da bir sanatçıdır. Her sanatçı gibi özgürdür. Belli görüşlere sığınan kişi, nasıl sanatçı olabilir? Sanatın bağımsızlığını nasıl koruyabilir?

Eleştiri yaptığını sananların kimisi, her şairin ayrı bir kişilik olduğunu düşünmeden, bir şairi, diğeriyle karşılaştırarak yargıya varmak istiyor. Ne sakat yöntem! Kimi zaman da, ya dün ya bugün baz alınarak zaman dilimlerinin öznel koşulları gözden kaçırılıyor. Bir şairin bütün şiirlerinde aynı yetkinlik aranıyor. Bu, bir şairi, tek şiiriyle kötülemekten daha büyük kötülük! Kabul edemedikleri bir şey daha var: Birine şair dediler mi, eleştirmenlikleri güme gidecekmiş saplantısına düşüyorlar.

Son yıllarda belli çevreler, daha önce önemsemedikleri edebiyat alanına da el attı. Sanatı, sanatçıyı kendisine çekmek, kendi istediği biçime sokmak için çaba gösteriyor. Amaçları, sanatı güdümlerine alarak istedikleri anlayışta insanın, kafa yapısının oluşmasının temelini atmak. Eleştirmenliğe soyunanlardan kimileri de bunların dümen suyuna kaptırmış, kendini, kendisinin de bir kişilik olduğunu düşünmeden...

Belli bir merkezdeki dergilerin ve sanat adamlarının çoğu, kendi dışlarındakileri görmek, değerlendirmek eğiliminde değil. Varsa da yoksa da kendi asartıp beserttikleri sanatçıdır. Diğerlerini, gözardı ederler. Sanatın, edebiyatın kendi tekellerinde boy atmasını isterler. Bir eleştirmenin böyle bir tutumu görmeyerek böyle bir tutumun tuzağına düşmesi, onun eleştirmenlik bağımsızlığına gölge düşürmez mi? Nasıl güvenebiliriz, böylelerinin yargılarına?

Hele bir türü var ki bunların, içler acısı. Salt dostluk adına ya da nefretine göre görüş(!) belirtir. Mevsimlik duyguların rüzgarına bırakmıştır kendini. Yazdıklarının kendi onurunun belgesi olacağının farkında değildir. Adı geçsin, yeter onlar için. Eleştir-

YENİ DÜŞÜNCELER

Bugün evrene baktığımda, yükselti ve çökelti, derinlik ve yükseklik, iniş ve çıkışlardan oluşan bir yasanın hakim olduğunu görüyorum. Doğaya bakınız: En derin denizler, en yüksek zirvelerle bir dengelenme içinde.. Kızgın bir günün ardından, yağmur, sel geliyor. Toplumlara bakınız: Bazılarının zenginleşmesi, diğer bazılarının yoksullaşmasıyla doğru orantılı olarak görünüyor. Dostluklar ve düşmanlıklar, aşklar ve nefretler yanyana, içiçe..

Düzenli ve istikrarlı olan tek şey, dünyanın şaşmayan düzeni.. Geceyi gündüz, baharı yaz, yazı güz ve kış izliyor. Evrende dairesel bir dönüş hareketi var ki, belki de pekçok sırrın anahtarı orada.. Güneş, dünya, ay ve gezegenler arasında, kasırgaların oluşumunda, salyangozların kabuklarında bu yasanın izleri var.

Evet, eşitlik, özgürlük, huzur mükemmel bir özlemdir ama, yaşanan gerçek, yalnızca bu ve buna benzer şeyler.. İnsanların ve toplumların esin, zekâve deneyimlerinden oluşan sanat, bilim, felsefe de tüm bu gerçekleştirmek gibi.. Değişen ve gelişen hayata karşı çıkanlara karşı çıkmak, lâik ve özgür düşünceye, yaşama hakkına sahip çıkmak gibi.. Bilime, akla, demokrasiye ve hoşgörüye yaşam hakkı tanımak gibi.

Donmuş gerçekler, alışılmış çözümler yok belki, fakat halihazırda oluşmakta olan gerçekler, verilmekte olan mücadeleler var.

Çalışmak, çok ve bilinçli çalışmak, duyarlı olmak, güçlerimizi, birikimlerimizi birleştirmek zorundayız.. Dünyamızın ve ülkemizin geleceği için.. Sağlıklı bir dünya, gelişmiş bir yurt için.. Haksızlıklara karşı mücadele, yanlışlara karşı savaşım, tuzaklara karşı tedbirlilik için.. Bölünmez bütünlük, çağdaşlık, iyilik doğruluk ve kardeşlik, barış ve mutluluk için, yükselmek ve ilerlemek için... Daha yapılacak çok şey var..

Zeki Yusuf BORAZAN

menin de bir sanatçı olduğunu, yarın, yazdıklarının teraziye konacağını, buna göre hakkında yargı biçileceğini, hiç mi hiç, hesaba katmaz. Bilmem, bunlara eleştirmen nitemini yakıştırmak yerinde midir?

Kimileri de **"eleştiri", "yorum", "inceleme", "tanıtma"** kavramlarını birbirine karıştırır. Birisi hakkında bir şey yazdı mı eleştirmen olunacağını sanır. Bir yapıtın tanıtımını yapmak, bir yapıtı incelemek, bir yapıt üstüne yorumlarda bulunmak da birer sanat çalışmasıdır, değerlidir. Ama bunlar birer eleştiri değildir. Ustası, bu kavramların tümünü de içerecek biçimde eleştiri yapabilir. O başka! Ona, saygı duyulur ancak.

İyi bir eleştirmen, sanat antrenörüdür. Kolay mı sanat antrenörü olmak? Edebiyat eleştirmeni dilde, edebiyat bilgi, kural ve yöntemlerinde edebiyatçıdan daha yetkin, dünyası daha geniş; görüşü, en ince noktalara işleyen birisi olacak ki, sanatçıya antrenörlük yapabilsin...

Eleştirmen olabilmek için; dünyadaki sanat kuramlarını, bunların evrelerini, kapsam ve etkilerini bilmek, Türk edebiyatındaki yansımalarını saptamak; sanatın ve sanatçının kendisini ve çevresini değiştirmek üzere yarattığı ürünü; çağının ve içinde bulunduğu toplumun gereklerine göre -estetiği gözardı etmeden- yaratabilip yaratamadığını inceleyebilmek; bunları başarabilecek bir yeteneğe, zengin bir kültüre sahip olmak gerekir. Eleştirmen sanatçıdan daha çok okumak, daha çok çalışmak, daha geniş alanda araştırmak, çeşitli ölçütleri kullanmak, incelediğini sıkı bir elekten geçirmek zorunda olan kişidir. Yargısını verirken bin kere korkmalıdır. Sanatçı kadar özgür değildir o. Sanatçıdan daha çok denetim altındadır. Çünkü yargılarının doğru olup olmadığını görmek için, baz alınacak bir sanat yapıtı vardır ortada. Yapıtla onun yargısını karşılaştıracak, irdeleyecek, aklın terazisine vuracak okuyucu vardır. Öte yandan zamanın eleğinden geçecek yapıt için **"yaramaz"** etiketini basmış olmanın ağırlığı, eleştirmenin omuzlarını çöker-

tir. Şimdi adı büyük eleştirmene çıkmış kimilerinin, vaktiyle Orhan Veli'ye, Melih Cevdet'e **"şair değil."** dediklerini anımsıyorum da, bu tip eleştirmenlerin doğru yargılarından (!) bile kuşkulanıyorum.

Canım, sanatçının istediğini yazma özgürlüğü var da, eleştirmenin yok mu diyemeyiz. Sanatçı, yapıtıyla ya kabul görür ya da heveslerinin köpüğü uçunca silinip gider. Sanat piyasasında bulamazsınız onu. Onun ettiği kötülük kendisinedir. Eleştirmenin ki öyle mi? Eleşirmen, niteliksiz bir sanatçıyı övmekle hem sanatçıyı cılızlığa kilitlemiş hem okuyucuyu yanlışa itmiş, ayrıca toplumun kafasının yanlış yönde gelişmesine neden yaratmış olur. İyi sanatçıyı, doğru algılayıp doğru değerlendirmemişse ya da kısır görüşlerinin etkisiyle sanatçıyı değerinden aşağıda görüp sanat alanından çıkarmışsa, eleştirmenin suçu, bin kez daha büyümüş olmaz mı?..

Eleştirmenler, bir anlamda dergilerin, yayın organlarının kapılarını açan ya da kapatan kimselerdir. Onların yargılarıdır; genç insanların önünü açan, genç insanları küstürüp edebiyat alanının dışına iten. Giderek yayın organlarının niteliksiz ürünlerle dolmasına, okunmamasına neden olan. Bir şirketin ücretli kapıcısı olmakla güzelliğin mihmandarı olmak, eleştirmenin kendi elindedir: İki kapıcılıktan biri; beğenen, beğendiğini alsın!..

Sanat eleştirmeni, sanatın peygamberi gibi büyük, güvenilen, çapı geniş, yüreği darlıktan uzak, gönlü kinlere kapalı insandır. Kimseye aldırmayacak kadar dikbaşlıdır, gerçek eleştirmen: Korkmadan, yılmadan söyler gördüklerini. Yargılarını aklın terazisine vurur, sanatın tezgahında erişler, arkaçlar; güzeli, iyiyi, doğruyu dokur büyük eleştirmen. Eleştirmen yanılmaz mı? Olabilir. Ama yanılgısını kanıtlayacak, temize çıkaracak yanıtları bulunmalı ve bunlar verilere dayanmalı. Onun küçük duygulardan uzak olduğuna, belli görüşlere tutsak düşmediğine inanarak saygı duymalıyız kendisine. Eleştirmen; denize düşmüş dostuna ahbabına cansimidi atan gemi tayfası değildir. Bütün insanları, bütün sanatçıları, sevecenlikle yüreğine konuk edebilecek boyutsuz bir yayladır.

İNSANCIL'A MEKTUP

FETHİ NACİ'CE FETHİ NACİ

Ali KURT

Kırkından sonra Kapitalizm'i öğrenen eleştirmenimiz gün geçmiyor ki bir kaç kişiyi ezmesin. Nasıl olsa sistemin bozukluğundan yararlanarak bir mevki edinmiş. Tüm eleştirmenler böyle mi? Hayır. Neden böyle değil? Çünkü onlar insanı, insani yönden eleştiriyorlar. Sakın ki, "ben nasıl eleştiriyorum" diye sormayın sayın Fethi Naci! Siz sadece yazdıklarınızla değil, davranışlarınızla, bakışlarınızla da bir bütünsünüz. Ama o eleştirmen yanınız sizi çok etkilemiş olmalı ki, sokakta bile eleştiriyi yapıştırıyorsunuz. İnsanın esas işi neyse ona dönmesini söylemişsiniz, Bayan Erbulak için. Siz niye esas mesleğinize dönmüyorsunuz? Hem merak ettiğim bir şey var: Neden bir kaç yerde birden yazmayı düşünen siz, son çaresi bir gazetede çalışmak olan bir Bayan'ı engelliyorsunuz? Bir kişi yazı yazmak istemişse esas mesleği ile ne ilgisi olabilir? Gazete de çalışmak isteyen bir bayanın esas mesleğe dönmesini gerektiren ne olabilir? Konu sadece bu değil aslında, bir kaç tane var. Epey zamandır yazmak istedim. Eleştirilerinizi okuyorum, ama yazdıklarınız; benimseyemiyordum. Birkiye'nin **Son Yemek** isimli kitabı için kullandığımız ifadeler hiç de bir eleştirmenin ağzından çıkmışa benzemiyordu. Kıskançlık da olamaz, düşüncesindeyim. Peki o zaman neydi bu eleştirilerin altında yatan? Hem sonra, neden hep olumsuz eleştiri? Kendi kitaplarınızda yazdıklarınızdan da hatırlıyorum: Hep kavga yapıyorsunuz...

Örneğin; Memet Fuat'la.

Herkesin ortak bir düşüncesi oluştu artık: "Fethi Nacice Eleştiri" Toplumdan ayrılmak hata yapmadığınız anlamına mı geliyor? Toplumla beraber gitmek hata yaparsınız anlamına mı geliyor? Eleştiride eleştirmek var ama, destekleyici bir eleştirmek olmalı, köstekleyici değil. Yeni şair adaylarının yazdıklarını öyle eleştiriyorsunuz ki Memet Fuat'la beraber, en azından ben bir daha size şiir göndermem. Çok iyi mi yazıyorum? Hayır. O zaman? O zamanı, bu zamanı yok! Eleştiri, gelecekte iyilerin yetişmesini destekleyici nitelikte olmalı. Ha bir şey daha söyleyeyim: Benim şiirlerim çok kötü olsa da bakınız Sennur Sezer ne yazmış: "Kendiniz olduğunuz şiirlerde daha başarılısınız. İnsanın Tanrıyı anlatması, Tanrı olması ilginç. İyi de bir okuyucu olduğunuz kesin..." Bunlar moralimi düzeltti o kadar... Gerçektende iyi bir dergi okuyucusuyum. Sizi şahsen hiç görmedim. Yıllardır bu dergileri sürekli okuduğumdan artık hepinizle samimiyim, hepinizi çok iyi tanıyor gibiyim. Üstelik daha 23 yaşındayım.

Diyeceğim şu sevgili eleşirmenim: Biz sizlerin eleştirileriyle yetiştik ama, sizler olmadık. Neden? Çünkü, bizler biz olduk. Her birimiz ayrı bir biz. Değişmesi gereken sizdiniz. Değiştiniz de... Engin Ardıç, bir iki laf geveler, birkaç kişinin akşamını zehir eder yasadışı TV'de, ertesi günde bilmem hangi BUTİK'ten giyinir hava atar: "Eskiden insanların giyecek elbisesi yokmuş. Blucinler herkeste bulunmazmış..."

Oysa, eskiden dediği, sanırım kendisinin gençlik dönemindeki bu aydın tabaka; kırkların kuşağı. Bu kuşak bir kaç kuruş için beynini satmıyordu, kişiliğini çelişkiye düşürmüyordu herhalde!? Sevgili Uğur Mumcu'nun bir sözü var: "Mehmet Barlas başlamış olduğu çemberi tamamlayıp ilk noktasına geri geldi." Cumhuriyet'te çıkmıştı ama, tarihini hatırlamıyorum. Neden sizi eleştirirken bu dönekler çıkıyor karşıma? Çok pişman olduğum bir şey daha var: Zülfü Livaneli için ne protestolarda bulunmuştuk, ne olaylar yaşamıştık! Ya Cem Karaca için? Bizler onların ismini öğrendiğimiz için siyasi şubelere kadar gittik. Benim gibi birkaç geri zekalı da, yıllardır okulda takıntılı kaldı. Yedi yıl oldu halen bitiremedim. Neden? Düşüncemden taviz vermediğim için!..

Biz yeni yetmeler eğerki sizleri pek dikkate almıyorsak, bunun sorumlusu sizlersiniz. Kendiniz ettiniz, kendiniz buldunuz. Benim sizi eleştirmem bile çok anormal. Ama siz, benim seviyeme aşağı inişe geçiyorsunuz, o yerlerinize de talip oldukça fazla. Çırpınmanızın faydası yok. Bari birkaç kişinin ekmeğiyle oynamadan gidin gittiğiniz yerden.

Şunu da söylemeden edemeyeceğim sevgili eleştirmenim:

Çağımıza, hangi yetkili ölmüşse onun damga vurduğunu söyleyen dönüklerin dediğinin aksine, esas damgayı bu dönekler vurdu. Çağımız dönekler çağı. Umutluyum ama gelecekten! Bu gençler yeni bir nesil çıkaracaklar ortaya. Sizin ve o zihniyetin gitmesini bekliyorlar.

ŞİİR HUKUK İLİŞKİSİ (*)

Özgül F. TAMER

Sayın Tevfik Taş;

İnsancıl'ın Mayıs sayısındaki "Şiir ve Hukuk" adlı yazınızı, daha doğrusu önceden **İnsancıl Kültür Hareketi**'nda sunduğunuz bildirinizi okudum. Siz bu bildiriyi okurken orada olmak ve söylemek istediklerimi karşılıklı tartışmaya açmak isterdim. Bu mümkün olmadığı için, yazınızın bana düşündürdüklerini ve tepkimi böylece belirtmek ve **İnsancıl** sayfaları aracılığı ile konunun diğer ilgililerine ulaşmak istiyorum.

Öncelikle, şiir ve hukuk gibi pek ilgisi olmayan iki kavramı neden yanyana getirdiğinizi ve bu ikisinin ilişkilerini tartışmakta ne yarar gördüğünüzü anlayamadım. Bu ilişkinin tartışılmasına karşı olunamaz elbet. Ancak tartışılırken gerekli araştırmaların da yapılması gerekir. Biyografisini yazarken hukukçu olmadığını, hukukçu olmak da istemediğini hatta hukukun olmadığı bir dünya istediğini belirten bir insanın hukuk kavramına niçin bu kadar karşı olduğunu ve bu dediklerini yazarken hukuk kavramı hakkında neler bildiğini merak ediyorum doğrusu.

Yazınızda belirttiğiniz gibi, hukuk ve şiir arasındaki ilişkide elbette şairin hukukçu olması beklenemez. Zaten olması ihtimalini düşünmenin anlamı ne olabilir ki? Tabii buradan hukukçulardan kesinlikle şair çıkamayacağı sonucuna varılamaz... Kaldı ki hukukçu olan şairler de vardır. Ayrıca ille de ilişkilendirmek gerekirse, şiirin tıpla olan ilişkisinde şairin doktor almasını bekliyor muyuz?

Ayrıca, "Adalet mülkün temelidir" sözündeki "mülk" sözcüğünün "mal/varlık/servet" değil "hak" anlamına geldiğini size hatırlatmak (bunu bilmediğinizi düşünmüyorum) ve bu sözle ilgili yorumlarınızı anlayamadığımı da belirtmek istiyorum.

Anladığım kadarıyla siz, hukuk düzenine ve yürürlükteki yasalara karşısınız. Ancak hukuk kavramı bunlardan daha genel ve soyut bir kavramdır. Yasa ile hukuk kavramlarını birbirine karıştırmak da büyük bir yanılgıdır. Köhne bir hukuk düzeninin yarattığı anlamsız ve gereksiz işlemlerle, hukukun değil toplumsal yaşamın gerektirdiği belgeleri de birbirine karıştırdığınızı düşünüyorum. Bir de yazınızdaki ".....şiirden çok trafik ışıklarının kırmızı-sarı-yeşil renklerinin tehdidi düşer" sözünüzü bir türlü anlayamadım. Buradan da trafik ışıklarına muhalif bir anlam çıkmıyor değil mi?

İnsanların hukuk devleti maskesi takan devlet tarafından ezilmelerinin, sorgusuz-sualsiz öldürülmelerinin, işkence görmelerinin, burjuva iktidarlarının yasaları sömürüyü arttırmak için kullanmalarının sorumlusu hukuk kavramı değildir. Bütün bunlarla savaşmanın yolu da hukuksuzluğu savunmak olamaz.

Hukuk en genel anlamda, toplumsal yaşamın doğurduğu kurallar bütünüdür. Arapça kökenli "hak" sözcüğünün çoğulu olarak "haklar" anlamına gelir. Hukuk, bireylerin kendi aralarındaki ve toplumla olan ilişkilerinde bir normlar düzenidir. Hukukun toplumla olan ilişkisi, doğasal düzenin gereği olarak, belirli bir insan grubunun düzenli bir toplumsal bütüne dönüşümünde, grup içinde kendiliğinden oluşan bir yaşam düzeninin gelişimiyle başlar. Bu niteliği kazanan fakat hukuk düzeninin henüz oluşmadığı toplumlarda (sosyal düzende) hukukun oluşumu, grubun ilk aşamada sosyal düzen olarak biçimlenmesinden sonra başlar. İkinci aşamada ise, kural koyan ve uygulayan organların belirlenmesi ile oluşan normatif düzen ile sosyal düzen bir hukuk birliği niteliği kazanır. Hukukun amacı, toplumda düzen sağlama işlevi ile insanın mutluluğunu gerçekleştirmektir. Düzen sağlama işlevi, hukuk düzenine herkesin uyması ile oluşur. Bu uyum sadece hukuka özgü maddesel yaptırımlarla sağlanmaz. Hukuka uyum ve saygınlık kazandıran güç, hukukun üstünlüğü ve tüze (adalet) ilkeleridir. Dolayısıyla insan varolduğu sürece, siz istemeseniz de hukuk varolacaktır.

Burjuva hukuk fakültelerinde eğitim almış hukukçular hakkındaki sözlerinizi (burjuva düzeninde yaşadığımız ve onun fakültelerinde okuduğumuza göre, siz aksini söyleyene kadar bu sözleri bütün hukukçulara söylenmiş olarak alıyorum) de üzüntü ile karşılıyorum. Hukukçu ve aydın kimlikleriyle toplumumuza ışık tutan Velidedeoğlu'na, Aksoy'a, Apaydın'a, Çelenk'e ve Mumcu'ya ve diğer isimsiz yiğit hukukçulara rağmen nasıl böyle genellemeler yapabildiniz anlayamıyorum. Yapabilecekleri onca para getirerl iş varken Anadolu'nun çeşitli ilçelerinde birçok sosyal güvenceden yoksun, birçok yerde can güvenliği bile olmadan üstelik komik maaşlarla çalışan hakim ve savcıların; YÖK'e rağmen bilimi yüceltmeye çalışan öğretim üyelerinin; yasal hukuksuzlukları savunmaları ve hukuka inançları ile direnen avukatların yani tüm iyi hukukçuların adına, bir hukukçu adayı olarak size tepkilerimi sunuyorum.

Böylece şiir-hukuk ilişkisi tartışmasına yeni bir bakış açısı getirmeye çalıştım. Umarım bu yazının yayınlanması mümkün olur ve tartışmanın boyutları genişler. İnsancıl okurunun duyarlılığı da bir kez daha gözler önüne serilmiş olur.

Sayın Taş; sizi ve tüm İnsancıl emekçilerini sevgiyle kucaklıyorum.

MERHABA!

(*) Yazı başlıksız geldi. Yazıya bu başlığı uygun bulduk.

NİCE GÜNLÜĞÜ

Fatma KETHÜDAOĞLU

20 Aralık 1992 Pazar

On yıldan bu yana ilk kez Türk Havayolları ile uçacağım, çünkü Air France'ın ve öbür havayollarının Nice'e doğrudan giden uçağı yok. Aktarmalı gitsem yol iki misli uzun üstelik bu yıl çok yorgunum, Paris'de Charles de Gaulle havalimanında o perondan bu perona otobüslerle koşuşturacak halim yok. İlk yapıldığında hemen hemen bizim Yeşilköy'deki binalar büyüklüğünde olan bu havalimanı gitgide New York'un Kennedy havaalanına benzedi.

Amerika ve İsviçre'ye gidecek emeklilere indirim uygulayan THY, bunu öbür Avrupa ülkeleri için yapmıyor. Bilet fiatlarını nasıl saptamışlar anlaşılır gibi değil. Örneğin Nice Paris ya da Zurich üzerinden gitseniz yol Nice'e doğrudan uçuşun iki katı olduğu halde aynı ücreti ödüyorsunuz, bu durumda aktarmasız gidenlere büyük bir haksızlık yapılmış oluyor.

Neyse ki uçak tam saatinde kalktı ama birkaç dakika sonra da durdu. Kaptan pilot, motorlarda yeni bir kontrol gerektiğinden biraz gecikeceğimiz için özür diliyor. Ben "Tamam yine eski numaralarına başladılar" diye düşünürken havalanıyoruz.

Aman yarabbi hostesler ne kadar nazikleşmiş, ne güler yüzlü olmuşlar. Önce gazete dağıtırlarken bana gelene kadar biten Cumhuriyet gazetesini, ben öbürlerini okuyana kadar bitirenlerden alıp getireceklerini söyleyerek içimi rahatlattılar ve kısa sürede sözlerini yerine getirdiler.

Yemek öncesi içki servisi başladı, meyve suyundan, kola ve maden suyundan çeşitli marka viski ve konyağa kadar her şey var. Ardından yemek geldi, eskiden soğuk ve baştan savma olan yemekler de değişmiş. Nefis bir omlet, kapağını açarken nerdeyse elim yanacak, öylesine sıcak... Tekelin en iyi şarapları ya da yerli yabancı başka içkiler eşliğinde kaz ciğeri, tereyağ, peynir, yeşil ve siyah zeytin, tatlı olarak da ufak bir tadella... Daha sonra da kahve ve yine içki ikramı, bu kez bir kadeh Fransız konyağı içtim.

Kaptan pilot kalkıştaki gecikmeyi yolda giderdi, tam zamanında Nice havaalanına indik. Benim arkadaşlar yaz kış hafta sonlarını Sirol'de geçirdiklerinden Louise'in kızı Agnès buraya kadar bir saate yakın süren bir yoldan beni karşılamaya gelmiş, bebekliğinden ben onu az kucağımda taşımamıştım, şimdi de o beni ve dolaşım bozukluğu nedeniyle araba kullanamayan teyzesini arabasıyla taşıyor. İstanbul'dan ayrılırken hava biraz pusluydu, burası ise sanki ilkbaharı yaşıyor. Masmavi bir gökyüzü ve ışıl ışıl bir güneş dalgasız dümdüz uzanan azür rengi deniz, uçuşan iri, bembeyaz bembeyaz martılar, tertemiz, bol oksijenli, çiçek kokan bir hava...

21 Aralık 1992 Pazartesi

Sabah ilk işim Nice Matin'i okumak oldu, uzun yıllar önce gazeteleri gece okumak alışkanlığım yüzünden bir daha ele geçmeyecek bir fırsatı kaçırmıştım. Kısa bir süre için Nice'de bulunan Panait Istrati'nin eşi o gün kocası hakkında bir konferans verecekmiş. Ben bunu akşam iş işten geçtikten sonra öğrendiğimde öylesine üzüldüm ki, bu kötü huyumu değiştireceğime dair kendi kendime söz verdim. İstrati'yi günümüzde tanıyanların azaldığını sanıyorum, öğrencilik yıllarımızda Fransa'da Romain Rolland'ın elinden tutup gün ışığına çıkardığı, Türkiye'de de rahmetli Yaşar Nabi Nayır'ın Varlık okurlarına tanıtıp sevdirdiği Romanyalı bir yazardı.

Gazetenin ön sayfasında denizden henüz çıkmış, aralarında seksensekiz yaşında bir hanım da bulunan bir grubun resmi var, her yıl olduğu gibi topluca yüzmüşler noeli karşılamak için. Bütün hazırlıklar daha bir yıl öncesinden başlamış, caddeler, parklar renkli ampullerle, çeşitli süslerle donatılmış.

Albert 1 parkından "LA BELLE EPOQUE"un en güzel yapılarından birisi olan Hotel Negresco'ya kadar yürüdüm, Promenade des Anglais'nin deniz tarafında hiç yapı yck. İki yanı palmiye ağaçları, göz alıcı çiçeklerle süslü bulvardan daha geniş olan yaya kaldırımının deniz yönü boydanboya plaj. Halka açık parasız plajlar otellere ayrılan özel plajlardan daha çok. Bunların duşları, tuvaletleri, kısacası temel gereksinmelerinin hepsi eksiksiz, yalnızca paralı olanlardaki süslü masa ve koltuklar, güneşlenme şezlongları ve şemsiyeleri yok. Plaj yaya kaldırımından iki üç metre kadar aşağıda olduğundan meyilli yollar ya da merdivenlerden iniliyor. Kıyı irili ufaklı çakıl taşlarıyla kaplı, arada ufak kayalar bile var, kısacası doğal yapısı hiç bozulmamış. Acaba İstanbul'daki sahil yolları düzenlenirken niçin hiçbir inceleme yapılmadan Boğaz'ın ve Marmara'nın o güzelim dantel gibi kıyaları beton şeritlerle örtüldü? Bu yüzden yıllardır canım Büyükada'ya gitmek, Kadıköy'deki sahil yolundan geçmek istemiyor, Boğaz'da dolaşırken yolların deniz yönüne bakmak istemiyorum.

Nice Fransa'nın en önemli turizm merkezlerinden biri olduğundan gelen turistleri memnun etmek için olacak şehrin cadde ve sokaklarına Fransız büyüklerinin isimlerinden başka yabancı ülkelerin de adları verilmiş. Daha denize girme alışkanlığının başlamadığı yıllarda, kendi soğuk ve yağışlı, sisli kentlerinden buraya kışı geçirmek için gelen İngilizlerin kıyıda atla dolaştıkları bu yolun havaalanından Albert 1 parkına kadar olan kısmına "Promenade des Anglais", parktan limana kadar uzanan ikinci bölümüne de "Quai des Etats - Unis" demişler. Rue de la Suisse, Rue d'İtalie'de kentin merkezinde iki önemli sokak.

Hava dünkünden daha güzel, mayolu, ayakları çıplak yaşlı bir çift plajda küçük raketleriyle top oynuyorlar. Vücutları bir genç kızla delikanlıdan hemen hemen farksız ama yüzlerine bakılınca en azından altmışar yaş ver-

KEPENKLERİNİ AÇMAK GEREK YÜREKLERİMİZİN

Işık hızıyla çıkıp geldin
Çocukluğumun asansöründen
Silinmiş yüzler geziniyordu
Şimdi anımsadığım
Susturulmuş türkülerde.

Kimler fotoğraflarda kaldı
Arkadan vurulanlar ve de
İhanetle buluşan kimler
Işıtmalıyız bıçakları kınlarına dek
Ve görüp bilmeliyiz
Aralanmayan anı karanlığının
Kimler dolanıyor gerilerinde.

Güngör GENÇAY

mek gerek... Ben Negresco'ya kadar gidip döndüğümde onların denizde yüzdüklerini gördüm. Benim ikinci turumda sportmen çift bu kez denizden çıkmış, pantalon ve süveterlerini giyinmiş olarak top oyunlarını sürdürüyorlardı.

Öğleden sonra Monte Carlo'ya gittik, yedi aydır özlediğim yerleri yeniden gördüm. Altmışlı yıllarda "La Belle Epoque'dan kalma binalar çoğunluktaydı, şehrin en eski ve ünlü otelleri olan Hotel de Paris ile Hermitage bile pek yüksek değildi. Oysa şimdi gökdelenler birbirleriyle yarışıyorlar. Ama o yirmi otuz katlı kocaman binaları eski güzel villaların arasına öylesine ustalıkla serpiştirmişler, renk ve görünüm olarak da öyle bir uyum sağlamışlar ki insanın gözünü pek incitmiyorlar.

Dünyanın en eski ve en ünlü kumarhanesi olan Casino'nun sağ yanında Hotel de Paris, sol tarafında Cafe de Paris var. Önünde ana caddeye kadar hafif bir yokuşla uzanan, içine fiskiyeli havuzların, heykellerin, binbir çeşit ağaç ve çiçeğin özenle yerleştirildiği kocaman bir parkın Casino'nun karşısındaki ucundaki büyük çam ağacı Noel nedeniyle renkli ampuller, gümüş ve altın rengi toplar, süslerle donatılmış, pırıl pırıl ışıldıyor. Cafe de Paris ile ana yol arasında bir başka park daha var. Ağaçların gölgesinde, kıyıları küçük kayalar ve yeşilliklerle örtülmüş, içine üzerleri sarmaşıklarla kaplı karşılıklı iki masal yaratığının ağızlarından sular dökülen, kocaman yaprakların, nilüferlerin yüzdüğü minicik bir yapay göl, çevresinde hemen her yıl yenileriyle değiştirilen heykeller.. Geçen yıl bu zamanlar Cafe de Paris'nin önünde bir küçük, sevimli sıpa yontusu vardı, ardındaki minik araba iri papatyalarla doluydu, öylesine şirindi ki... Bu yılın baharında geldiğimde bir de baktım, arabasını kaldırmışlar onun yerine sıpacığın iki yanına yine papatyalarla dolu iki sepetçik yerleştirmişlerdi. Bu kez tümüyle kaldırmışlar çünkü şimdiye dek görmediğim yoğunlukta bir turist akını var, insanlar bayram öncesi Mahmutpaşa çarşısında olduğu gibi omuz omuza dolaşıyorlar cadde ve meydanlarda, onlara yer açmak için yol üzerindeki yontuları geçici olarak kaldırmış olabilirler. Casino, çoğunluğu İtalyan olan turistlerle, hafta sonlarında olduğunun iki katı daha kalabalık, içeri girmek için bekleyenlerin oluşturduğu kuyruklar yola taşıyor.

Bütün yollar en fazla ellişer metre ara ile bir yandan öbür yana uzatılmış tellerin üzerindeki renkli ampuller ve ortalarında çeşitli resimler en çok da Noel Baba başlarıyla süslenmiş, Casino'nun Hotel de Paris, Cafe de Paris'nin kenarları ve kubbeleri ışıkla çizilmiş. Yol boyunca bütün ağaçların üzerleri de yanıp sönen ufak ve renk renk ampullerle süslenmiş. Hele Villefranch burnundaki tepeden tırnağa bir ışık kümesi olan o yüksek çam ağacı..

Gece televizyonda Katerine Hepburne, Henri Fonda ve Jane Fonda'nın üstün bir oyunculuk sergiledikleri "Altın Göl" filmini üçüncü kez aynı beğeni ile seyrettim.

22 Aralık 1992 Salı

Bu sabah hafif bir yağmur vardı, hani eskilerin "Gülsuyu serper gibi" dedikleri cinsten... Gökyüzü biraz grimsi, güneş de bulutların ardından bir görülüp bir kayboluyor.

Vieux Nice'ye ekmek almaya gittik, şehrin eski yerleşim bölgesindeki bu fırında odun ateşiyle pişirilen ekmek ve pizzaları, çeşitli çörek ve pastaları almak için kuyruğa giren kalabalık çoktan dükkanın dışına taşmıştı. Arkadaşım sırasını beklerken köşedeki kahvenin önünde gördüğüm eski bir laternaya, çocukluğumu anımsayarak yaklaştım. Bağlarbaşındaki evimizin arkasındaki Rum mahallesinde dinlediğim laterna sesleri doldurdu kulağımı... Ne yazık ki laternanın sahibi orada değildi ve yağmur da biraz hızlandığı için dönmek zorunda kaldık.

Bugünkü Nice Matin'in ilk sayfasında ilginç bir renkli resim vardı, altında durdukları limon ağacına uzanmış, kürk kalpaklı, gocuklu bakıcılarıyla birlikte üç sevimli ayı... "Menton: Limon seven ayılar" başlığı altındaki açıklamada "Karpatların boz ayıları limona bayılırlar... Dün Menton'da Belediye meydanından Saint-Michel yaya yoluna kadar peşlerinde bir sürü çocukla dolaşan ayılar kendilerine bir limon, portakal şöleni verdiler. Ayıcı Dimitri'nin yanındaki beş yaşında Lady ve kardeşi Izgana, üç yaşındaki erkek ayı Kali, hallerinden çok hoşnuttular."

Fransız Rivyerasındaki bütün kentlerin, köylerin parkları ve sokakları dalları mandalina, portakal ve limon yüklü ağaçlarla dolu... İnsanların el sürmediği meyveleri ayıların yemesi herkesin hoşuna gitmiş olacak... On yıl önce bir kış dört ay Menton'da kalmıştım, ama ne yazık o zaman ayılara hiç rastlamadım.

Bir güzel haber de Vence'deki savaş dullarının topluca kaldığı huzurevinde düzenlenen Noel toplantısı... Dokuz kişilik gurupta biri yüzsekiz, öbürü yüziki yaşında olan iki hanıma, uzun yaşamlarından ötürü şeref diploması ve çiçekler vermişler...

Buradaki insanları ölümden caydırmak için yeni bir haber: Bir şubat 1993'den sonra Nice'deki bütün mezarlıkların bir metrekaresi yüzbin Fransız frangına yükseltiliyor.

ARİFE KALENDER ÖNEL: "ŞİİRE GİYSİ BİÇEMİYORUM"

İNSANCIL

Bize kendinizi anlatır mısınız?

— 1954 yılında Malatya'da doğdum. İlk ve ortaokulu aynı ilde, liseyi İstanbul'da tamamladım. İstanbul Üniversitesi-Yabancı Diller Yüksek Okulu Almanca Bölümünü bitirerek almanca öğretmeni oldum. Şu anda bir Anadolu Lisesinde almanca öğretmeni olarak görev yapıyorum.

"Maviler de Eskidi" ilk şiir kitabınız. Bu kitaba dek şiirlerinizin geçtiği evrimler nelerdir?

—1960 ve 1970 arası Malatya ülkenin diğer şehirleri gibi siyasi ve kültürel olarak büyük bir hareketlilik yaşıyordu. Ortaokul öğrencisi olduğum o yıllarda çoğumuz İmece, Ant, Türk Dili ve Varlık dergilerine aboneydik. Bu dergilerin dört gözle kitapçılara gelişini bekler, okur ve tartışırdık. O dergilerde yazısı-şiiri çıkmış herkesi tanır, yazılarını izlerdik. Şiir kitaplarının ekmek gibi soframızda bulunduğu günlerde yavaş yavaş da bilincimizin alt yapısını oluşturuyorduk. İnsan bir ucundan şiiri tadmayagörsün, hele bir de insan olmanın gereğini, doğruyu, güzeli, haklı olmayı... İzine düşmüştür şiirin zaten.

İlk şiirlerim kırsal kesim insanlarını yöresel dille anlatan şiirlerdi. Daha sonraki yıllarda 1. ve 2. yeni ozanlarını, toplumcu ozanları halk ve dünya ozanlarını da tanımamla şiirin büyülü alanı beni daha çok kendine çeker oldu.

Şiirimin evrimi 1960'lardan bugüne dek uzayan süreçte; yer yer susmaları, yer yer haykırışları, yer yer arayışları içermektedir. Şiirim çoğul görüntülerin, çoğul sevinçlerin, çoğul ağlamaların izini taşır. Şairi belirleyen toplumsal koşullar olduğuna göre, benim sesim her dönemden.

Şiirinizde köy yaşamı, doğa, eskiyen güzelliklerin hüznü var. Yaşamla şiir ilişkisi sizde nasıl bütünleşiyor?

— İlkokul üçüncü sınıfa kadar köyde okudum. O süreye dek doğanın küçük dağ köylerinde insanlara binbir yüzüyle göründüğüne tanık oldum. Durgun mevsimlerde yüzünden çiçekler, güneşler topladığımız doğa, afetlerde kamçısını eline alır; dağdan dağa, dereden çaya haykırır, gürler, bağıbostanı birbirine katarak yürürdü insanların üstüne. İnsan ki orda taşa sığınır, ağaca bağlar korkusunu, düşünür... "Yer Demir Gök Bakır"ları, "Yılanların Öcü"nü masal dinler gibi dinler, sonra da o yaşamın içinde bulurduk kendimizi. Pir Sultan, Aşık Veysel, Karacaoğlan, Yunus Emre hiç gitmezdi evimizden.

Bugün bilinçli olarak yozlaştırılan kültürel değerlerin yanısıra, çürüyen bir doğa görüyoruz karşımızda. İlk büyük kente gelişimde; köşebaşındaki çiçekçiden papatyayı satınalacağım hiç aklıma gelmemişti. Kendiliğinden patika yollarımızda açan koyungözünün (papatya) satılışını görmek, daha sonraki yıllarda ekonomik sistemler gereği (aşk'ın, anıların, dostluğun, sevginin vb.) güzel çoğu şeylerin de satılabileceğini gösterdi. Yılların ayak sesleri çoğaldıkça, büyük kentler otuziki dişini, çok yüzlülükle çıkarıyordu karşıma.

Ancak yer'e ve zaman'a bağımlılık da tutuculuğun başka şekli. Yıllar sonra çıkan kitabımla bu tutuculuğu pekiştirmek bir yana, tam tersine değişen koşullarda nerde olursa olsun insana varmanın güzelliğine, umut'a, değişime yerleşmek istedim.

Eskiyen güzelliklerin hüznünü toplum olarak yaşıyoruz. Günden güne betonlaşan İstanbul'da, Marmara'nın yanaklarını süsleyen mor salkım çiçeklerini, erguvanların deniz sularına yansıyan eflatun görüntüsünü, çamları sarmaşıkları hepimiz özlüyoruz. Yirmili yıllarımızın hep bir ağızdan söylenen şarkıları sürgünlüğümüz değil mi? Günaydınsız sabahlar yaşadığımız şu günlerde, "Dostlukların ballı dem'i"ne dönüp dönüp bakmıyor muyuz? Benim hüznüm de bu, ama bunu karamsarlığın kötümser kollarına bırakıp ağıtlar dizmek, geleceğe inançsızlığı da getirir. Her olumsuz olumluyu da taşıdığına göre yaşamın her evrede güzelliğini, insanın güzelliğini vermeye çalıştım kitabımda.

Her şairin kendinden öncesine uzanan bir şiir tarihi var. Sizin tarihiniz kimleri kapsıyor, hangi yollardan geçiyor.

— Şiirim 1954'den bu yana yer olarak: Köy, küçük-büyük kentleri, yıl olarak en önemli üç siyasal evreyi, sanat olarak da, bu evreler arasında şiire gönül vermiş yerli yabancı çoğu şairleri kapsıyor.

Kendi ulusunun şiir tarihini, evrensel şairleri ve gün-

celi tanımayan, tanımak istemeyen bir şairin şiiri -kördür sanıyorum.

Bu söyleşide sana birkaç isim sayamam, bu yanlış olur. Yaşamın her zerresinin şiiri oluşturduğunu düşünürsek, ortaokul yıllarından bu yana şiir uğraşı olan birinin şiirinde büyükce bir şair listesi çıkacaktır.

Bugünkü şiirimizi nasıl görüyorsunuz?

— Özellikle sorularınızda kendi yorumunuzu katmayışınız dikkatimi çekti. "Şu dizende şunu mu söylemek istedin, bu sözcüğü öyle değil de böyle niçin kullandın vb..." sözleriyle, "ben"ini ön plana çıkarmadan sorduğun sorulara "İnsancıl" adına teşekkür ederim.

Bugünkü şiir... Kitabımın çıkışından bu yana soruların yanıtlarını bildiğim halde, yine de daha çok somutlaştırmak için, çalıştığım dörtbin kişilik okulda küçük bir araştırma yaptım. Şiir nedir, hangi şairleri tanıyorsun, en son hangi şairi okudun gibi. Bu araştırmam 1975'den başlamak üzere şiir dalında 1993'e dek bir kopuşu gösterdi. Kitapsızlığa ve şiirsizliğe itildiğimiz şu günlerde elbette bunun büyük sorumluluğu eğitim sistemimizde, ancak acaba şair ve yazarlarımıza özellikle de dergilerin bunda payı yok mu? Şiirin birkaç dergi arasında topaç gibi ordan oraya atılması, yüksek düzeylerde "ben"li seslerle, şekil, sözcük, hece tartışmalarıyla, okuyucunun anlamadığı dilden konuşulması, okuyucuyu şiirden uzaklaştırmadı mı sizce? Köşekapmacı anlayışın şiirde de etkin olduğu günümüzde, bu anlayışla şiir yazanların, şiir adına laflar edenlerin yanıtını yıllar verecektir. Şiirin tahtı insanların beyni ve yüreğidir. Bu nedenle parlak ışıklar altında, burnu havada yazılanların insana bulanmadıkça yerlerinin deprem bölgesi olduğunu düşünüyorum. Ancak yazının hangi dalında olursa olsun, güzel türkçemizin yara alması en önemli konulardan biri.

Şiirin her evresinde karşıtlıkların olduğunu düşünürsek, bugünkü bireyci anlayışın dün olduğu gibi bugün de olması doğal. Ağzı bağlı yaşadığımız 1980 sonrası mırıltılı, ağzı içinden konuşan şiirlerin yazılması sistemin getirdiği bir olgu, ancak tüm son yılların şiirlerini de aynı anlayışla yargılamak da çok yanlış olur bence, bir çok şairlerimiz de adları parlak ışıklarla yazılmamış olsa bile güzel ürünler vermiştir. Hiçbir dönemde şiir şöyle ya da böyle -olmalı-dır tezine katılmıyorum, şiire giysi biçemiyorum...

Batı toplumlarında şiirin giderek gerilediği söyleniyor. Türkiye de bir anlamda giderek kapitalizme daha da yaklaşıyor. Şiirimizin geleceği konusunda neler düşünüyorsunuz?

— Daha önceki sorularında değerlerin hızla değiştiğinden söz ettik. Temelde doğanın bir değişim yasası var. Eski-yeni, güzel-çirkin, iyi-kötü... Her şey kendi karşıtını da doğuracağına göre; insanı insana yabancılaştıran bir ekonomik sistemin aynı zamanda insanı insana özleteceği de gerçek. Son dönemlerde okuduğum güncel alman şairlerinin şiirlerinde, makinalar arasında sıkışıp kalmış yalnız insan sesinde; insan sıcağını arayış, anılar, sevgi ve sevgili var. Hangi sistemde olursa olsun insanın olduğu yerde şiirin de olduğunu düşünüyorum, imgeler değişir, farklı söylenir, onu belirleyen de onun yaşam biçimidir.

ÇIĞLIĞA DÖNÜŞÜRKEN

gün üstüme üstüme
yürüyor
dağ çiçeklerine
koşuyorum
yüreğim
ellerimde

köşe kapmaca oynayan
çocuğum
kendini ekle
günlerime
tamamla
beni

mürekkep şişesi döktüm
gözlerime
sakladım insanlardan
düşlerimi
sığındım
geceye

binlerce atlıyla dayandılar
beynime
çığlıklar yırttı
kulaklarımı
yüreğim
talan

söylenecek ne kaldı
geriye
kanayan atlıyım
çöllerinizde
çığlık
taşıyıcısıyım

İhsan TOPÇU

Kapitalist ülkeler gelişimlerini sistemli olarak tamamlamışlar ve buna bağlı olarak da kültürlerini. Ülkemizdeki çarpık gelişimin yazınımızıdaki yansımasını da görüyoruz. Eloğlu evimizin her köşesinde elini kolunu sallayarak gezinirken yine de sanata, sanatçılara büyük yükler düştüğünü düşünüyorum, olumsuzlukların yine sanatla değiştiribileceğine inanıyorum. Şiire bakışımı Sabahattin Eyuboğlu'nun sözleriyle yinelerken, söyleşi için teşekkür ediyorum. "Erginlik çağında bizi coşturan mısralar birkaç yıl sonra özsuları boşalmış bir meyve halini alırlar. Hayatı boyunca bir şiiri aynı hararetle seven ya da sevdiğini söyliyen adam ya bir inatçı, ya bir yaşayan ölü, ya da iştahı kıt bir tutucudur."

Teşekkürler.

ÖYKÜ

KOMEDİ KENTİNDE KONUŞMALAR

Tülay FERAH

Kaf'ın güzeller güzeli Kankan'a yazdığı mektuplar ünlü dilbilimcimizin eline geçmişti; dilbilimci bu olayla ilgili betiğini, Komedi Kenti'nin en entelektüel gazetesine göndermişti; gazete de betiği göğsünü gere gere yayınlamıştı:

"16-21 Mayıs tarihleri arasında yazılmış mektupların elime geçmesi Tanrı'nın bir iyiliği değil; bir konu üstünde kendini ölümüne yoğunlaştıran insanlar, her yüzyılda bir ya da iki kez böylesine tansık olaylarla karşılaşırlar ve o şeyin sahibi olurlar; benim gibi; şu an, bu betiği yazarken dışarda yağmur yağıyor; saat de gece yarısını çoktan geçmiş; sesler duydum efendim, öfkeyle kapıyı açtım; iki hastabakıcının sedyede birini taşıdığını gördüm; ne oluyor dememe kalmadan karşı dairenin kapısından bir sedyenin daha çıkartıldığını gördüm; sedyede yatan kapı komşum doktordu; ondan önce de sedyede taşınan bir kadındı; günlük yaşamın saçmalıklarından bana ne deyip kapımı kapatıp, masama geçtim; betiğime devam etmeden bir süre doktoru, kadını düşündüm; her ikisi de ölü gibiydiler; ya da ölmüştüler; doktor yüzüstü yatmıştı kadın da sırt üstü; efendim aslında ölen onlar değildi, Maltepe'ydi. Sessiz, huzur veren bu yer artık Anadolu insanının kaçıp kaçıp geldikleri; uyumsuz renklerle gerçek bir kargaşaya boyun eğmiş kimliksizlikti; izninizle betiğime dönmeliyim; Prag'da yaşayan koldaşım, Kaf'ın mektuplarını bana yollaması aklımı yitirmeme neden olabilirdi; kerata ne incelik göstermişti; ama bu mektupları yollayarak gönül borcunu da ödemiş oluyordu. Prag'da iki yıl evimde kalmış; pişirdiğim yemekler yemiş; banyomda yıkanmış; sevgililerimle yatmıştı; ödeşmiştik; evet Kaf'ın mektupları benim elimde; bir kasaya koydum; mektupları tek tek incelemeye aldıktan sonra yayınlamayı düşünüyorum, tabii bir kitap olarak; best-seller olacağı kesin; şimdiden bir yayıncıyla sözleşme imzaladım; bu nedenle lütfen diğer yayıncılar tarafından rahatsız edilmek istemiyorum; iktidar ve iktidarsızlık üzerine yazılmış bu mektuplar' insanlığa hayırlı ve uğurlu gelsin."

Bu olay, doğal olarak Komedi Kenti'nde büyük yankı uyandırdı. Eh ne de olsa mektuplar zorla evrensel kılınan; bilek gücüyle ünlendirilen bir yazara aitti; dilbilimcinin evini gazeteciler, TV'ciler bastı; günlerce evin çevresinde nöbet tuttular ama dilbilimci bu şamatalara kulak asmadı; evinden dışarı adımını atmadı; günler geçti gazeteciler, TV'ciler yuvalarına döndüler; olay zaman içinde küllendi.

Altı yıl sonra dilbilimci kitabını yayınladı; kitap bir saat içinde tükendi; dilbilimcinin dediği gibi, dediğinden de fazlasıyla, "Süperstar-Best Best Seller," oldu; dilbilimci de köşe. Ama kitap üstüne diğer dilbilimcilerin, yazarların eleştirileri çıkmaya başlayınca ortalık karıştı; ama öylesine karıştı ki gazeteler bile törer olaylarını, enflasyonu unutup, salt bu mektuplar üstüne yazmaya başladılar. Okur da kime inanacağını şaşırdı; zaten okur kendini bu durumlarda paspas gibi çiğnenmiş duyumsamaz mıydı?

Efendim! özetle denilmek istenen şuydu: Mektuplar düzmeceydi. Mektupların elinde olduğunu söyleyen dilbilimci de tüm zamanların hem yalancısıydı hem de komedyeni.

Dediğimiz gibi kitap yayınlanmıştı ama biz okuma zevkini yitirmiş okurlara sadece birkaç mektubu sunacağız, okuma sıkılganı okurları da dilbilimcinin bilimsel açıklamalarından kurtarmış olacağız. Buyurun mektuplar sizin:

"Salı:

Bir göze gibi duyumsadığım odamdayım Kankan. Göze nedir bilir misin? Dış dünyanın dehşetinden kaçıp, kendi isteminle girdiğin ama dış dünyanın dehşetinden daha görkemli bir dehşetle yüzyüze geldiğin; içinden çıkmayı da asla başaramadığın yoksul bir barınaktır. Asma yüzünü Kankan. Ne yapayım sen Berlin'e gittiğinden beri pek iyi değilim. Öhö öhö... bu sesi yalvarırım duy. Bana hemen yanıt ver. Prag'ın havasını bilirsin. Ne mavi-

NOSTALJİ

karşı ada
dudaklarımı uzatsım öpeceğim
dudaklarımı kıskanıyorum
gözlerimi kırpamıyorum
aleko'nun bahçesini bozabilirim
kipriklerimden korkuyorum
bakıyorum
iki gözüm deniz, sürgündeyiz gibi
bir benden, öteki senden yana
yosun yeşili
zeytin kokusu
hasret takılı uzun kara saçlarına
güzelim kızlarım bu yakada
senin yanında vre aleko
koca gözlü helen güzeli
omuzunda şarap testisi
kadehimi uzatıyorum
içmeye kıyamıyorum
paylaşıyoruz göz yaşını
güneşi
denizi
güzeli
dağları da bir gün
ortağım benim
umutla değil sadece
bilenerek büyüyoruz
inanıyorum kardeşim benim
görüyorum
ellerimi veriyorum
içim gidiyor
beraber yürüyoruz...

Nurettin KURTULUŞ

dir ne de giri. Mordur... ah ben de bu renkten nefret ederim. Bu rengin içinde öyle umarsız bir ölümlüyüm ki? Aramızda tensel değil de tinsel olan bu ilişkiden aldığım hazzı sana defalarca yazdım. Kankan bugünlerde kafamı ciddi olarak yoran bir sorunum var: şu allahın cezası öksürükler bana yaraşıyor mu nedir? Sen bu konuda ne düşünüyorsun? İnan ki bu öksürmeler beni soluksuz bıraksa da, bedenimi güçsüzleştirse de senin yokluğunun acısıyla pek bi özdeşleşiyorlar. Senin bir türlü kabullenemediğin bu hastalığımın ilerlemesini istemiyorsan bana hemen yaz. Yaz ki daha rahat daha huzurlu bir biçimde yakınayım."

"Çarşamba:

Kankan, heyecandan ölmek üzereyim. Yanıtın geldi. Kısa olsa da hemen oturdum, yazmaya başladım. Ah hem de nefret ettiğim morların içinde. Bu renge nasıl katlanacağımı biliyor musun? Neler okuyorsun bu sıralarda? Bana okuduğun kitapların listesini yolla. Seni öyle çok seviyorum ki sana zarar verecek kitapları okumanı istemem. Sana zarar verebileck tek sözcük ki, haberim olursa beni öfkeden, üzüntüden öldürebilir. Berlin'de neler yaptığını yazmamışsın... başka biri mi var Kankan? Ah ciğerlerime giren acıyla kaskatıyım şu an... yoksa bedensel hazların peşine mi düştün? Benim de seni mutlu edecek bir aletim var... ama bu aletin, bugüne değin ne işe yaradığını öğrenemedim. Ah Kankan gel artık... gel de şu aletimi birlikte çalıştıralım. Çok şey mi istiyorum senden? Bu kimselerin bilmediği sürekli kanayan yara ciğerlerimde açılmış yaralardan daha çok acı veriyor. Gel güzeller güzeli Kankan... orada uzun süre mi kalacaksın? Eğer kalacaksan senden istediğim kitap listesini yollamayı sakın unutma! Beni bilirsin Kankan... bir gece deliksiz uyuyabilsem? Havanın kararmasından ürker oldum. Gece işkencenin başlaması demek... gözemde uykusuzluğa yazgılı bir insan olarak salt seni düşünüyorum."

"Perşembe:

Yediğim yemekler zehirliyor beni... artık eminim... aldığım ilaçlar da zehirliyor beni. Bana et ye diye yazmışsın. Bunu yazacağına eline bir hançer alıp indirseydin kalbime! Ben morların içinde yaşayabilirim ama leş yiyici bir akbaba olamam... benim yemeyi istediğim tek şey var: Özgürlüğüm. Bunu başarabildiğim gün Prag masmavi olacak.. dün düşümde bir böcek gördüm... bir Prag böceği işte... öyle korktum ki Kankancığım... çığlık ata ata uyandım... zavallı ben Kaf... sana iç açıcı şeyler yazamıyorum... oysa her mektup yazmaya oturuşumda içimde yeşeren öyle güzellikler var ki... ah bilemiyorum... elime kalemimi aldığım an gizil güçler beni ele geçiriyor... sana böyle sıkıcı mektuplar yazıyorum... mektuplarım kupkuru mu geliyor sana? Kuruluk dedim de aklıma geldi...öykülerimi yakacağım...Prag böceği düşünden sonra aldım bu kararı... neden diye soracak olursan ben de bilmiyorum... kurtların yediği içi boşalmış ağaçlar gibi gördüğüm öykülerimi yakmayıp da ne yapayım? Kankan bu yaşıma kadar yediğim yiyecekler; aldığım ilaçlar mı beni böyle yaptı? Yakacağım öykülerimi... sana da küllerini yollayacağım... öhö öhö öhö... kan ve kan... şimdilik hoşçakal Kankan... kendimi tümüyle öksürüklerime teslim etmek zorundayım."

"Cuma:

Ciğerlerimin kanaması benden çok dostum Bo'yu endişelendiriyor. Canımın içi Kankan, bu dostum da ileri gitmeye başladı. Her an peşimde. Aman bu yazar olma hevesli adamdan da bıktım artık... kendi sorunu... yazmak istiyorsa yazsın... bak ben nasıl yazıyorum değil mi... Bo ajan gibi izliyor beni... yazdığım her şeyi zorla elimden alıyor... yazdıklarımı yakacağımı öğrendi ya... değer biçiyor öykülerime... ne hakla... dün akşam yazarken yanımda oturdu ve her sayfayı neredeyse elimden kaptı... korkudan, sinirden yine kan kustum... adam kararlı beni öldürecek! O babam değil ki? Aramızda kan bağı da yok. Böyle sahiplenilmeye karşıyım... ama bedensel güçsüzlüğüm bana böyle acılar çektiriyor... ah Bo'ya karşı gelemiyorum... onu bir daha evime sokmayacağım... sen bu konuda ne düşünüyorsun? Ciddi bir biçimde öğütlerine gereksinmem var. Ama sen de lütfen etlerden söz etme. Meyve dışında hiçbir şeyi canım

istemiyor. Sana sevdiğim meyvelerin adlarını yazayım. Mektuplarında söz edersin. Beni de mutlu etmiş olursun. Kankan eylem bitti yaşamımda! yaşam beni hızla güçsüzlüğe doğru götürüyor... beynim bu bedensel güçsüzlüğe kafa tutuyor ama ciğerlerim cerbezer bir kadın gibi beni ele geçirmiş durumda. Yenildim ben... dün akşam sana mektup yazmadan önce yürüyüş yapmaya çıkmıştım... ama şemsiyemi almayı unutmuşum... öyle ıslandım ki Kankan... ve yağmurdan öyle hoşlandım ki... bu acaba bilinçaltı intihar etme istemi miydi? Bo doktoru çağırmaya gitti. İyi adam aslında. Başka ne nedir ki?"

"Cumartesi:

Yanan şöminenin önünde Bo'yla kavga ettik! Biraz gücüm olsaydı ağzını burnunu dağıtacaktım... öykülerimi yakmak için şömineye yaklaştım, kaplan gibi saldırdı... sanki bana doktor getiren adam o değildi... üstüme çöktü... hain adam hain adam... dilerim o da verem olur da hezeyanlarımı anlar... varolmamı kendi yaşamından çok istiyor... bu istemi sence de garip değil mi... bir kadınsever olduğunu bilmesem bana aşık olduğunu düşüneceğim... ah ne kaka düşünceler... ben de bir böcek olmayı istiyorum... dış yaşamın dehşetinden kurtulmayı yaşamımdan çok istiyorum... beni anlıyor musun? Senden ve senin mektuplarından başka sahip olduğum bir şey yok. Neredeyse yoklarla beslenen Hint Fakirleri'ne dönüşeceğim. Bir çivili yatağım eksik. Hoş içinde binlerce çivinin kaynaştığı ciğerlerim var ama beni anlayan kim? Bo gitti... bir daha gelmese... Bo gittikten sonra yazdığım öykülerimi şöminede yakamadım... yüzüme bakınca hemen anlayacaktı... Bo'yu üzemem ben... ondan korkuyor muyum nedir? Ah güçsüz bedenim... sana böyle ağır ağır açılmak ne güzel Kankan. Kilo almamı istiyorsun... şişman bir Kaf'ı gözlerinin önüne getirebiliyor musun? Ay çok komik biri olurdum... yaşıyorum Kankan... buna yaşam denirse... morların içinde, bir masa başında bütün gün sıkıcı bir işte çalışmak... para kazanmak zorundayım... işte tek gerçek... yemesem de içmesem de odamın ederini kazanmalıyım... ah bu ilkel zorunluluklar öldürecek beni... babam para yardımı konusunda arada sırada ısrarlı oluyor. Beni böylece aşağılıyor güçlü erkek! Özgür değilim... özgür olabilseydim senin de hoşuna giderdi değil mi? Bana güzel şeyler yaz ve allah aşkına et ye diye yazma... bu sabah mutfağımda yine bir Prag böceği gördüm.. dehşet içinde kaldım... adım atacak gücüm yoktu ama böceği terliğimle eziverdim... ezdikten sonra da banyoya koşup uzun uzun kustum... öğ ne iğrenç bir yaşam! Her yerde dehşet var. Mutfağımın içinde bile. Hatta aşkımızda... bu aşk artık bilesin Kankan beni onurlandırmıyor... yaz yaz yaz... sonu neye varacak... mektuplardan Bo'nun haberi yok. Onun eline geçerse intihar ederim. İç sesimi duyması mı? Yo Kankan işte buna dayanamam... sen de mektuplarımı yok et. Ben de etmeyi düşünüyorum ama nasıl bilemiyorum... Bo benim eve yerleşti... yaz diye tutturuyor... kendimi dinlemek bana zararlıymış... bütün gün morların içinde evsahibim için kendimi paraladıktan sonra geceleri de Bo soluk aldırmıyor bana... söz ver bana Kankan, mektuplarını yok edeceğine söz ver... birilerinin eline geçer de rezil oluruz... şu rezil, dehşet dolu dünyaya biz de mektuplarımızla pislik atmayalım. Hava çok kirli...ama ben bu Prag'ın mor havasını solumak zorundayım... bu kirli hava ciğerlerime hiç de hoş olmayan bir armağan... yazmaktan yoruldum... lütfen mektuplarımı yak... tabii okuduktan sonra... bir yanlış anlaşılma olmasın da canımın içi."

"Pazar:

Kendime acıyarak ölmeyi istemiyorum. Ama gözemdeki sessizlikte bile dehşet ve acı var... hissediyorum... çoğalıyorlar... Kaf acıya yenik düştü... boğuluyorum... duygusal ve fiziksel olarak Kankan... biraz daha Berlin'de kalırsan aletimi de asla uyandıramayacağız... bir şeylere tutunup kalkmak, sokaklarda atletler gibi hızlı hızlı yürümek istiyorum... ama bunu yaparsam dış dünyanın sesleri bana ulaşacak, beni sağır edecek... çalıştığım bürodan ayrıldım...Bo istedi...bana artık o bakacak... babamı görmeyi redettim... sözcükler boğazımı sıkıyor... oysa ben sözcüklerden sadece küçük bir huzur istedim Kankan... sözcükler bana huzur vermediğine göre asla özgür bir yazar olamayacağım... ne zaman geliyorsun? Seni Berlin'e böylesine bağlayan ne? Burada öyle savunmasızım ki? Ailem karşısında... neden onları kafamdan silip atamıyorum... neden hava kararıktan sonra babam odamın içinde dolanıp duruyor... artık öyle güçsüzüm ki onları ne sevecek ne de nefret edecek gücüm kaldı. Sana karşı da aynı şeyleri düşünüyorum... uykusuzluktan çıldırmak üzereyim. Söyle bana, yaşam neden bu denli nefret etti benden?"

ÖPÜNÜZ PARMAKLARINDAN

"Uğur Mumcu"ya

Anneciğim saçını tara Uğur oraya geliyor
Bugün onu da parçaladılar öpünüz parmaklarından
Bu defa bomba sesi
Ne yapmalıyım sıklaşıyor durmadan ölümün adımları
Yine de saçımı tararım kırmızı karanfilim yakamda
Sen ağlama Yunus, Mevlana aşkına
Meriçboyu Abdülkadir durma traşını ol
Sen de Nazım baba, Neruda
Bilitis, Sophho, Emeç
İpekçi biliyor gerçeği
Ne diyordu Sabirî
Yanarken Azerbaycanlı ozanlar
Dur artık kendi kılıncıyla boynunu kesen casus
O kadar ağır ki külliyatımız
Ne sen, ne de engizisyon yenemedi bizi
Yedi düvel bir olsa biliyorsun sonucunu
Dağlar yeşerir yavrum ne otuzbir martlar gördük
Uğur ve Cumhuriyet bir zeytin köküdür
Meyvası Karanfil kokteyli
İstersen arslan sütü olurum bu gece
İstersen Bordo şarabı parçalanmış bağ bozumundan
Konyak yıldızlı gecelerden daha sıcak
Votkası rus ayazından
Beni yalnız bırakma
Kapıtlarının üzerinde başım

Ali Ersin GÜNÇE

YILDIZ GÜNCESİ

Cengiz GÜNDOĞDU

11 Temmuz Pazar

Günler geçti gitti... Sivas kaldı... Sivas kalacak. Hep. 2 Temmuz cuma günü, Sivas'ta yirmibin kişilik katil ordusu otuzaltı insanı katletti.

Kimi aymazlar katilin nedeni diye Aziz Nesin'i gösterdi. Sivas'a gelmiş de... tahrik edici konuşmuş da... Doğru değil. Aziz Nesin gelmeseydi de olurdu bütün bunlar. O zaman başka bir neden bulurlardı.

Sivas'ta "Şeriat" diye yürüyenler son derece disiplinli... son derece tasarımlıydı. Öyle bir tahrik sonucu ayağa kalkanlar değildi Sivas'ta "Şeriat" diye yürüyenler.

İşin bir yanı daha var. Üstünde durulmadı. Sivas'ta otel yakan... otuzaltı insanı katleden katil ordusu Aziz Nesin'i okumuş... Aziz Nesin'i dinlemiş değil. Ciddi... samimi bir okumayla ilgisi yok onların.

Peki nedir olup bitenlerin aslı. Çok söyledim... çok yazdım. Bir kez daha söyleyeyim. Temeli eşitsizliğe dayanan uygarlıklar insani kültür yaratamaz. Anadolu, eşitsiz uygarlıklarla geldi bugüne kadar. Osmanlı'yı düşünelim. Osmanlı'nın yarattığı kültür... kırım... kıyım kültürü... Cumhuriyet dönemi insanlığa döndüremedi bu kültürü... Asa kese geldik bugüne.

Temeli eşitsizliğe dayalı uygarlıkların sistemlerinde, artı değere el koyanlar, insanı yanlış bilinç durumlarıyla güdümler. Sivas'ta bu yaşandı. Yanlış bilinç durumuyla güdümlenmiş halk, "Din elden gidiyor... Şeriat isteriz" diye ayağa kalktı... saatlerce yürüdü. Otel yaktı. Otuzaltı insanı katletti.

Burda hemen şunu söylemeliyim. Sivas'ta ayağa kalkan halkın amacı otuzaltı insanı katletmek değildi. Onlar Sivas'a gelen bütün sanatçıları katledeceklerdi. Olmadı.

Şimdi Sivas'ı düşünüyorum. 1 Temmuz gecesini... O gece biz **İnsancıl Emekçileri** Sivas kalesine gittik. Çay içtik. Gecenin sessizliğinde birçok evde ertesi gün için tasarımların gözden geçirildiğini bilmiyorduk.

İnsanî kültülre donatılmayan böyledir. Kalleştir. Kalleşler sinsice çıktı karşımıza. Otuzaltı insanı katletti... altmış insanı yaraladı.

Pir Sultan Abdal Bayramını zehir etti.

12 Temmuz Pazartesi

Sivas... 2 Temmuz cuma... **Buruciye Medresesi... Promete'den Pir Sultan Abdala Şiir Kalkışması**'nın gösterisinin hazırlık çalışması için erken gittik **Buruciye Medresesi**'ne. **İnsancıl Emekçileri** tam kadro Sivas'ta. Sabah 8.30'dan, 10.00'a kadar çalıştık... Sonra imza günü başladı. **İnsancıl**'ın standı afişlerle... pankartlarla süslü. Ali Balkız bizi **İnsancıl Savaşçıları** diye tanıttı... Standımıza ilgi büyük. Az ilerde önümüzde Cahit Külebi var. Cemile Çakır, Külebi'ye kitap imzalattı. Kendi kitabını da verdi. Bu ara, Sami Karaören geldi. Kalkarken bizi gösterdi. Ben Cahit Külebi'nin yanına gittim. Külebi beni görünce sevindi. Standımıza geldi. Hiç unutmamamız gereken şu sözleri söyledi. "İnsancıl dergisini beğeniyorum profesyonel bir titizlikle çıkan amatör dergi. İnsancıl sermayenin uşaklığını yapmıyor. Bu yolda devam edin. Yazdığım ilk şiiri size göndereceğim"

İnsancıl Emekçileri... hepimiz oradaydık. Külebi'nin bu sözleriyle mutlu olduk. "Yıldız Günce'sinde bu dediklerinizi yazabilir miyim" dedim. "Tabiî Gündoğdu yaz" dedi.

Cahit Külebi'yle Sami Karaören sevgiyle ayrıldılar... sevgiyle uğurladık Külebi'yle Karaören'i... Az sonra imza günü bitti. Yazarlar... şairler **Buruciye**'den çıktılar... yemeğe gittiler... Biz **İnsancıl Emekçileri** kaldık. Şunun için. İnsancıl'a ilgi vardı. Kitapları ikiye bölelim, bir bölümü burda kalsın... öbür bölümünü **Kültür Merkezi**'ne götürelim, dedik. Yemek saati gelmişti. Bizler **Sivas Lokantası**'nda yemek yiyorduk. Necmettin Borteçin, Sadık Albayrak, Müfit Gürgün, Mehtap Eliuz, Yurdanur Orfa, Şadiye Güle, Hıdır Geviş yemeğe gittiler. Ben, Berrin Taş, Berrin Taş'ın kızı Pelin, Cemile Çakır, Gülten Özdemir, kızım Zeynep **Buruciye**'de kaldık. **İnsancıl** için güzel geçen imza gününü... Cahit Külebi'nin güzel sözlerini düşünüyorduk. Bu ara Zeynep'le Pelin ağlamaya başladı. Ne var, noldu dendikte sorun anlaşıldı. Hıdır'la kızların arasında sorun çıkmış. Hıdır, Zeynep'le Pelin'in şımarıklığını söylemiş. Zeynep ağlıyor... öfkeli "Yemekten gelsin Hıdır'a bunu soracağım" derken... İslamcıların sesleri geldi. **Buruciye** hızla boşaltıldı. Biz orda kaldık. Kapılar kapandı. İki polis, görevliler, biz **Buruciye**'deyiz. Bir gösteridir geçer diye düşünüyorum. Ama o sıra **Buruciye**'nin görevlileri, medresede ne varsa... iskemle... masa... kitap toplamaya başladılar. Ben, "Burayı toparlamayın, akşama gösteri var" dedim. Sert yüzlü adamlar "Hayır" dediler "gösteriler bitti."

Bu, **İnsancıl Emekçileri**'nin... tabii en başta benim ikinci hatam. Görevlilerin bu davranışını önemsemedim. Bizim "Sanatta Star Sistemi Geçersizdir" afişini yırtacaklardı. Önledik. Kitaplarımızı... afişimizi orada bir depoya koyduk. Polis, "Ortada dolaşmayın... dipte kimseye görünmeden oturun" dedi. Bize söylendiğine göre göstericiler **Buruciye**'ye geliyormuş... Bir görevliye sordum. "Kapı sağlam mı" dedim. "Sağlam değil" dedi.

Biraz sonra **Buruciye**'nin sarıldığı söylendi. İlkin çocuklarda başlayan korkuyu dağıtmak için ordan burdan konuşmaya başladık. Bu ara Zeynep'in aklına Savaş geldi.

Biz İstanbul'dan bir kaptıkaçtı kiraladık. Savaş, kaptıkaçtının sürücüsü... Sivas'a girerken kaptıkaçtıyı süslemiştik. Zeynep "Arabayı farkederlerse yakarlar" dedi. Bizim düşündüğümüzü Savaş da düşünür... önlem alır dedik.

İçeri girerlerse kendimizi nasıl savunacağımızı düşündüm... ürküntü yaratmadan. Bu arada dışardan bağırışlar geliyordu.

Vali istifa

- Şeriat gelecek

Her bağırışta güvercinler havalanıyordu **Buruclye**'de. İnsana alışkın iki keklik, insan sesinin korkusundan sin-

mişti.

Şimdi özellikle benim iki hatamı söyleyeyim. Biz, **Türkiye Elektrik Kurumu**'nun konukevinde kaldık. 1 Temmuz perşembe günü odalara yerleşmişken bizden para istendi. Terbiyesizce hem de. Şunca yıl dolaştım... otellerde... konukevlerinde kaldım... böyle terbiyesizlik görmedim... Çok sonra... İstanbul'a dönerken düşündüm. TEK'in konukevi yöneticileri terbiyesiz değil aslında. Onlar bizi istemiyor. Dahası onlar başımıza ne geleceğini biliyor. Bildiği için, hemen... çabucak paralarını kurtarmaya çalışıyorlar birincisi bu.

İkincisi. **Buruciye**'de görevliler ortalığı toplarken, bunu ürküntüye verdim. Ama onlar da biliyormuş olup bitecekleri. Üstelik gece gösteri yapılmayacağını da söylediler.

Bu hataları yapmasaydım... TEK'te kuşkulansaydım, nolurdu. Söylüyorum. Kuşkumun işlevi olmazdı. **Pir Sultan Şenliği** için gelenleri inandıramazdım. İnandırdım diyelim. Yine işlevi olmazdı. Şunun için. Şeriatçılara göre Sivas, islamın kutsal kentlerinden biri. Bu kutsal kente dinsizler... şeytanlar gelmiş. Biz kente girdikte kuşatılmışız, haberimiz yok. Örgütlenme sıfır... bilgi edinme... değerlendirme sıfır.

Daha sonra gösteri bitti. **Buruciye**'de çoluk çocuk iki saat kaldık. Doğruca lokantaya gittik arkadaşlarımızı buluruz diye. **Kültür Merkezi**'ne gittikleri söylendi. Hızla karnımızı doyurduktan sonra **Kültür Merkezi**'ne doğru harekete geçtik. Bir yatışmışcılık var derken... onbinlerin bağıra çağıra yürüdüğünü gördük. Yolun kıyısında durduk. "Şeriat" diye bağırıp yeri göğü inletenlere baktık. Halk alkışlıyordu. O sıra arkamızdan birinin "Bu orospu çocuklarını asacaksın" dediğini duydum. Döndüm baktım. Sövülen bizdik. Göz göze geldik. Bakıştık. Başını döndürdü... Ara yollardan **Kültür Merkezi**'ne ulaşmak için yola devam ettik. Bir noktada yolu sorduk... **Kültür Merkezi**'ne yaklaşmışken paralel yolda eli sopalı halkın **Kültür Merkezi**'ne doğru koştuğunu gördük...

Bu durumda napabilirdik. On adım sonra köşeyi dönünce eli sopalı şeriatçılarla karşılaşacaktık. Az ilerde inşaat gördüm... Oraya yürüdüm. Kazma, kürek savunma aracı olabilirdi. Arkadaşlarla durduk. Az sonra bir adam köşeden bize doğru hızla geldi. Yemek yediğimiz lokantanın sahibiymiş. "Burası tehlikeli. Doğru lokantaya gidelim" dedi. Ara sokaklardan lokantaya geldik. Ordan TEK'e telefon ettik. Arkadaşlarımız TEK'teymiş. Az sonra kaptıkaçtımız geldi. TEK'te durum iyi değilmiş. Kötü bakışlı adamlar dolanıyormuş ortalıkta. Sahte bir telefonla bizim orda kalıp kalmadığımız... sayımız saptanmak istenmiş. Lokantadan ayrılırken "Tekrar görüşeceğiz" dedim. TEK'e giderken karakola uğradık. Can güvenliği istedik. Olay çıkmadan karışamıyacaklarını söylediler.

Sivas'ta sıfırlanmıştık. TEK'e gidiyorduk. Bütün amacım kayıp vermeden Sivas'tan geri çekilmekti. Bizi katletmek isteyenlere karşı tek silahımız yumruklarımızdı Bakalım kayıp vermeden geri çekilebilecek miydik.

Biz TEK'e giderken şeriatçılar yeri göğü inletiyorlardı. Kimin nerde olduğunu bilmiyorduk. Kimi arkadaşlar **Kültür Merkezi**'nde, kimi arkadaşlar **Madımak**'ta, kimi de bizcileyin sokakta ayaklanmacıların ellerine bırakılmıştı. Şimdi biz TEK'e gidiyorduk. Tetikteydik. Kolay av olmamaya kesin kararlıydık.

Herhangi bir TEK yöneticisi beni okudukta şaşırabilir belki. Şaşırmasın. TEK'te bize iyi davranmadılar... Çocuklarımız yanımda olmasaydı daha ilk gün TEK'in konukevinin yöneticilerine derslerini verirdim.

TEK'e giderken gece kalacaksak nasıl... nerde önlemler alacağımızı saptadık. Taşıttan inince kaldığımız yeri çepeçevre dolaştık.

Nerdeydik. Türkiye'de. Sivas'ta. TEK'in konukevinde. Ama biz savunma cephesi oluşturacaktık.

TEK'e girer girmez doğruca... telefonla **Madımak**'la ilişki kurma yollarını aradım. Uzun uğraşlardan sonra **Madımak**'ta Kanber Beyle ilişki kurdum. Kanber Bey şöyle dedi. Aynen. "Şu anda girişte savunma durumundayız. Siz de orda kendinizi savunun. Başarabilirseniz Sivas'ı terkedin"

Kendi aramızda kısa bir görüşmeden sonra Sivas'tan ayrılmaya karar verdik. Belirsiz aralarla odalara gidilecek... eşyalar hızla toplanacak. Sonra hızla arabaya binilecek. Tek bir sorun var. Para durumu. Benim kimliğim görevlide. Gerekirse kimliği bırakacağım...

Hazırlıklar tamamlandıktan sonra hızla görevliye gittim. "Biz gidiyoruz. Kimliğimi verin" dedim. Yine tartışma başladı. Para istiyorlardı. Ama ipin kopma noktası ilgilendiriyordu beni. Görevli, biz bastırınca geriledi. Telefonla bir yetkiliyle görüştürdü beni. Sorun çözümlendi. Kimliğimi aldım. Hızla kaptıkaçtıya bindik. Taşıt hareket ederken... Necmettin görmüş... sövmüşler bize. "Şimdi kalsın" dedim. Çünkü ayrılırken görevliye şunu söylemiştim. "Buraya bir kez daha geleceğim. Bunu bilin. Üstelik yalnız."

Yiğit sürücümüz... arkadaşımız Savaş "Nereye abi" dedi. **Madımak**'a dedim. Yaklaşabildiğimiz kadar yaklaştık. **Madımak** sarılmıştı. Polis... asker... yangın söndürme araçları ordaydı. Ama kimse karışmıyordu. Düşman cephesinde olsaydık beyaz bayrak açardık... teslim olurduk. Ama Sivas'ta bu imkanımız yoktu.

Ülkeyi bu duruma getirenlere kahrettim... kahrettik...

Ordan yeniden **Buruciye**'ye gittik. Kapalıydı. Yüznumara bekçisi görevlilerin müzede olduğunu söyledi. Müze yolun karşısındaydı. Ben, Sadık, Hıdır, Müfit, Gülten sokaktaydık. Arkadaşlarımız kaptıkaçtıdaydı... Müzenin ön kapısı açılmadı. Bekçi arkamızdan geldi... Arka kapıya yürüdük. "Yalnız sen gireceksin" dedi... Kapıyı çaldık. Yanımızdaki adamın ısrarıyla kapı açıldı. İçeri girdim. Kapı kilitlendi. Sağ elimde montum vardı... Silahlıymışcasına bir tavırla güvenle görevliyi izledim. Sekiz kişinin ayakta durduğu bir odaya girdik. "Kitaplarımızı alacağım" dedim. "Veremeyiz" dediler. Biri "Sivas'a geldiniz. Karıştırdınız ortalığı" dedi. Bir koltuğa oturdum. Ayak ayak üstüne attım. "Nasıl karıştırdık" dedim. "Ezan okunurken davul çalmışsınız." Buna hiç yanıt vermedim. Ayağa kalktım. "Beni dışarı çıkarın" dedim. Biri "Korkmuyor musun" dedi. "Hayır" dedim. "Silahlıyım."

Dışarı çıktım. Arkadaşlarım beni bekliyordu. Otel'in ordan dumanlar geliyordu. Sivas evine çekilmişti. Anayolu geçtik. Parkı geçtik. Ardımızdan adamlar geliyordu. Parkı hızla geçtik. Kaptıkaçtının bizi beklediği yere geldik. Kaptıkaçtı yoktu. Gitmiş. Durduk. Durunca, bizi izleyenler de durdu. On kişiydiler. Uzaktan bakışıyorduk. Herhangi bir

DEPREM ÇOCUKLARININ KAHVE FALI

-Sennur Sezer'e-

kalem izini sürdü
saman kağıdın kabaran teninde
yumuşacık bir hoplama dedi annem buna
kalbin kahveyle fincana yansısından gayrı
içimin ilk görüş'ü bu: adını değiştiren şiir
annenin en güzel oğul düşü...

uçtuk
bütündüşlerin aralık yerinden
düşüşümüzde tansık çağrı vardı toprağa
ilkyazın gül goncasına
akasya kokusuna
yağmur gücü mavilikle
uçtuk
bütün göklerin kanat izinden özgür
birbirimize öykü kırmızısı taşıyan
kuşlardık

belki de
her sarsıntıda
sargıları açılan deprem çocuklarıydık
sabahın
sessizlikte
devinimi unuttuğu torunlarıydık
ve bu şiiri yazdık.

Özer AYKUT

saldırı olursa park demirleriyle karşı saldırıya geçmeye karar verdim. Bu sırada köşeden hızla bir araba geldi... kapıları açıldı. Baktık Savaş. Arabaya atladık. Doğru kaptıkaçtıya...

Bizim gelmemiz uzayınca Necmettin **Buruciye**'ye gelmiş. Bekçi bizler için "Onları aramayın. Bırakın. Bulamazsınız" demiş. Bu ara Necmettin'e saldırıya girişmişler. Necmettin hızla kaptıkaçtıya gitmiş. Savaş da arabayı güvenli bir yere çekmiş.

Biz arabaya girdikte herkes donmuştu. Zeynep... Anadolu'yu görmesi için getirmiştim Sivas'a... ağlamaktan katılmıştı.

"Gidiyoruz" dedim.

Bomboş Sivas yollarından hızla geçtik. Tokat girişinde bir tatsızlıkla karşılaştık. Denetim için polis bizi durdurdu. Kimliklere bakıldı... çantalar arandı. Sinirlendim "Sivas'ta on dakika daha kalsak bu denetimi yapamayacaktınız" dedim.

"Sivas'ta olanlar Güneydoğu'da olanların yanında hiçtir" dedi... indi arabadan... Güle oynaya geldiğimiz yollardan... dişler sıkılı... suskun... üzüntülü dönüyorduk.

Sonra günler geçti gitti. Sivas kaldı. Sivas kalacak. Hep.

13 Temmuz Salı

3 Temmuz cumartesi günü dergiye girdiğimizde saat 13.30'du. Hemen basın toplantısıyla doğruları insanımıza anlatmak istedim. Basının doğrularla değil, olaylarla ilgileneceğini biliyordum. Yine de basın toplantısı yaptım. **Cumhuriyet, Milliyet, Hürriyet, Özgür Gündem, Aydınlık'a** haber verildi. **İnsancıl'a** geçmiş olsuna gelenler de vardı. Dolup taşıyordu salon. Bu havada Sivas'ta olup biteni anlattım. Sivas'ta cumhuriyete, demokrasiye, insan haklarına, özgür düşünceye karşı tasarımlı bir ayaklanma var dedim.

Hürriyet, Milliyet, Özgür Gündem basın toplantısının sözünü bile etmedi.

Sevgideğer okurum, bilirsiniz ben yakınmam. Burda durum saptaması yapıyorum. Türkiye'de basın, demokrasinin, cumhuriyetin önemini algılamış... kavramış değil.

Türkiye'de gazete, haber satan bir meta.

5 Temmuz pazartesi günü, çeşitli kuruluşların düzenlediği bir toplantıya katıldım. Konuşmalardan şunu anladım. Olup bitenler doğru kavranmamış. Doğru kavransaydı,"Ne yapılabilir"e "siyah kurdele takalım... elektrikleri 15 dakika söndürelim" denmezdi.

Durumu kısaca anlatayım. Bir daha. Çoktandır söylüyorum. Bir çürüntüde yaşıyoruz. Temeli eşitsizliğe dayalı toplumlar çürüntü... kırım kültürü üretir. Bu kültür insana karşıdır. Ta Osmanlı'dan beri... daha ötesi de var tabii... Anadolu böyle. Cumhuriyet dönemi, çürüntü kültürünü... kırım kültürünü, insanî kültüre dönüştürememiş. Temeli eşitsizliğe dayalı sistemde üreyen bu kültürün etkisiyle bugüne kadar birbirimizi asa kese geldik.

Temeli eşitsizliğe dayalı sistemlerde artı değere el koyan sınıf, yanlış bilinç durumlarıyla insanın bilincini dondurur. İnsanın hakikatı görmesini engeller. Yanlış bilinç durumlarıyla bilinci dondurulan insan, ırk, din, namus diye, ırkı, dini, namusu korumak için ayaklanır. "Benim ırkım, benim dinim, benim namusum" diye ayaklanan bu insanların yıllık geliri, ortalama 2 milyon lira. Sayısı 30 milyon. Bunların cumhuriyet.... demokrasi... insan hakları... düşünce özgürlüğü... bilim... felsefe... sanatla ilgileri yok. Böyle bir sorunlarıda yok.

Artı değere çeşitli yollardan el koyanların güdümünde yaşayan bir halk faşizmin ciddi bir ortamı... ciddi bir koruyucusu.

Kalan 30 milyon... memurlar... işçiler... öğrenciler, küçük burjuva bilincin açmazında olup biteni göremiyor. Memurlar... işçiler daha çok ücret artışı peşinde... öğrenciler daha iyi bir fakülte için çırpınıp duruyor.

Bu ortamın halkı, şiddetli bir basınç oluşturuyor. Söz gelimi Boyabat'ta halk, bir sanığı suçlu diye linç ediyor.

Böyle bir durumda napmalı. Böyle bir durumda Baro... Tabipler Birliği... işçi sınıfı... basın... yazarlar, derhal Boyabat'a gitmeli. Linç olayının karşısına çıkmalı. Boyabat halkına bunun insani olmadığı ciddi bir şekilde anlatılmalı.

Oysa napıldı. Olay diye bakıldı Boyabat'a... Namuslu halk, bir sapığı cezalandırdı. Bu yerlebir edilmesi gereken yanlış bilinç durumudur.

Sivas'ta halk, "Benim dinim" diye ayaklandı. Kimileri... halka toz kondurmak istemeyenler... bu işte halk yoktu diyor. Hayır. Doğru değil bu. Sivas'ta oteli halk yaktı. 37 insanı halk katletti.

O halk, göreceksiniz yarın... öbür gün başka bir "benim" diye ayaklanacak.

Peki napmalı. İlk elde insani kültür mücadelesi için, cumhuriyet, demokrasi, insan hakları birlikleri kurulmalı. Halk, ikide bir adam öldürmeyeceğini kesinlikle anlamalı.

Birlik dendi mi ürküntü geliyor kimilerine. Silahtan söz etmiyorum. Ama söz gelimi Sivas'ın avukatları... hekimleri... işçileri... memurları, derhal örgütlenip otelin önüne gitseydi, iş bu derkeye gelmezdi.

Şu bilinsin. Sivas'taki sanatçıların biri bile "Benim dinim" diye protesto edilmeye... bize karşı yürüyüşe karşı çıkmaz. Ama sen, git anıt yık... otel yak... 37 insanı katlet... Sivas'ta adamları öldürmek için. Böyle bir durumda savunma hakkı doğar. Söz gelimi, bizler parkta çevrilseydik, kendimizi, taşla, ordan burdan bulacağımız sopalarla savunacaktık.

Bu durumu önlemek gerekir. Yoksa Kızılcahamam'da, Boyabat'ta, Sivas'ta ayağa kalkanlar bir gün durmaz... O zaman tam bir kırım yaşanır.

İşte o toplantıda bunu savundum. Bunu önerdim. Ama insanlar üzüm yemek istemiyor... bağcıyı dövmeyi düşünüyor. Bu yüzden sonuna doğru toplantıdan ayrıldım. Toplantıda beş kişi beni anladı... durumu kavradı. Beni destekledi. Onlara teşekkür ediyorum.

15 Temmuz Perşembe

Ezine'de beşbin kişi... halk... hesap anlaşmazlığı yüzünden otele yürümüş. Cumhuriyet'te Berat Günçıkan şöyle diyor "Bu 5 bin kişi bir pavyon hesabının peşine neden ve nasıl düştü anlamak mümkün değil"

Mümkün. Temeli eşitsizliğe dayalı insana karşı kültürle mümkün olabiliyor bunlar.

Peki şimdi nolacak. Söz gelimi hiçbir "aydın" kuruluşu Ezine için toplantı düzenlemeyecek. İşte eleştirdiğim nokta burası. Önerdiğim birlik kurulsaydı, şimdi Ezine'deydik. Ezine'ye gidilir, bir hesap anlaşmazlığı yüzünden otele yürüyenlere "Gelin bakalım. Napıyorsunuz" denir.

Tabii işin bir yanı bu. Öte yanına gelince... İnsani kültür mücadelesinde yanlış bilinç durumlarının kırılması son derece önemli. Yazar-okur bütünleşmesini... örgütlenmesini bunun için savundum yıllardır.

Ama yanlış bilinç durumunu kırmakla yükümlü olması gereken yazarlar... şairler bunun ayırdında değil.

Salı akşamı Metin Cengiz'in önerisiyle kimi edebiyat dergilerinin yöneticileriyle toplandık. Toplantıda **Varlık, Şiir Atı, Atika, Sombahar, Gösteri** dergilerinin yöneticileri vardı. Bu dergilerin yöneticilerini dinlerken gülmedim bile. Ortak kitap mı, ortak kapak mı, ortak bildiri mi hazırlayalım diye konuşuyorlar... Ben gittiğimde bizden Necmettin konuşuyordu. Necmettin'in önerileri hepsinin tüylerini dikenleştirmişti.

Sırayla konuşmaları dinliyordum. **Şiir Atı** yöneticisi, Sivas'ta **Ozanlar Heykeli**'nin yıkılmasına çok kızmış. Plastik sanatlara bile saldırmışlar.

Biz, **İnsancıl Emekçileri**, orda, insana... topluma yabancılaşmış sanatçıların tam ortasındaydık. Sıra bana geldi. "Yakında size İnsancıl'da saldıracağız" diye söze başladım. "Sizin neyiniz varsa... estetik... politik görüşleriniz Sivas'ta iflas etti. Sen Enver, Enis Batur'un kadın vajinasını sönmüş şömineye benzeten göndermeleriyle sanat yaptığını sanıyorsanız yanılıyorsunuz" dedim. Sonra İnsancıl'da verdiğimiz insani kültür mücadelesi doğrultusunda mücadele vermeleri gerektiğini anlattım. Bu görüşlerim, sekter... polit büro... Jdanov nitelemesiyle karşılandı.

Güldüm. Papazlar köstebeğin gözü var mı yok mu diye tartışıyorlar. Ben köstebeği gösterince... bunlar sinirleniyor.

Şunu söyledim. "Şimdi bu odada oturuyoruz. Düşman gelmiş bizi öldürecek. Kapıyı tutalım... düşmanı püskürtelim diyorum. Hayır, ben yerimi bırakmam diyorsunuz. Estetiğiniz doğrultusunda sanat yapabilmeniz için özgür... demokrat... insani bir ortam gerekiyor. Bu ortamı kurmalıyız. Söz gelimi Okuma Tiyatrolarıyla bütün Anadolu'yu dolaşmalıyız"

Buna karşı "Tamam. Haklı olabilirsiniz. Ama biz sanat yapıyoruz" dediler.

Sombahar'dan Orhan Kahyaoğlu "Ben 35 yaşındayım. İlişkilerim var. Hayatımı değiştiremem" dedi. **Şiir Atı** yetkilisi "Bu yaştan sonra estetik görüşlerimi değiştirmem" dedi.

Ben devamla "Siz, insani demokratik ortam için hayatınızı değiştirip insani kültür mücadelesine girişmezse-

BELGESEL

Rijiton gezegeninde güneş mi tutulmuş
Düşsüz bir uykudan uyanmaksızın yaşamak gibi
Bir yorulmazlık mı sevgi arayışı
Bir vurdumduymazlık mı
Duyarsızlık

Kan gölündeki bu karartı
Açlığın gölgesi mi
Bu çocuk iskeleti
Bu utanmış beden
Bu kara çarşaf
Bu örümcekler
Bu gömüt çiçekleri
Bu kırık düşler
Benim mi

Rijiton gezegeninde
Güneş tutulmuş
Kime
Düşsüz bir uykudan uyanmaksızın yaşamak gibi
Duyarsızlık.

Çetin ÖRGEN

niz, sizin hayatınızı zorla değiştirecekler" dedim.

Hep birlikte "devrimci geçmişimiz var" derken Enver Ercan "Politik boyutlarını gözeteceğini" söyledi.

Anlaşma imkanı yoktu. Kalktık. Enver Ercan "Sivas'tan sonra ben sizi ilk arayanlardanım" dedi. Teşekkür ettim. "Ama" dedim "bir gün gelecek beni arayamayacaksın" dedikte güldüler. "Cenaze törenlerinizde... sağ kalırsam ben gülmeyeceğim" dedim.

Ayrıldık. Sonucu biliyordum. Ama evde oturangillere durumu anlatmak gerekiyordu. Anlattım. Üzüldüm. "Bildiriyle vicdanınızı temizletmeyeceğim size" dedim. Yabancılaşmanın etkisiyle birer yangeldimci olmuşlar.

Fazlı Necip'in bir romanı var. **Külhani Edipler.**

Yazar, bu eserinde Osmanlı'nın çöküş döneminde yazarları... şairleri anlatır. Sorunu algılayamayan yazarlar... şairler, insandan... gerçeklikten kopuk bir hayatı sürdürürler. Toplumu değiştirmek için hiç kimse mücadeleye girişmez. Kimse hayatını değiştirmez.

Dünkü toplantının öyküsü yazılsa, sorunu anlatmak için ter döken bir yazarla, "Biz sanatçıyız" diye kılını kıpırdatmayanların trajedisi çıkar ortaya.

Bizler... **İnsancıl Emekçileri** yangeldimcilerin vicdan rahatlatıcı bildirisine ad veremeyiz. Çünkü bizler kırım kültürüne karşı mücadele ediyoruz. Bizler, özgürleşen... insani sanatla gelişen güzel aşklar yaratan insanın... bu insanın kuracağı güzel bir dünyanın temsilcileriyiz.

16 Temmuz Cuma

Sivas'ta birçok görüş iflas etti. Bunlardan biri, yasayla demokrasi ilişkisi. Yasa maddelerinin kalkmasıyla demokrasinin geleceğini söyleyenler iflas etti. Türkiye, baştanbaşa despotlar ülkesi. Ortam böyle. Evde... sokakta... işyerinde... okulda... basında... her alanda despotluk. Bırakın şunu bunu adına aydın dediğimiz insanlar var. Bunların bir tekiyle bile doğru dürüst tartışamadım.

Böyle bir ülkede yaşıyoruz. Bunun için yıllardır uğraşıyorum. Demokrasiye... cumhuriyete... özgür düşünceye inananlar bir araya gelelim.

Peki devlet... Devletten bir beklentim olmadı. Osmanlı Devleti, Fatih döneminde Hurufileri... 500 yıl önce Edirne'de yaktırdı. Devlet, 1993 yılında sanatçıları Sivas'a topladı. Şenliği, Sivas valisi açtı. Ertesi gün 37 sanatçıyı **Madımak Oteli**'nde yaktı.

Otel yanarken, **İnsancıl Emekçileri**'nin bir bölümünü taşıyan kaptıkaçtıya çevirme harekatı başlıyor. Çocuklarımız katıla katıla ağlıyor. Kaptıkaçtıyı kaçıranlar bu kez, Müze'nin çıkışında bizi katletmeyi tasarlıyor. Biz durunca, onlar da duruyor.

Polis nerde... orda... asker nerde... orda. Yangın söndürme aracı nerde... orda... Yirmibin kişi otel yakıyor... otel yakanların öncüleri **Buruciye**'nin oralarda bizi kıstırıp katletmeyi tasarlıyor.

Devlet nerde...

İnsanlığın binlerce yılda... nice acılardan sonra oluşturduğu, insani ilişkilerin temel değerleri... vicdan... insaf... yaşama hakkına saygı... sevgi... yabancıyı konuk etme... yabancıya sofra açma... yabancıya su verme... bütün bunlar yerlebir olmuş.

Biz eğer bu ülkede yazarsak... şairsek... besteciysek insanımızın bu derkeye nasıl düşürüldüğünün hesabını yapmak zorundayız. Devletin kuramsal açıklanması... tamam. Ama işlevsiz kalıyor bu açıklama. Şöyle. Şimdi bir ilişki çiziyorum. İzmir'de genç insanlar şiir okurken, şiir okuyanın önüne geçip kola diye bağıran... kocasından beş yıl ayrı yaşayan kadını zina yapıyorsun diye mahkemelere sürükleyen... bir kültür tartışmasında Jdanovlar geliyor diye onun bunun üstüne yürüyen... işte bu ilişki döne dolaşa Türkiye'de dolaşıyor... Sivas'ta... Boyabat'ta... Lapseki'de karşımıza çıkıyor.

Şu bilinsin. Sivas olayının temelinde önemsenmeyen, kişisel ilişkilere kadar girmiş despotik ilişkiler ağı var. Kültür emekçileri, milimetrik bir mücadeleyle bu ağı parçalamak zorunda. Bu ilişkilerin içinde yürüyen her kim olursa olsun, sokağa çıkamayacak duruma getirilmeli. Tam burda şunu söylüyorum. **Sanatta Star Sistemi**'nin insanı sıfırlayan estetik politikası iflas etti Sivas'ta.

Yaşadıkları dönemde insani mücadele veren Nesimiler... Yunuslar... Pir Sultanlar gerekli bize.

Bana yüz kişi... bin kişi yeter diyen... çeşitli güdümlemelerle starlaşanları utanmaya çağırıyorum. Bütün olup bitenlerden sorumlusunuz diyorum.

Şunu da söylüyorum. Evde oturangillerin Sivas olaylarından sonra demeçle... yazıyla Sivas olaylarını "tahlil" etmelerini... üzülmelerini samimi bulmuyorum. Tabii bu arada **Cumhuriyet**'in, **Özgür Gündem**'in, **Aydınlık**'ın bu kişilere sayfalarını açmalarını vurgun yemiş bilinçlerine bağlıyorum.

Düşünün, 3 Temmuz günü basın toplantısı yapıyorum. Özgür Gündem muhabiri geliyor. Uzun uzun not alıyor. Sonra gidiyor Telefon ediyor. Notunu düzeltiyor. Ertesi gün tek satır yok. Gazete, star sistemi sanatçılarının demeçleriyle dolu. O kişilerin demeçlerini almasın demiyorum. Alsın. Ama olayın içinde yaşayan... olayları anlatanın görüşü neden alınmaz.

Vurgun yemiş bilinç böyledir. Bilincin bir yanı mücadele eder, öbür yanı gider sistemin yazarlarına tutsak olur. Türkiye'de kültür alanında haksızlıkların oluşturucusu... pekiştiricisi Memet Fuat Cumhuriyet'in kültür sayfasını yönetir. Sonra bu sayfada söyleyişiyi yapan Sungu Çapan'ın deyişiyle "Magazin basınımızın gözdesi" Hülya Avşar'la konuşulur. O söyleşiden anlıyorum. Hülya Avşar Sungu Çapan'ın sorularını "sabah mahmurluğu içinde" yanıtlamış.

Sabah mahmurluğunu sevdim. Bu niteleme Sungu Çapan'a uygun düşüyor. Sungu Çapan sabah mahmurluğunda yaşıyor. Hep.

Söylemek istediğim şu. Demokratik... barışçıl mücadele dörtbir koldan verilmeli. Milimetrik. Bunun için kesin bir ayrışma gerekiyor. Vurgun yememiş bilinç gerekiyor. Sabah mahmurluğundan çıkmak gerekiyor. Gereksiz ayrıntıları atmak gerekiyor.

18 Temmuz Pazar

Sivas olaylarıyla liberal demokratlık iflas etti. "Demokrasi istiyoruz" deyip duramayız. Şunu kabul edelim. Biz demokrasiyi, sövme... hakaret etme... karşı düşünceyi yok etme diye algıladık. Oysa insanın kendini geliştirebileceği bir ortam demokrasinin önemli bir boyutu. Biz bunu yapmadık... sövdük saydık... hakaret ettik. Buna da

demokrasi dedik.

Gelişmemiş insanların demokrasisinde karşı düşünceye dayanılmaz. Bu konuda örnek vermek gerekiyor. Şöyle. İzmir'de şiir okuyanların önüne geçip "Kola" diye bağırana kızdığımda demokrasiden söz ediliyor.

Şiir okuyanların önüne geçip "Kola" diye bağırmak gelişmemiş insanların demokrasisi.

İnsancıl'ın tezlerine durmadan sövenler var. Nedir bu dendikte... "demokrasi" deniyor. Bir kültür dergisinin tezlerine ancak gelişmemiş insanların demokrasisinde sövülür.

Şiir yazan... öykü yazan... roman yazan insanların dünyası böyle. Demokrasi dendikte söverler. Söz gelimi, bu sövgücülerin bir teki bile **İnsancıl**'ın gündeme getirdiği dil tezine "Ben şu nedenlerden bu teze karşıyım" demedi. Naptı. Sövdü. Hakaret etti.

Neden böyle bu. Banaz'da konuşabilseydim bunu anlatacaktım. İnsanlığın eşitlikçi insani kültürünü edinememiş cahiller, eşitsizlikçi kültürün güdümünde böyle olur. Cehalet derecesi çoğaldıkça iş Sivas'a dayanır. Karşı düşünce katledilir.

Şu bilinsin. İzmir'de şiir okuyanların önünde "kola" diye bağıranla... eline geçirdiği kalemle önüne gelene sövenle Sivas'ta 37 insanı katledenler arasında nitelik değil, nicelik farkı var.

Peki napmalı. Demokrasiden vaz mı geçmeli. Hayır. Demokrasi deyip orda duranlardan... demokrasi deyip ötesine geçmeyenlerden ayrışmalı. Uluslararası eşitlikçi... insani kültür için kolları sıvamayan... böyle bir kültürü yerleştirmek için samimi... ciddi mücadeleye girişmeyenle yollar ayrılmalı.

"Ben demokratım" diyene sorulmalı. Nasıl bir demokrasi istiyorsun. Demokrasin için nasıl bir sistem düşünüyorsun.

Ben söylüyorum. Çalışanların artı değerine el konduğu... eşitsizlikçi kültürün üretildiği sistemlerde özlenen demokrasi mümkün değil. Ben demokrasi dendikte, eşitlikçi bir yapıda insani kültür mücadelesini anlıyorum. Ancak böyle bir toplumda, şiir okuyanların önüne geçilmez... düşüncesi beğenilmeyenler katledilmez.

Bütün bölgesel... ulusal ayrıcalıkları üreten eşitsizlikçi sistemle... bu kültürün oluşturduğu yanlış bilinç durumlarıyla mücadele için kollar sıvanmalı... Uluslararası eşitlikçi bir uygarlık... insani... eşitlikçi bir kültür için milimetrik mücadele başlatılmalı.

Biliyorum, evde oturangiller yine sövecek bana. Ama hiçbir sövgü çürüntüye gidişi durduramayacak. Eşitsizlikçi kültürün güdümünde yanlış bilinç durumuyla katil ordusu dolaşıyor dünyada. Katil ordusu çürüntüye götürecek insanlığı. Bu gidişi ancak uluslararası eşitlikçi... insani kültür mücadelesi durdurur.

Bugün **Milliyet**'te okudum. Ruşen Çakır, Sivas Belediye Başkanı'yla konuşmuş. Sivas Belediye Başkanı "Yakma hadisesi ise İslamda ayrıca yasaklanmış" diyor.

Ruşen Çakır sormuyor, peki, Fatih'in hurufileri Edirne'de yakması ne... Neden sormuyor. Bilmiyor da ondan. Bilmeyen Ruşen Çakır, olaya gazetecilik açısından yaklaşıyor. Siyasi açıdan sıkıştırmaya çalışıyor Belediye Başkanını... Oysa bu görüşler iflas etti.

Aydınlık'ta Cezmi Ersöz "Dininiz sevdiklerimi yakıyor, elveda, İsmet Özel, yollarımız burada ayrılıyor" diyor. İdeolojiyle sanatı ayırmaya kalkan vurgunlu bilinçleri ayıltıyor Sivas. Cezmi Ersöz, cesaretle İsmet Özel'den ayrılıyor. Darısı öbürlerinin... şiirle... sanatla ideolojiyi ayırmalı, diyenlerin başına. "İsmet Özel'in şiiri, dile getirdiği... güzelleştirdiği hakikatler yüzünden güzel değil. Şiirinin yapısı... biçimi sizi kandırmasın" dedikte Özel'i savunan... şimdi yollarımızın ayrıldığı eski dostlar ne düşünüyor Özel'i okuyorlar mı acaba. Sivas katliamından sonra İslami dönüşümün zaruretini anlatıyor Özel.

Böyle bir Türkiye istemediğim için bir zamanlar beni sekter diye suçlayan Tuğrul Tanyollar şimdi "Böyle bir Türkiye istemiyoruz" diye içişleri bakanını istifaya çağırıyor. İşte tam mücadele edilmesi gereken görüş. İçişleri bakanı istifa edince Türkiye değişmez. Dünyayı doğru algılamayan bir kafa olup bitenleri İçişleri bakanına bağlar. Şimdi siz bunların yazdığı şiiri düşünün...

Bizler bu derkeye düşmezdik. Ama barlarda dedikoduları sanat... insandan kopuk... insanı dışlayan kimsenin anlamadığı ürünleri kaliteli sandık. Milyonları geri ideolojilere... kötü sanata teslim ettik. Ölüm... kurşun... allahsız... kitapsız diye bağırıp duran şarkıcılar bütün insani duyarları dumura uğrattı. Orda burda insanlar öldürülüyordu. Aldırmadık Uğur Mumcu katledildi. Yürüdük. Evimize gittik. Çağrılara boş verdik.

Şimdi Sivas'ta vurgun yedik. Aldırmazsak... bildirilerle... ilanlarla yetinirsek bir başka yerde daha ağır vurgun yiyeceğiz.

Günler geçti gitti... Sivas kaldı. Sivas kaldı. Sivas kalacak. Hep.

20 Temmuz Salı

Selim İleri, Sivas'ta katledilen Asım Bezirci için yazdı. (Milliyet 13 Temmuz 1993) Selim İleri yazısında üç kez Bezirci'yle farklı düşündüğünü söyledi.

1- "Eleştirel ölçütlerinin, yargılarının uzağında durduğum Asım Bezirci"

2- "Demin söylediğim gibi, edebiyat eserini değerlendirişte ölçütlerimiz farklıydı"

3- "Cehennem Kraliçesi'ne ters düştüğümüz noktalardan değil de"

Selim İleri'yi okurken içim kıpırdamadı. Bir ara sinirlendim ama... o kadar. Sinir rüzgarı dindi. Çabucak.

Ölümler de bile farklı düşündüğümüzü belirtecek noktaya geldik. Ama Selim İleri'ye bunun için kızmıyorum. Belirtmek gerekiyor ölümde bile farklılığı. Belki doğrusu bu.

Yalnız Selim İleri eksik söylüyor. Asım Bezirci'yle Selim İleri'nin dünya görüşleri farklıydı. Ama aynı dünya görüşünü savunanlar bile... ölümlerde bile farklılığını... dargınlığını sürdürüyor.

Bunu bilmelisin sevgideğer okur. Trajik yazılarda bunu sana söylemiyorlar. Bilmelisin. Ben söylüyorum. Sivas'a gitmeden önce ne durumdaysak... Sivas'tan sonra aynı durumdayız. Milim değişmedik.

Sivas'tan önce merhaba demeyenler... Sivas'tan sonra da merhaba demiyor. Sivas hiç yaşanmadı. Aynı dünya görüşünü paylaştığını söyleyenlerin öldürümleri... hakaretleri... küfürleri devam ediyor. Önemsiz ayrıntılar... temelle ilgisiz ayrıntılar yüzünden yıllarca kavga ettik.

Kavga devam ediyor.

Devam ediyor.

İstanbul... 8 Temmuz SHP İl Merkezi. Asım Bezirci'yle Nesimi Çimen'in cenazeleri nasıl kaldırılacak... bunu konuşuyoruz. Öncesi de var. Şimdi dursun. Sonra anlatırım belki.

Tıpkı köstebeğin gözü tartışılıyor. Öneriyorum. Cenazelerin kaldırılmasını bir ay sonraya erteleyelim. Tam bir ay burda tartışalım. Önerim benimsenmiyor. Köstebeğin gözü tartışması devam ediyor. Sonunda söz alıyorum. Kürsüde konuşuyorum. Şöyle. "Sivas'ta 36 insanı katledenleri kutluyorum. Hiç tartışmadılar... şunu mu... öbürünü mü, şurda mı... burda mı öldürelim demediler. İyi tasarlanmış... ciddi bir ayaklanmayla 36 insanı katlettiler. Bizlere gelince. Bizler, onların katlettiği iki insanın cenazesi konusunda anlaşamadık. Ben bir yazarım... üstelik tiyatro yazarıyım. Cenaze tartışmalarının oyununu yazacağım. Bunu bilin. Halk sizi görecek...

Şimdi sizlerden bir ricam var. Önce şu. Burda bulunan herkes bir ölü adayı. Bu böyle giderse bilinmeyen bir tarihte mutlaka öldürüleceğiz. Belki yine bir şenlikte... belki bir konferans çıkışında... belki yolda yürürken. Biz bu cenaze tartışmalarını daha çok yapacağız. Özür dilerim... zamanınızı alıyorum. Şimdi ricama geliyorum. Herkes bilsin. Vasiyetimdir. Ben bir gün öldürülürsem, lütfen benim cenazemi kaldırmayın. Nerde vurulursam orda kalayım. Toprak alsın beni."

Konuşmadan sonra ayrıldım toplantıdan. Şimdi şunu söyleyeceğim. Bizi katletmeyi düşünenler, boş yere elinizi kana bulamayın. Bizi, bize bırakın. Biz hiç değişmedik. Dargınlıklarımız devam ediyor. Hıncımız... birbirimizle kavgamız devam ediyor. Kabarık günler bitsin, unuturuz sizi. Yine birbirimize düşeriz.

Elinizi kana bulamayın. Bizi bize bırakın. Biz, bizi yok ederiz.

21 Temmuz Çarşamba

Bugün **Milli Gazete**'de Sadettin Kaşıkcı, Ali Akel, Ahmet Memiş şöyle diyor "Dinsiz fettan Nesin'in uzun süreden beri Müslüman halkımızı tahrik eden yazı, konuşma ve davranışları Sivas'ta protesto edilirken otelleri yanıp birileri dumandan boğuldu ya..."

Yine **Milli Gazete**'de Mukadder Başeğmez... İstanbul Milletvekiliymiş... **Ah Sivasım** adlı yazıda şöyle diyor " Alevi-Sünni cümle Sivaslıların Cuma namazı için camileri doldurduğu bir sırada sayıları üçyüz kişiyi geçmeyen kültür ve sanat düşkünü (...) solcu kalıntılarını memnun edebilmek için minarelerin dibinde davul-zurna çaldırmasaydı"

Başeğmez'e göre bunu vali yaptırmış.

Biz, gerçekliği doğru değerlendiremiyoruz. **Milli Gazete**'nin yazıları böyle. Şimdi şunu söylüyorum. Kim gerçekliği doğru değrlendiremiyorsa... hayatın önünde savrulur gider. Eninde sonunda olur bu.

Şu bilinsin. Anlamadan... dinlemeden... düşünmeden ayağa kalkan... 37 insanı katledenlerden kimseye hayır gelmez. Bu yazıyı yazanlara da hayır gelmez.

Sivas'ta protesto olayı varmış... birileri dumandan boğulmuş... ezan okunurken davul çalınmış... kültür ve sanat düşkünü solcu kalıntıları... Bütün bu değerlendirmeler bilinçsizliği pekiştirir. Bu tür değerlendirmelerle gerçeklik çözümlenemez. Toplum çözümsüzlükte çürür.

İşte bu kafa adına Şark denen karanlığı temellendirdi. Bu kafa hiçbir dönemde insani kültür çizgisini göremedi. Bu kafa İbni Haldun'u... İbni Sina'yı... Biruni'yi... Nesimi'yi anlamadı. Alttan üstten... kıvrıla büküle bugüne kadar geldi. Şimdi Anadolu topraklarında son kozunu oynuyor. Son kozunu oynuyor çünkü ezan okunurken davul çalındı diye insanların katlini insanlık kaldıramaz.

Bu kafa başarılı olursa Anadolu binlerce yıl sürecek bir karanlık döneme girer.

Mukadder Başeğmez, davul-zurna sesini duyunca mendilini çıkarıp halaya durur muş aslında. Karanlık dönemlere giriş hep böyle olur. Kara kalabalıkların kırımı başladıkta Başeğmez, hangi mezarın başında halaya duracak acaba.

22 Temmuz Perşembe

Bu gece Sinop'a hareket ediyoruz. Berrin Taş, Cemile Çakır, B. Sadık Albayrak, ben... Şenlik varmış onun için gidiyoruz. Başımıza neler gelebilir bilmiyorum. Sivas'a giderken "Şenliğe gidiyoruz... bayrama gidiyoruz" demiştim. Bilememişim... savaşa gidiyormuşuz. Sivas'da katil ordusu çıktı karşımıza.

Bugün **Milli Gazete**'nin ekinde bir duyuru. İslami kuruluşların. Bütün islami kuruluşlar, inatla... ısrarla tahrikten söz ediyor. Duyurunun başlığı şöyle "Hiçbir Özgürlük İnsanların Kutsal Bildiği Değerlere Saldırıyı, Hiçbir Tahrik İnsanların Diri Diri Yakılmalarını Meşrulaştıramaz"

Duyuru şöyle bitiyor. "Sahip olduğumuz İslami ve İnsani değerler doğrultusunda sarsılmaz bir inanç, ısrar ve inatla hakkın ve doğrunun yanında yer alarak mukaddeslerimizi savunacağız ve meydanı terk etmeyeceğiz."

İnsani değerler doğrultusundaymış... Yıllardır üstünde durduğum... iyi bildiğim bir konu bu. Söylüyorum. Sivas'ta İslami değerler doğrultusunda hareket edenler, insani değerleri yerlebir ettiler. Bu ilanı verenler, Sivas'ta 37 insanın katledildiğini unutmuş bile.

Asım Bezirci'nin yazdığı kitapları, sizler, bütün ömrünüzü verseniz bile okuyamazsınız. Daha doğru dürüst Türkçe bile bilmiyorsunuz.

Türkiye'de halkın yüzde doksansekizi müslüman diye özgür düşünceyi engelleyeceklerini sanıyorlar... Hem kendi payıma... hem **İnsancıl Emekçileri** adına söylüyorum. Kültürde insani mücadelemiz devam edecek. Konferanslar devam edecek.

Ölmek istemiyorum tabii... ölümden korkuyorum tabii... Ama katledileceğim diye duracak... eve çekilecek değilim. Mücadele devam edecek.

Herkes bilsin bunu.

29 Temmuz Perşembe

Sinop... Sonra Ayancık... Ayancık'ta **Keten Şenliği...** Cumartesi... Pazar... Pazartesi... Salı... Hep sevinç...

Rıfat Örnek... Sevgideğer Rıfat Örnek. Ayancık Belediye Başkanı. Çürüntüyü yaşayan Türkiye'de Rıfat Örnek, örnek bir ilçe yaratmış. Türkiye Ayancık olmalı. İşte o zaman Türkiye'de insan ağız tadıyla yaşar. Ama Sivas var. Günler geçti gitti. Sivas kaldı... Sivas kalacak. Hep.

VEDA YAZISI BEKLİYORUZ

Türkiye'de şöyle dendi. Dünya görüşünün sanata etkisi olmaz. Dünya görüşü başka... sanat başka. İslamcılıkla kaplı burjuva dünya görüşünü savunan İsmet Özel'in şiiri de "güzel" diye buna örnek gösterildi. Buna karşı biz "güzel"in bir sanat eserinde yalnızca kurgudan... biçimden oluşmadığını... sanat eserinin dillendirdiği hakikatlerin de güzelin oluşumunda etkili olduğunu ileri sürdük. Bu açıdan İslamcılıkla kaplı burjuva dünya görüşüyle yazılmış eserlerin güzel olamıyacağını söyledik. Bu tartışma şöyle ya da böyle sürerken Sivas çıktı. Sivas'ta 37 insan katledildi. Sivas'tan sonra İsmet Özel'in tavrı heyecanla beklendi. Şair İsmet Özel 37 insanın katledilişine ne diyecekti...

İsmet Özel, Milli Gazete'de yazdığı yazıyla, dünya görüşü başka... sanat başka diyenleri... kendini savunanları yerlebir etti...

Şair İsmet Özel, bu yazısıyla dünya görüşüyle sanatın etkileşimini gösterdi. Bu açıdan İsmet Özel'e teşekkür ediyoruz.

Ama öbürleri... İsmet Özel'i bugüne kadar savunanların Özel'in yazısına neden güzel demediklerini ciddi bir şekilde anlayamıyoruz. Hani yazının içeriği önemli değildi... hani biçim önemliydi... Varsın ne yazarsa yazsın Özel, yazının biçimi yeterli değil mi yeterli değilmiş... Bunu anladılar. Çok üzüldüler. İsmet Özel çok üzdü dünya görüşünün sanata etkisi olmaz diyenleri...

Üzülmek iyidir. Ders almasını bilenler üzüntüyle olgunlaşır.

Şimdi İsmet Özel'in biçimi, kurgusu "güzel", yazısını ibret-i alem için yayımlıyoruz. Şunun için. Birikim İsmet Özel'in bu yazısına "veda yazısı" diyor. Hayır. İsmet Özel tam yerinde. Şimdi, de Enis Batur'dan, Mehmet H. Doğan'dan, Mehmet Fuat'tan birer veda yazısı bekliyoruz. Hakikatleri saklayan edebiyatları çöktü çünkü.

İNSANCIL EMEKÇİLERİ

Türkiye'de 12 Eylül'den sonra yeni bir askerî müdahale olup olmayacağı çevresinde dönen bir soruşturmaya cevap verirken hatırımda kaldığı kadar şöyle demişti bir zaman önce Aziz Nesin "Eğer Müslümanlar (lafzen şeriatçılar dese gerek) bir tehlike arzederse orduyu biz çağırırız" Bu sözleri bir günlük gazetede okuduğumda bir kimsenin ilginç olmak uğruna nerelere savrulabileceğini farkedip şaşırmış ve fakat "Biz" dediğinin kimlerden oluştuğunu pek anlayamamıştım. Acaba diyorum bu günlerde cûş ü hurûş ile içine daldığı faaliyet "orduya davetiye" fikrini kuvveden fiile çıkarma isteğinin bir uzantısı mı? Bilemiyorum. Bilemediğim birçok şey var Eğer birileri bir ordu çağıracaksa, bu nasıl bir ordu olacak? Müslüman öldürmekle uzmanlaşmış Sırp ordusu bu iş için biçilmiş kaftan değil mi? Gözlerimizin önünde birşeyler oluyor. Ülkemizdeki laik düzeni savunan çevreler bile Bosna-Hersek'te olanların Kıbrıs'ta tekrar edilebileceği endişesini dile getiriyor. Anlaşılan endişe duyulması gereken bölge Kıbrıs'la sınırlı kalmayacak. Nerede müslüman varsa oranın icabına bakmayı kendine görev bilen birileri hep çıkıyor Aklıma takılan soru şu: Aziz Nesin gibilerini kendilerini güvenlikte hissetmeleri için Sırp (veya Grek, Ermeni, Rus veya Amerikan) uçaklarını Sivas semalarında görmeleri mi gerekiyor?

Müslümanların icabına bakma gayretkeşliği her türlü dolambaçlı yolu deneyebileceklerini düşündürdüğü gibi Aziz Nesin'in Sivas olayları sonrasında ağzından dökülen laflar "davetiye" niyetinin ne kadar ciddi olduğunu da gösteriyor Başbakan Tansu Çiller saçlarından, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel kravatından sürüklenecekmiş! Bu sözler, açık bir kışkırtmanın ötesinde anlamlara sahiptir Müslümanlar haysiyetli, yurtsever, millet bütünün selametini kapsayan bir siyaset lehine ağırlıklarını koydukça sol görüşler ve bu görüşlerin şampiyonları toplum hayatında hakedilmiş bir yer bulamıyor Sol kendi yerinin ancak ülkeyi batağa sürekleyenlerin yanında olduğunu kabul ediyor. Bütün hırçınlık ve habaset de bundan. Bir süre sonra çıkıp şunu söyleyebilirler. Müslüman kimliğini sahiplenen Türkiye ortaya çıkacağına Türkiye hiç olmasın. Giderek olayların Türkiye'de yaşayan insanları şöyle bir tercih karşısında bırakma ihtimali kuvvet kazanıyor. Ya müslüman Türkiye veya hiç!

İslamî dönüşümün Türkiye için ideal bir toplum tasarımı olmaktan ziyade bir zaruret haline geldiği günden güne daha belirginleşiyor Ülkemizde dünya sistemine teslimiyeti ifade eden bütün politikalar iflâs etmiştir. Daha gerçekçi dille söylemek gerekirse Türkiye İslâm'dan uzaklaşmanın rantını yiyememiştir. Batılılaşma ülke insanı için bir tuzak yemi olarak kullanılmış, İslâm kimliğinden kopma karşılığında vaadedilen ücret ödenmemiş, Türkiye elini verdiği için kolunu kurtaramamıştır. Millet olarak İslâmi bir kararlılık gösterememenin cezasını çekiyoruz. Başımızda dolanan belâyı defetmenin yolu Sivas (veya Kayseri) semalarına Sırp uçaklarını davet etmekten geçmez.

İSMET ÖZEL
Milli Gazete, 8 Temmuz 1993

EVRENSEL BASIM YAYIN

Emperyalizm, Milliyetçilik ve Kürt Sorunu

yayına hazırlayan
S. Cihan

Kürt sorununun, Kürt işçi ve köylü yığınlarının çıkar ve özlemlerine, demokrasi ve özgürlük taleplerine bağlı olarak ele alınmasının ve Kürt ulusunun ayrı devlet kurma hakkının kararlılıkla savunulmasının; emperyalizme, diktatörlüğe, Türk ve Kürt gericiliğine karşı mücadelenin başarıya ulaşması için zorunlu bir koşul oluşturduğunun anlaşılması, bugün daha da önemlidir.
Konuya ilişkin olarak, Kürt ve Türk Marksistleri tarafından kaleme alınmış bir dizi yazıyı içeren bu broşürün ulusal özgürlük ve devrim kavgasının doğru bir mücadele çizgisinde yükseltilmesine hizmet edeceğini umuyoruz.

ÇIKTI! KİTAPÇILARDA!

EVRENSEL BASIM YAYIN
Piyerloti cad. 41 / B-9 Onur Apt. Çemberlitaş /İSTANBUL
Tel: 517 82 37 Faks: 516 27 53